AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ • YIL :8 EYLÜL'98 • 400.000 TL. (KDV DAHİL)

İNSANCIL

ISSN 1300-4158

Şen Olasın Halep Şehri

Şiirimizde İki Çizgi ve Bir Tartışma

Kentleşmenin Neresindeyiz

Barış : Savaşın Öteki Araçlarla Devamı

İkinci Yeni'den Toplumcu Şiire

İnsanileşme Sürecinde Kadın-Erkek Sorunu Üç Şair Hesiodos-Çolak-Budak

İslam Dünyasında Materyalizm

Türk Modernleşmesi Üzerine Notlar

SAYI 95

İÇİNDEKİLER

AFŞAR TİMUÇİN Şen Olsun Halep Şehri — 1

3 — Şiirimizde İki Çizgi ve Bir Tartışma **M.SABİT ÇALIŞKAN**

ALİ ERSİN GÜNÇE Şiir — 6

7 — İkinci Yeni'den Toplumcu Şiire **KEMAL ÖZER**

MEHLİKA BAŞER Şiir — 8

9 — İnsanileşme Sürecinde Kadın-Erkek Sorun VIII **BERRİN TAŞ**

V. MAYAKOVSKİ Şiir -Çeviri- — 16

17 — "Barış": Savaşın Öteki Araçlarla Devamı **NURAY SANCAR**

AYHAN ERGÜN Şiir — 18

19 — Kentleşmenin Neresindeyiz **ADVİYE AYMAZ**

FAHRETTİN ÇİLOĞLU Şiir — 22

23 — Türk Modernleşmesi Üzerine Notlar **M.BAYRAM MISIR**

ADNAN ÖZYALÇINER Tarihin Işıldağı — 29

31 — Şiir **ASIM GÖNEN**

GÜLNİHAL KÜKEN İslam Dünyasında Materyalizm II — 32

33 — Şiir **GÜLHAN AYVACI**

TEMEL DEMİRER Unutulanların Kirli Savaşa İsyanı — 34

43 — Temel Eğitimde Müziğin ve Sanatın Yeri **SERVER ACİM**

ÖZTÜRK TATAR Şiir — 44

45 — Günler/Kitaplar/Dergiler **RUŞEN HAKKI**

İ.KEMAL KARADAYI Şiir — 47

48 — Palmiyealtı **BÜLENT HABORA**

NEVRUZ UĞUR Şiir — 49

50 — Sennur Sezer'in Metinleri Üstüne **Y.MAHMUT D.GÖSTEREN**

İSMET ALICI Söyleşi — 52

56 — -Öykü- Şiddetli Sevgi **HÜSEYİN BUL**

MUSTAFA GÖKSOY Şiir — 57

58 — Yıldız Güncesi **CENGİZ GÜNDOĞDU**

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez. Yazıların A4 kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur.

Sahibi
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Yazışleri Sorumlu Yönetmeni
YILMAZ ELMAS

Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE
Ofset Hazırlık -Düzelti
DENİZ SARAÇ

ISSN 1300-4158

Kapak Tasarımı
YUSUF ASLAN
Kapak Resmi
Zeki Oruçoğlu
Baskı
Ilıcak Matbaası Tel: (0212) 880 40 75
Dağıtım **Bir-Yay**

Adres : Mollafenari Sok. Nadir Han. No 40-42 Kat 5 Cağaloğlu/İSTANBUL Tel:(0212) 513 93 99 Fax: (0212) 511 79 94

İlan Koşulları:
Arka Kapak (Renkli) 50 milyon TL. Arka kapak (iç) 40 milyon TL. İç sayfalar 30 milyon TL. Kutu ilan (5x5) cm. 10 milyon TL.

Abone olmak için:
Yurtiçi : 4.000.000 TL. Yaşarbank Bayrampaşa-İstanbul 6002323-6-
T.İş Bankası 9. Kısım Ataköy-İstanbul 1137 38678 T.İş Bankası Cağaloğlu-İstanbul 1095 437905
Yurtdışı:(150 D.M.) T.İş Bankası 9. Kısım Ataköy-İstanbul 11 37 30 100 317 9305-(84 Dolar) Yaşarbank Bayrampaşa-İstanbul 6101756-6 veya 666 043 no.lu posta çeki hesabına para yatırmanız, durumu İnsancıl'a bildirmeniz yeterlidir.

Şen Olsun Halep Şehri

Afşar TİMUÇİN

Yiyecek sözkonusu oldu mu şu iki şeyi dünyaya değişmem: peyniri ve balığı. Peynirlerden beyaz peyniri, balıklardan istavriti severim. Beyaz peynir konusu rastlantıya kalmıştır: İyisini arada bir denk düşürdüğünüz olur. İstavrite gelince, o hemen dört mevsim kendini size adamıştır. İstavriti kızartırken ununa biraz mısır unu ekleyip, biraz da kekik ve kırmızı biber katın. Yanına bir duble rakı? Rakı artık beni ilgilendirmiyor, şarap da. Yanına ille bir şey koymak gerekiyorsa, bu şey yumrukla parçalanmış bir baş soğan olabilir. Başka balıklarla da aram iyidir. Paraya kıyacaksam, fener balığı için kıyarım, o yoksa eşkina için. O da yoksa? Hiçbir balığı geri çevirmem. Gece yarısı uyandırsalar, balık kızarttık deseler, kalkar yer yatarım. Balığın üstüne koca bir dilim beyaz peynir. Balıkla peynir yenir mi hiç? Ben yerim.

Benim için üçüncü sırayı çorba alır. En çok sevdiğim çorba işkembe çorbasıdır, bana yasak. Gençliğimizde yani parasız günlerimizde İstanbul'da her sokakta bir işkembeci vardı. İşkembe çorbası en ucuz yiyecekti. Girerdik soğuk kış günü bir işkembeciye. "Bir duble tuzlama şirdenli kendi yağından" Sonra o işkembeciler kalmadı. Kalan işkembecilerde o özen kalmadı. İnsan saygısının olmadığı yerde özen olur mu! Epeyce oluyor, bir işkembeciye girdim, çorbada kocaman bir hamam böceği yüzüyordu: pişmiş ve şişmiş."Bu nedir?" dedim garsona. "Yukarıdan düşüyor ağabey biz ne yapalım!" demez mi. Benim için mercimek çorbası da, yoğurtlu çorba da, tarhana çorbası da önemlidir. Evet, bende çorba tutkusu gençlik günlerimizden, yoksul günlerimizden kalmadır. Üç ayın sonunda ev tamtakır olunca ben bir şeyi bir şeye katarak uydurma çorbalar yapardım. "Gene doyurdun bizi, sağol oğlum" derdi babam.

Peynirin her çeşidini, balığın her çeşidini, çorbanın her çeşidini severken meyvanın da her çeşidini severim. Ama elmayla özel bir yakınlık vardır aramızda. Bu dört yiyecek dışında hiçbir yiyecek büyük ölçüde ilgilendirmez beni. Ne havyar aramışımdır şu dünyada ne mumlu balık yumurtası. Onu her zaman değerli ağızlara bırakmaya hazırım diyemeyeceğim tek şey belki de tütsü balığıdır. İşte onun yanına rakı ister. Ben onu da rakısız yiyebiliyorum. Lüks yiyecekler her zaman itici gelmiştir bana. Lüks yiyeceklere düşkün olanlara salyangozu ve kurbağa bacağını öneririm. Ancak ben onları ikinci bir defa yemek için bir çaba harcayacak değilim. Ne evin, ne otomobilin, ne yiyeceğin lüksüne tutkunluğum var. Otomobil denilen o garip aracı hiçbir zaman sevemedim. Giyinmeye ya da iyi giyinmeye gelince, o beni hiç ilgilendirmiyor.

Korktuğum tek şey devlet daireleridir. Postaneye girerken bile yanaklarımı ateş basar. Memur çocuğuyum ama memurun her çeşidinden çekinirim. En çok da öğretmenlerden tedirginimdir. Belki biraz da bu tedirginliğimi yenmek için öğretmen olmuşumdur. Hastanelerdeki ve hapishanelerdeki memurlar da korkunçtur benim için. Memur denilince ilk aklıma gelen kişi Sultanahmet Cezaevi'ne girdiğimiz akşam bizi azarlaya azarlaya içeriye alan gardiyandır. Esnaftan ve ünlü yazarlardan da son derece tedirgin olduğumu söylemeliyim. Yarım kilo kıymayı kafanıza atar gibi veren kasaptan siz korkmaz mısınız? Sorduğunuz bir soruyu aptal aptal yanıtlarken "Oğlum, bu kadar basit şeyi bilmeyecek kadar salak mısın?" der gibilerden bakan bir ünlü yazar sizin için korkunç değil mi gerçekten?

Onun için yüksek yerlerde hiç gözüm olmadı. Her genç zaman zaman milletvekili, bakan, hatta Cumhurbaşkanı olma düşleri görür; çünkü her şeyi iki günde düzelteceği konusunda kendine güveni tamdır. Ben hiç böyle düşler görmedim. Değil bakan olmayı, müdür olmayı bile düşünmedim. Bir müdür benim için korkunç bir kişidir ve öyle müdür olmak gibi gariplikler eden arkadaşlarımdan sessizce uzaklaşmışımdır, neme gerek! Zaten bunları olsam da beceremezdim. Bir müdür yardımcısı ya da dekan yardımcısı bile benim için mucizeler yaratan adamdır. Benim yapabileceğim en sağlam iş meyhaneciliktir. Meyhanecilikle ilgili ne düşlerim olmuştur. Genç yaşlarda Yenikapı kıyılarında Tango Bıyık Kimene meyhanesini işletirken üstümüze bir güven gelmiştir. Şöyle dört masalı bir meyhane düşünün. Müşteri umduğunu değil

bulduğunu buluyor. Önce bir kadeh rakıyla beyaz peynir veriyorsunuz, ilerleyen saatlerde koca bir tabak kızarmış istavrit geliyor ortaya. Geceyi güveçte pastırmalı fasulyeyle kapıyorsunuz. Üstüne mevsim meyvaları.

Bu basit yaşam içinde, belki inanmayacaksınız ama, kimseyle yarışmayı düşünmedim. Hatta beni zevk için birileriyle yarıştırmayı düşündüler ama ben pek oralı olmadım. Adamın biri bana kızıyormuş da beni aşağılayan yazılar yazıyormuş da. Aptallığına doymasın. Birine kafayı takıp onunla uğraşmaya girişeceğinize gezin dolaşın, Emirgan'da çay için, Moda'da dondurma yiyin, gidin Pasaj'da iki kadeh atın. Şu dünyada kimseyle uğraşmaya, kimseyle yarışmaya değmez. Kimsenin dünyası kafaya takılacak kadar önemli değildir. Birileri benimle uğraşsalar da ben onlarla uğraşmadım .Kimileri bunu bir **taktik** olarak değerlendirdiler. Öyle istiyorlarsa öyle olsun.

Neden gün oldu en değersiz adam bile en değerli adam sayıldı da bizim adımızı anan olmadı? Bunda kimsenin suçu yok, bu doğrudan doğruya bizim seçimlerimizle ilgilidir. "Evladım, bize acı biber ver ama ağzımızı yakmasın!" diyene gülmezler mi? Kimileri bizim tutumumuzda bir kahramanlık eğilimi görmeye hazırdılar. Bu görüş kesinlikle yanlıştır. Biz başka türlü yapamadığımız için böyle yaptık, başka türlü olmadığımız için böyle olduk. Babam bize korkuyu yasaklamıştı, özellikle beni "Akşam size geleceğiz" dedirtmek için gece karanlığında komşuya gönderirdi. Duvarın kıyısından çakal seslerini dinleyerek ürke ürke gider, döndüğümde gülüşümü yüzümden eksik etmezdim. Dürüst kalırken korkmadığımızı söylersek yalan söylemiş oluruz. Korktuk korkmasına ama yapacak başka şeyimiz yoktu.

Herşeyin her gün biraz daha kirlendiği, biraz daha çirkinleştiği bir ortamda biz böyle peynir derken, çorba derken, istavrit derken saydam ve temiz kaldık. Gerçekte saydamlığımız da temizliğimiz kadar önemliydi. Birileri zaman zaman sözlerimizin altında kendi zavallı beyinlerine göre "ima"lar aradılar. Oysa bütün sözlerimiz açıktı. Biz bir şeyler anlatırken, birileri, çok kurnaz olduklarından, birilerine "çakıyorsun değil mi" gibilerden göz kırptılar. Bu her şeyden önce bir terbiye sorunudur. Ancak o bozulmanın içinde terbiye mi kalmıştı? Geçenlerde doğanın bütün güzelliklerini üzerinde toplamış bir genç kızımız yanındaki erkek arkadaşına bağıra bağıra "Al bunu g...üne sok" dediğinde ben yerin dibine çoktan geçmiştim.

İnsanlardan birazcık efendilikten başka bir şey beklemediğimizi sanıyorum anlatabilmiş değiliz. O efendiliği kim yitirmiş de biz bulmuşuz! Toplumcuyuz ya, zamanla yukarılar bozulur, aşağılar sağlam kalır diye düşünmüşüz. Erkekler ne kadar saçmalarsa saçmalasınlar kadınlar inceliklerini bozmayacaklar diye düşünmüşüz. Nerde! Toplumsal hastalıkların salgın niteliği taşıdığını altmışa merdiven dayandığımızda öğrenmişsek saflığımızdandır, başka neden olacak. Hiçbir şeyi temelden öğrenme gereği duymadan, hiçbir şeyi kendi içinde tartışmadan beyinsizce ikiye bölünmüş bir toplumda bizim gibilerin saf olması ya da saf kalabilmiş olması gene de bir kazançtır. Ya biz de birileri gibi domuz olsaydık?

Zaman zaman pazarlığa geliyorlar. Haydi oradan, satılık eşya yok burada. Altmış yıldan geriye üç mü kaldı, beş mi kaldı, o kalanı biz kim ne derse desin biraz da emekli duyarlığıyla yaşayacağız. Falanca televizyonda konuşsak ne olur konuşmasak ne olur! Falanca gazetede yazsak ne olur yazmasak ne olur! Biz istekli değiliz, isteklileri arayıp bulmak gerekir. İstekliler zaten çoktan kapınıza geldiler, kapınızda yüzsuyu döktüler, sizlere övgüler yağdırdılar, kurulu düzene göz kırptılar... Bizim öyle alışkanlıklarımız yoktur, o yüzden o gibi isteklerimiz de yoktur. Hiçbir kitabımız basılmasın gerekirse diye başlamışız biz bu işe, daha otuz yaşlarımızda biz bu yola böyle kararlı girmişiz.

Son günlerde beni üzen bir şey oldu. Hemen kiminle karşılaştıysam enginar dolmasını bilmediğini söyledi. Olur mu! Biraz eziyetlidir ama hakka ki yemektir. En iyisini rahmetli kaynanam yapardı. Benim yaptıklarım da kötü olmuyor. Sabrınıza sığınarak küçük bir tanımlama yapmamda sakınca olmadığını sanıyorum. İrice üç ya da dört enginarın yapraklarının uçlarını kesin, sonra ortalardan başlayarak iç yapraklarını yolmaya girişin. Orta bölüm tam olarak açılınca bir maden kaşıkla tüyleri kökten kazıyın. Bunları yaparken enginarın kararmaması için yanında bir yarım limonu eksik etmeyin. İyice yıkadığınız oyulmuş enginarları bol suda haşlayın. Sudan çıkarıp iyice süzün ve içlerini dolma içiyle doldurun. Haşlama suyunu bir kaba alın, tencereye enginarları yan yana koyun, sonra dolma içine değdirmeden ve enginarların yarısında kalacak biçimde haşlama suyunu tencereye ekleyin. Dolma içi artarsa bir başka tencerede patlıcan, biber dolması yapmaya kalkarsanız ona da bu haşlama suyundan ekleyin. Duanızı bizden eksik etmeyin.

Enginar'ın mevsimi geçti sen bize enginar dolması anlatıyorsun dememenizi ve bu reçeteyi ilkyaza kadar saklamanızı salık veririm. Bazıları enginardan etli dolma da yaparlarsa da bana kalırsa etlisi o kadar güzel olmaz. Gene de siz bilirsiniz.

Şiirimizde İki Çizgi ve Bir Tartışma

Mehmet Sabit ÇALIŞKAN

Sanatta Kurucu Öge

Afşar Timuçin, sanatı çocuğa, çocuğu sanata benzetir. Bu konuda şöyle der: "Düşler ve düşlemler kavramlardan çok bilincin kavram dışı öğeleriyle, özellikle de ilk örneklerle kurulurlar. İlk örnekler düşlerin ve düşlemlerin başlıca kurucu ögeleridir. (...) İlkörneklerle düşler ve düşlemler arasındaki ilişki çocuklukla sanat arasında bir doğal alışveriş düzenini oluşturur. İlk örneklerin yaratıcı ortamı olan çocuklukla düşlerin ve düşlemlerin verimli kaynağında beslenen sanat birbirini var eden iki alan gibidir. Kavramsal düşünceyle yetinmeyen, bilincin kavram dışı ögelerine de bağlanan sanatçı için düşler ve düşlemler neredeyse dışlaştırma koşullarının tümünü sağlarlar. Sanatçının çocuksu yapısıyla çocukluğun sanata benzeyişi bu yakınlığın varlıkbilimsel kanıtıdır."(1)

Afşar Timuçin'e göre düşlem, sanatın temel kurucu ögesidir.

Bu satırları okuyunca birdenbire alevlenen şiir tartışmalarına bir de bu açıdan bakmanın gerekli olduğunu düşündüm.

Önce tartışmayı özetleyelim. Sennur Sezer'in *Damar* dergisinde *Bir Çakıltaşı Daha* adlı bir şiir yayımlanır. Veysel Çolak *Özgür Ülke*'de bu şiirin şiir olmadığını yazar ve daha ötelere giderek, Sennur Sezer'i şairlikten düşürür. Bu sırada Cengiz Gündoğdu'nun *Damar* dergisinde Sennur Sezer şiirini değerlendiren bir yazısı yayımlanır. Ayrıca Cengiz Gündoğdu *Yıldız Güncesi*'nde Veysel Çolak'ı eleştirir. Veysel Çolak *Özgür Ülke*'de bu eleştiriyi yanıtlar.

Evrensel Kültür dergisinde de Aydın Çubukçu Sennur Sezer'i savunur.

Daha önce *İnsancıl*'da yayımlanan yazımda *1998 Şiir Coğrafyamız*'a Sennur Sezer'in şiirini seçen Kemal Özer'le, bu kitabın editörüne bu konuda ne düşündüklerini sormuştum. Kemal Özer'le, editör Osman Bolulu suskunluğu seçerken, *Damar* dergisinin Genel Yayın Yönetmeni ve *Şiir Coğrafyamız*'ın yayımcısı Özgen Seçkin de tartışmaya katıldı.

Veysel Çolak'ı eleştiren Özgen Seçkin yazısının bir yerinde şöyle diyor: "Bir çakıltaşı daha adlı şiir daha başta "çakıltaşı" teşbihiyle ve çakıltaşına yüklenen niteliklerle bizi çağrışımlara sürüklüyor. Esmer bir çakıltaşı, harç duvar, taş, ter, birlik sözcükleri bir edebiyat öğretmenin atlayacağı sözcükler olmamalı (...) Hiç mi anlamaya çalışmadın bu şiiri Veysel Çolak" (2)

Benim bu yazıda üstünde duracağım sorun, Özgen Seçkin'in "Hiç mi anlamaya çalışmadın bu şiir Veysel Çolak" deyişinde düğümlü. Bu düğümü çözmek için çocuk sanat ilişkisini irdelemek gerekiyor.

Afşar Timuçin, "çocuk oynayarak düş kurar ve düş kurarak oynar. Onun bir masa üzerinde gezdirdiği bir kibrit çöpü belki de okyanuslar aşmakta olan ve korkunç dalgaların etkisiyle ikide bir batma tehlikesi geçiren bir yolcu gemisidir" der. (3) Afşar Timuçin'e göre çocukluğunu yitirmiş ciddi kişiler "sanatta büyük yaratılar koyabilecek" durumda değillerdir.

Bu neden böyledir.

Kibrit - Gemi İlişkisi

Çocuk, hepimizin bildiği gibi doğduğu dünyaya alışkın değildir. Alışmamak, çocukluğun temel niteliklerinden biridir. Hayatın türlü görünümleri her dakika şaşırtır çocuğu. Bir kedinin av için pusuya yatması, bir kuşun ötmesi, güneşin doğup batması, ayın hilalden dolunaya dönüşmesi şaşılası olaylardır. Oysa çocukluğu yitirmiş insanlar, değil az önce sıraladıklarımıza, hiçbir şeye şaşmazlar.

Alışmamak, çocukluğun temel niteliklerinden biridir dedim. Dünyanın gerçekliğini kabul etmemek çocukluğun bir başka niteliğidir. Afşar Timuçin'nin de belirttiği gibi masa üstündeki bir kibrit, okyanuslarda dalgalarda boğuşan bir yolcu gemisi olabilir.

Çocuk için bir çubuk at olabilir. Çocuk evin bir köşesini dünya bir köşesini ay yapabilir. Atıyla dünyadan aya gider çocuk.

Bu açıdan bakılınca, Afşar Timuçin'in sanatçıyla çocuk arasında kurduğu diyalektik ilişki doğrudur. Hayata alışan bir insan, sanatçı olursa, bu sanatçının biricik güzellikler yaratması olası değildir. Bir çiçeğin açması bir çocuğun ağlaması, bir trenin kar altında gitmesi alışılmış günlük olaylardır.

Alışılmışlık sıkıntı verir insana Her gün aynı şey, her gün aynı şey bıktırır insanı. Böylesi bir kişi sanatçı olursa işte bu bıkkınlıklarını anlatır. Bunun en tipik örneği küçük İskender'dir.

Buna karşılık çocukluğunu yitirmemiş kişi güneşin doğuşuna, ayın hilalden dolunaya dönüşümüne şaşkınlıkla bakar. Bugün doğan güneş, dünkü güneş değildir.

Çocukluğunu yitirmemiş bir sanatçı, olguların yinelenmediğini hem duyumsar, hem bilinçle kavrar.

Afşar Timuçin *Yaşamak* adlı şiirinde "Yaşamak alışmaklardan sonra/ Alıştığı her şeyle savaşmadır" der.

Ateşe Gül Dikmek

Çocukluğun öbür niteliğinden biri de gerçekliği kabul etmemektir demiştim. Çocukluğunu yitirmiş bir insan sanatçı olursa gerçekliğin değişmeyeceği inancıyla "korku" sanatı yapar. Gerçekliği beğenmez ama, bu gerçekliğin değişmesi olası değildir. Onun için böylesi bir sanatçının sanatına korku ve umutsuzluk sinmiştir.

Buna karşılık çocukluğunu yitirmemiş bir sanatçı gerçekliğin değişeceği inancıyla sanat yapar. Çocuk nasıl kibriti gemiye dönüştürürse, böylesi bir sanatçı nesne simge ilişkisini doğru kurup düşlem gücüyle gerçekliğin değişebileceğini gösterir.

Afşar Timuçin bu konuda şöyle der: "Yangın oyununda düşlem bilinci yangında olduğu kadar, hatta daha çok canlandırır. Yangının sınırı vardır, düşlemin sınırı yoktur. Gene de yangın gibi düşlem de kendi koşullarına göre gelişir. Oyun düşlemle kurulur, düşlem oyunla kurulur. Çocuk da sanatçı da düşlemlerle zenginleşen bir oyunun içindedir" (4)

Çocukluğunu unutmuşlar, elbette bu zenginleşmeye ulaşamaz. Düşlemsiz yaşadığı için gerçekliğe boyun eğer. Metin Cengiz'in *IV. Acı Meseli* adlı şiiri, bu söylediklerimizin şiirde dışlaşmasını gösterir (5) "Eylül silip götürdü güneşi" diye başlayan bu şiir, çocukluğunu, dolayısıyla düşlem gücünü yitirmiş bir şairin gerçekliğe boyun eğişinin tipik bir örneğidir. Silip solan güneş simgesi dünyanın yokoluşudur. Bu şiirde çocuklar tırnaklarını yer kadınlar yas taşır, yaşlılar durmadan dua ederler. Gizemli karanlıklar da yaşayan şair, kanayan göğüslerde kalır.

Buna karşılık çocukluğunu yitirmemiş bundan ötürü düşlem gücü geniş Berrin Taş, *Şair* adlı şiirinde (6) sözcüklerin büyüsüne inanma der. Yutkunma der. İsyanın çelik ateşinde kendini unutma der. Bu şiir "sen şair/ kalkış/ zamanıdır ateşe gül dikmenin" diye biter.

Metin Cengiz'in güneşi bile kaldırıp götürmesiyle, Berrin Taş'ın ateşe gül dikme çağrısı arasındaki farkın nedeni, Metin Cengiz'in çocukluğunu unutup gerçekliğe boyun eğmesi, Berrin Taş'ın çocukluğunu unutmayıp gerçekliğe kafa tutmasıdır.

Metin Cengiz'in şiirine korku ve umutsuzluk sinmiştir. Berrin Taş'ın şiirinde ise cesaret ve umut vardır.

İnsanlaşma Bunun Neresinde

Alışmak ve gerçekliğe boyun eğmek aslında insanın insanlaşmasına karşı bir bilinç durumudur. İnsan alışsaydı ve gerçekliğe boyun eğseydi ateşi bulamaz, tekerleği icad edemez ve bugünlere gelemezdi.

Bu noktadan sonra alışmışlığı ve gerçekliğe boyun eğmeyi açımlarsak, bu bilinç durumunun bireysel ve sınıfsal iki yüzü olduğunu görürüz. Devletin oluşumuyla birlikte yöneten sınıf, insanı gerçekliğe alıştırır ve gerçekliğe boyun eğdirir. Böyle durumlarda çocukluğunu unutmayan sanatçılar, insanın yolunu açar. İnsana yeni bir dünyanın varlığını gösterir. Örneğin, Avrupa uzun yıllar feodolitenin egemenliğinde yaşadı. Feodalite bir dünya kurdu. Bu dünyaya alıştırdı insanı. Ama resimde Brugel, edebiyatta Rabelais, feodolitenin dünyasına alışmadılar.

Afşar Timuçin'in bu iki sanatçıyla ilgili görüşleri günümüz için aydınlatıcı olacaktır. "İnsancı özü dile getiren bu ressamların en ünlülerinden biri Flaman ressamı Piter Brugel'idir. Brugel'in resmini Avrupa sanatında halkın yaşamını gösteren resimlerin ilk güçlü örneklerini verir. Bu yüzden onun gerçekçiliği tam anlamında halka, tabana, gündelik yaşama dönüktür. Brugel'in resminde hollanda köylüleri baş yeri alırlar. Bu yönde Brugel, Vinci gibi Rafello gibi İtalyan ressamlarını çok geride bırakır. Dinci sanatın dar çemberine takılıp kalmamakla ve insancı gelişimin içinde yer almakla birlikte, adını andığımız italyan ressamları daha çok inanç dünyasının kişiliklerini resmederken, Brugel o zamana kadar sanata girmemiş olan sıradan insanları konu edinmiştir." (7)

Brugel, sanata girmemiş olan sıradan insanları resmederek alışılmışın dışına çıktı, alışmışlığı sarstı, başka bir dünyanın varlığını gösterdi.

Afşar Timuçin Rabelais'le ilgili şunları söyler: "Ortaçağ anlayışına, feodal düzene, katolik kilisesine en acı eleştirileri yönelten, bu arada çetin köy yaşamını en ince ayrıntılarıyla tanıtlayan Rabelais, insancı düşüncenin en ateşli savunucularından biri oldu (...)

Ortaçağın görmezden geldiği ya da özellikle görmemek için gözlerini kapadığı güçlü insan dünyası, bu arada insan bedeni Rabelais'in özellikle ilgisini çeker" (8)

Egemenler hep böyle yapar, ya görmezden gelir, ya da görmemek için hem gözlerini kapatır, hem de halkın görmesini engeller. İşte bu sırada çocukluğunu yitirmemiş sanatçılar çıkar, gösterir.

Feodalite görmese, göstermese bile yeni bir dünya filizleniyor, yeni bir sınıf çıkıyordu. Alaeddin Şenel, bu sınıfın ortaya çıkışını şöyle anlatır: "Bu yeni sınıflar kasabalarda, kentlerde oturdukları için kendilerine kasabalı, kentli anlamında "burjuva" (kentsoylu) denir. Topraklar sınırlı olduğu halde, ticaretin böyle bir sınırı, dolayısıyla ticaretten elde edilecek servetin de sınırı yoktu (...) Feodal toplumun kabuğunu çatlatan şeyde "bu ticaret sermayesi" oldu. Ticaret sermayesi "sanayi sermayesine, dönüştü ya da sanayi sermayesini yarattı" (9)

İki Çizgi

Burjuva sınıfı, feodalitenin kurduğu dünyayı değiştirdi. Ne var ki, kendi kurduğu dünyaya alıştırdı insanı. Kâr için kanlı bir sömürünün yoğunlaştırılması, özgürlük yerine tutsaklık, adalet yerine adaletsizlik, eşitlik yerine eşitsizlik burjuva dünyasının temel özellikleriydi.

Burjuvazinin insana hunharca saldırısı karşısında sanatta iki çizgi belirdi. Bu dünyaya alışanlar ve bu dünyanın değişmeyeceğine inananlar. Bu çizgiyi seçenler bir hiçliği bir yokoluşu anlattılar hep. Bıkkın bir dünyaydı onların dünyası... hiç değişmeyen, durağan bir dünya. Korku ve umutsuzluk bu çizgiyi sürdüren sanatın belirgin özelliğidir.

Bu çizginin sanatçıları zengin düşler kuramaz, kendilerinin sıkıntılı, dar, kuru dünyalarını dışlaştırırlar.

Buna karşılık, çocukluğunu unutmamış, düşlem gücü zengin sanatın sürdürücüleri vardır. Bu çizgiyi sürdürenlere göre, dünya bir oluştur. Sanat bu oluşu anlatmalı, dünyanın değişebileceğini göstermelidir.

Bu çizgiyi sürdürenlerin sanatı, insana ve dünyaya dönüktür. Umut ve aydınlık, insana güven bu çizgiyi sürdürenlerin belirgin özellikleridir.

Birinci çizgi gerçekliğe boyun eğiştir. İkinci çizgi gerçekliğe başkaldırır.

Sözünü ettiğim bu iki çizgi, şimdi Türkiye şiirinde karşı karşıya geldi. Küçük İskender, Enis Batur, Haydar Ergülen, Veysel Çolak birinci çizginin sürdürücüleridir. Çocukluğunu unutmuş, bıkkın ve umutsuz bir bakışın sanatı bu. Bu çizginin sanatçısı dünyaya yeni bir anlam veremez. Böyle bir anlam da gereksizdir. Güneş, yıldızlar, dağlar asla değişmez.

Buna karşılık Afşar Timuçin, Sennur Sezer, Ruşen Hakkı, Özgen Seçkin, Suna Aras, Berrin Taş, Kemal Özer dünyaya dönük, çocukluğunu unutmamış, alışmışlığa ve değişmezliğe karşı sanat yapanların çizgisini sürdürüyor (10) Bu çerçeve içinde Sennur Sezer'in *Bir Çakıltaşı Daha* adlı şiiriyle başlayan tartışmaya bakarsak, düğümü çözeriz.

Veysel Çolak bu dünyaya alışmış ve çocukluğunu yitirmiş. Onu bu dünyada kızdıran, şaşırtan olaylar yok. Hayat tekdüze. Hayat olduğu yerde duruyor. Herşey bir yineleme. Olduğu yerde duran dünyanın değişmesi olası değil.

Gerçi Veysel Çolak değişimden söz ediyor. Ama asıl olan değişmekten söz etmek değil, değişimi görmek ve değişmektir.

Sennur Sezer'e gelince, o bu dünyaya alışmamış bir çocuk. Sennur Sezer bu dünyada ola gelenlere çok şaşırıyor, çok kızıyor. Bütün bunların değişmesi gerektiğini düşünüyor. Bunun şiirini yazıyor.

Durmuş oturmuş, çocukluğunu unutmuş Veysel Çolak, Sennur Sezer'in şiirlerine bakıyor, "olmaz böyle şey" diyor. "Bunlar şiir değil" diyor. Veysel Çolak'ın bu tutumu bir ressamı anımsattı: Gusta ve Courbet. Bu ressam resimleriyle alışılmışın dışına çıktı. Bu yüzden resimleri "çocukça" bulundu. Courbet ilk sergisini de bir barakada açtı.

Sennur Sezer bir çocuk. Büyümüş oturmuş Veysel Çolak, Sennur Sezer'in şiirlerini anlamaz ve sevmez. Büyükler televizyonda dizileri, haberleri izlerken Sennur Sezer, "Ekmek senin umut senin/ Korku ne? Yeterki ellerin ellere kavuşsun" diye evin içinde gürültü yapıyor ve bir çomağı at diye bir odadan bir odaya koşturup duruyor, "Bin gülüşü vardı annemin" diyor.

Sennur Sezer sus, çocuk sus, gürültü yapma. Büyükler televizyon izliyor. Otur oturduğun yerde, büyüklerin keyfini kaçırma.

1. Afşar Timuçin, Estetik, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 1988.
2. Özgen Seçkin, Bütün Horozlar Her Yerde Aynı Öter, Damar, sayı 85 Ağustos 1998
3. Timuçin age.
4. Timuçin age.
5. Metin Cengiz, IV. Acı meseli, Varlık, sayı 1091, Ağustos 1998
6. Berrin Taş, Sayı, Bir Kenti Ağlıyorum, İnsancıl Yayınları, İstanbul 1996
7. Afşar Timuçin, Düşünce Tarihi, İnsancıl Yayınları İstanbul 1997
8. Timuçin age.
9. Aleaddin Şenel, Siyasal Düşünceler Tarihi, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1996
10. Her iki çizgide yeralanlar çoğaltılabilir. Ben şiirlerini yakından izleyebildiğim şairlerle sınırlı tuttum kendimi. Ayrıca adını andığım şairlerin aynı dilde değil kendilerine özgü şiir verdiklerini söylemek gerekir.

Ölüm Şöleninde Son Arzular

Çift taraflı keskin bıçakların üstünde dansa kalktı damarlar
Açmış ağızlarını bekleşiyor karınca, danaburnu, solucan
Toprağını sevsin diye ağlaşır kadınlar
Geçmiyor geceler, gündüzler ayrı bir dram.
Beyaz çarşafların renkleri değişiyor her an
Bu yorgun kalp başkası değil eski bir emekçiden
Torba torba ilaçlar umut vermez balgam, taze kan
Çiçeklerle dolu oda, sarı eflatun ve kırmızı güller
Hepsi döküldü birer birer yetmiyor diplerine verilen sular
Ölüm şöleninde son arzular, kocaman timsahtı soluyan
Gidemedik buralardan stres ve tütünden uzak
Birazdan ölüm uykusuna yatacak traşlı kılsız bedenler
N'olur içebilseydik biraz daha şarap ve demli çay

Bizde gelenek böyledir kavrulur kızgın yağda irmikle şeker
Başlar örtülü, yüzlerde elem üç-beş arapça dua anlaşılmaz biçimden
Hepsi bu, çok gerilerde kalmıştır ulaşılamayan aşklar
Kıvrım kıvrım yılanlar hışırdayan otlar
Kaç canlıya yem olursun elliikisinde düşermiş burun
Koklayamaz süt dolu memeciğini anacığının
Anımsayamaz aşk dolu üryan gecelerini arık.

Işık vurdukça parıldar bıçaklar
Son görülen elleriydi serum takar güvercin kanadından
Meşe, gürgen, çam, kayın farketmiyor ciğere dolan orman
Şimdi deniz kenarında renkli taş topluyor genç kızlar
Kat kat bağlamışlar saçlarıyla ölüleri başparmaklarından
Ağır kokusu yayılmış ortalığa son noktasıdır şölenler
Kurtarılamadı geriye kalan sadece parçalanmış sevgiler.

Ali Ersin GÜNÇE

İkinci Yeni'den Toplumcu Şiire

(Anı Kesitleri)

Kemal ÖZER

Yol Arkadaşlığının Sağladığı Ortam

Yol arkadaşlığıyla birlikte başlayan dönem, bir seçme özgürlüğü getirdiği kadar, bir araştırma alanının, bir değerlendirme ölçütünün ilk belirtilerini de içeriyordu. Öyle ya, bir şiirde rastladığım değişik ses, yaklaşım vb. karşısında içgüdülerime bağlı kalmıyordum artık. Nedenini bilmeden ilgilenmek, yerini tartışmaya, karşılaştırma yapmaya, küçük küçük çözümlemelere bırakmıştı. Bulduğumuz örnekleri, o örnekler karşısında yaşadığımız heyecanları, yol arkadaşlığının sağladığı ortama taşıyorduk.

Örneğin **Varlık** dergisinin yeni imzalar sayfasında rastladığımız bir şiirin heyecanını Adnan Özyalçıner'le nasıl paylaştığımızı, aradan yaklaşık 50 yıl geçmesine karşın, olanca canlılığıyla bugün de anımsıyorum. Adı "Kudüs Fareleri"ydi. O güne değin hiçbir şiirde görmediğimiz çok değişik bir havası vardı. Söyledikleri olsun, söyleyişi olsun, o güne değin sanki hiç karşımıza çıkmayan bir dünyadan esintiler barındırıyordu. Hemen gözümüze çarpan, dikkatimizi çeken bu değişik şiirin ardından nelerin geleceğini de, ozanı E. Ayhan Çağlar'ın kim olduğunu da merak etmiştik.

Şiir üstüne aramızda konuşurken, Yaşar Nabi'nin **Garip** şiirine sahip çıkmakla birlikte, yeniliklere kapısını kolay açmayan, beğenisini daha çok ortalama şiir değerleri üstüne oturtan bir yayıncı olduğunu biliyorduk ve "Kudüs Farelerini"nin bu beğeniyi aşıp da **Varlık**'a girmesini şaşkınlıkla karşılamıştık.

Ece Ayhan'ın sonradan hiçbir kitabına almadığı bu şiirde, şimdi düşünüyorum, asıl dikkatimizi çeken eksiltili anlatımı olmalıydı. Dizeler arasında birebir bağlantıya önem vermeyen gizemli hava, şiirin anlaşılmasını belki güçleştiriyordu, ama içine aldıklarıyla değil, dışarıda bıraktıklarıyla okuyanın merakını sürekli uyanık tutuyordu. Açıklanamayan bir şey vardı o şiirde, çekimine kapılmaktan kendinizi alamıyordunuz.

Yol arkadaşlığı ortamına, bunun gibi başka haberci şiirler de geliyordu zaman zaman, **Mülkiye** dergisinde yer alan "Şarkısı Beyaz" gibi, yine **Varlık**'ta yayınlanıp herkesin değil ama bizlerin gözünden kaçmayan "Öteyi Beriyi Omuzluyorum" gibi. Cemal Süreyya Seber imzasıyla bizi ilk kez tanıştıran ilkinde, öyle ilginç kesitler yan yana getiriliyor ve bu kesitler "şarkısı beyaz" diye yinelenen öyle bir özneye bağlanıyordu ki, yarattığı müziğe kapılıp gidiyor, bu arada yan yana getirilen sözcük kümelerinin, benzetmelerin, imgelerin ayırdına varınca şaşkınlığa düşüyordunuz.

"Öteyi Beriyi Omuzluyorum" ise, başka bakımlardan dikkati çekiyordu. Turgut Uyar gibi önceden adı ve şiiri bilinen bir ozan, bilinenin dışına çıkmak için bu şiirde yeni bir adım atıyordu sanki. Hece ölçüsü kalıplarından yararlandığı halde, o kalıplara tutsak düşmemiş, **Garip** şiiri yükselişini yaşarken onun çekimine kapılmadan yazmayı sürdürmüş bir ozandı o. Ataç'ın "zarımı atıyorum" diye desteklediği, bu ölçülü, sağlam, halkın söyleyiş özelliklerinden yararlanan, anlatımcı şiirden, adını andığım örnekle sanki çıkıp gitmek istemişti. Dize sonlarında yinelenen ve şiire alışılmadık bir müzik katan "tralalla" seslenişi olsun, "öteyi beriyi omuzlamak" sözündeki delişmen çağrışım olsun, okuyanda öbür iki örnekten daha değişik bir şaşkınlık uyandırıyordu.

Yol arkadaşlığının sağladığı ortamda, yeni bir şiirin habercisi sayılabilecek bu örneklerin gündeme getirilip değerlendirilmesi, yazdıklarıma doğrudan yansımasa bile, ilerde içine gireceğim yolun kuşkusuz ilk hazırlayıcıları, ilk ipuçları arasında yer almıştı. Bu ortamın asıl yararını ise, bize bir çeşit sanatsal sağduyu kazandırmasında gördüm. Ne kadar deneyimsiz, ne kadar sınırlı olursak olalım, o yıllarda karşımıza çıkarılan iki odağın çekim alanı içinde boğulmamamız bunu gösteriyor.

Bu odaklardan biri, Paris'ten döndükten sonra, çeşitli dergilerde, bu arada özellikle **Mavi** dergisinde şiirini ve savlarını sergileyen Atilla İlhan'dı. Öteki ise 1950 sonrasında yeniden ilgi odağı haline gelen İlhan Berk. İkisi arasında benzerlikler de vardı, ayrılıklar da, Benzerlikleri daha çok geçmişlerinden kaynaklanıyordu. İkisi de toplumcuydu. İkisi de **Garip** şiirinin yükselişiyle gölgelenmişti. Buna karşılık, ikisi de 1950 sonrasının yeni koşullarında kendilerine uygun bir ortam bulduklarını düşünüyordu. (Yeni koşullar derken, bir yandan **Garip** şiirinin öncülüğü yitirip sıradanlaşmasını, bir yandan da toplumcu şiirin hem Nazım

Hikmet olarak, hem 1940 Kuşağı olarak sesini duyuramaz hale getirilmesini vurgulamak istiyorum.)

Bu iki odak, birbirinden değişik şiirlerle edebiyat dünyasında yer almıştı. İlhan Berk, o yıllarda Türkiye'de bilinmeyen bir ozanın kimi şiirsel özelliklerini türkçeye uyarlamıştı. Neruda'nın **Canto Generale** (Dünya Şarkısı) kitabından yola çıkarak, onun özellikle doğaya bakışından kaynaklanarak **Türkiye Şarkısı**'nı yayınlamıştı. Atilla İlhan ise, yalnız şiirleriyle değil, o şiirleri içine oturtmaya çalıştığı edebiyat anlayışıyla da kendini kabul ettirmek istiyordu. Sosyal Realizm adını verdiği ve Mustafa Kemal'in reformlarıyla bağdaştırmaya kalkıştığı yerli bir bileşim ardında olduğunu ileri sürüyordu. Nazım Hikmet'in 1920'lerde "Putları Yıkıyoruz" kampanyasını andırır düzenli bir eleştirel saldırı dizisiyle birlikte. (1950 başlarında edebiyat dünyasının değerleri arasında yer alan Oktay Akbal, Haldun Taner vb gibi yazarların kofluğunu vurgulayarak.)

İlhan Berk'in olsun, Atilla İlhan'ın olsun, o günlerde şiir dünyasına giren gençleri etkilediği söylenebilir. Bu etkinin en yoğun görüldüğü yer de **Mavi** dergisi olmuştur. Atilla İlhan'ın gerek savları, gerek şiirleri birtakım gençlerin bu dergi çevresinde toplanmasına, hatta bir **Mavi Hareketi**'nden söz edilmesine yol açtı. O dergide toplumcu bir edebiyat anlayışı savunuluyor, ama bu anlayışın bireysel duyguları, insan psikolojisini dışlamaması isteniyordu. Bu söylenirken, bir yandan toplumcu şiirin eksikliği, bir yandan da dünyadaki değişime ayak uydurma gereği vurgulanmış oluyordu.

Vurgulananı o günlerde şimdiki gibi algıladığımı elbet söylemem. Ama içinde bulunduğumuz yol arkadaşlığı bize bir sanatsal sağduyu kazandırdı derken, savlarla şiirler arasındaki tutarsızlığı en azından sezmiş olmamızı kastediyorum. Nitekim, İlhan Berk'in doğa betimlerinden ülke gerçeklerine ya da evrensel bir duyarlığa ulaşır göründüğü şiirlerde, gerçeklikle ilişki kurmadan, bir özentiyle yetindiğini sezdiğimiz gibi, Atilla İlhan'ın çağdaş insanın psikolojisi olarak karşımıza çıkardığı, değişik söyleyişli, müzik yüklü, ama kendi insanımızdan çok Batı toplumlarından aktarılmış yaşantı izlenimleriyle örülü şiirlerine karşı sürekli kuşku besledik.

Bizim o günün koşullarında böyle bir sağduyu kazanmamız bana şimdi ne kadar bir şans olarak görünüyorsa, İkinci Dünya Savaşı ertesinde dünyanın içine sokulduğu süreci daha o zaman kavrama olanağı bulunup da bundan yalnız kendileri adına yararlanmaya kalkanların bir yol arkadaşlığı yerine bu kısa erimli bencilliği yeğlemeleri o kadar şanssızlık gibi geliyor.

Ana Kokulu Kadınlar

Tüm canlılar gibi evrende,
İçerim mutluluğu
Günleri çalarak ressamın fırçasından.
Oyalarım gün olur yazmaları,
Davul zurna eşliğinde.

Şairim şiirlerde,
Avuçlarım tutam tutam duyguları
Bebelere ninni dokurum beşiklerde.
Kadınca ağlayıp sularım,
Binbir çeşit hazlarımı

Anadolu kokar,
Rüzgar eteklerimde.
Dadaşlar silsiledir dağlarda
Omuz omuza
Ne şerbeti sabahlar
Kucaklar gülüşlerimi.

Nasır tutkunu ellerimle
Tüten bacama karışır terim.
Çorak toprak gibidir hasretlerim.
Sabır taşına sığdırmışım yüreğimi
Geçerek geçten gece düşlerimden
Kadınlar ana kokulu kadınlar.

Mehlika BAŞER

İnsanileşme Sürecinde Kadın-Erkek Sorunu VIII

Üç Şair; Hesiodos - Veysel Çolak - Abdülkadir Budak

Berrin TAŞ

Banknot

Geçenlerde okudum. A.B.D. 'de banknot kokulu parfüm üretmişler. Haber, kadınların banknot kokusuna koşturacağı yönünde bir değerlendirmeyi de kapsıyordu. Demek ki banknot kokulu parfümü süren erkekler *kadın tavlamada ve kadınları yatağa atmakta* daha başarılı olacaklar. Banknot kokulu parfümünüz yoksa yandınız. Yüzünüze bakan olmaz artık. Siz bu pazarda erkek rakiplerinizle de kıyasıya bir yarışa girmek zorundasınız. Siz bir kadını sevmeyi değil satın almayı yücelttiniz. Siz bir kadınla ilişki kurmayı bir insanın ötekiyle kurduğu insani ilişki derkesinde almadınız. İnsani ilişkiyi paraya indirgediniz. O halde ödeyin bedelini. Sizi sıkıştığı daracık sokaklardan...istiflendiği otobüslerden...tıkış tıkış oturduğu evlerden kurtulmak için kullanacaktır kadın. Değilmi ki siz onu eve kapattınız...dünyaya gözünü açmasını engellediniz. O halde kadının dünyası sizsiniz. Siz ne kadarsanız...kaç paraya satın alınabilirseniz kadınınız da öyle davranacaktır. O da kendi fiyatını saptayacaktır elbette.

Söylediklerimin somut bir örneğini geçenlerde gazetelerden izledik. Parti parti dolaşarak mali durumunu düzelten milletvekili Kubilay Uygun son günlerde hovardalıklarıyla anılmaya başladı. Gerekçesini de kendisi söylüyor...Türk erkekleri zaten hovardaymış. Düşünsenize Türkiye'nin başka sorunları yok sanki... seçilmiş biri... halkın kendisini temsil etmesi için yetki verdiği biri kişisel yaşamıyla gündeme gelebiliyor... icraatlarıyla değil.

Ben bunları yaşamayı haketmiyorum... vatandaş, sizi oylarıyla meclise taşıyan vatandaş da haketmiyor. Az daha unutuyordum. Kubilay Uygun'un cebi para görünce çevresindeki kadınların sayısında artış gözleniyormuş. Gördünüz mü çevresine kadınları toparlamayı başardı adam... size de tez elden banknotlu icraatlar dilerim. Sözlerim erkeklereydi... satın almaya alışkın sistemin erkeklerine.

Kadınlara da sözüm var. Özgürleşmeye giden yol kesinlikle erkeğin cebinden geçmiyor. Günümüzde en çirkin ilişki biçimi metalaştırılmış kadın ve erkeğin birbiriyle kurduğu al gülüm ver gülüm ilişkisidir. Banknot kokusunun kadını etkileyeceğinin düşünülmesi ve parfümün pazarda bu zihniyetle satışa sunulması kadına da erkeğe de hakaretir. Bu kadının da erkeğin de psikolojik yapılarına dek sızan meta ilişkisinin pazara sunularak kâr amacına yöneldiği bir sunumudur. Burda kadın süslü püslü ambalajında sunulmuş bir tüketim nesnesi konumundadır. Erkekse bu sevimli... hiç yaşlanmayan bedenini ortaya çıkaran elbiselerle dolaşan... cinselliğini nerdeyse tek değer durumuna indirgemiş kadını satın alan tüketici konumunda. Durum böyle olunca tüketilen nesne yenisiyle değiştirilmek zorunda. Bu ilişki türünün zorunlu yasası ve sonucu

Gazetelerin hafta sonu eklerinde sık sık karşıma çıkıyor. Hiç yaşlanmayan kadınlar...piyasaya her gün yenisi eklenen artistler... şarkıcılar... mankenler. Bacak... popo... göğüs endüstrisi. Estetik ameliyatlar...değiştirilen sevgililer. Ortalığa saçılan genelleşen özel yaşamlar Birbirlerine sataşanlar... rekabet... kirlilik... çürümüşlük.

Günümüzün satın almaya alışkın erkeği kendisine sunulan bu seks bombasını pazardan seçiyor. Burda kadın süs bebeğidir... insiyatifini kullanamayan... kurallarını kendisinin koymadığı bir oyunun piyonu. Bu kadınlara toplumun her alanında rastlıyorum. Gazetelerin moda sayfalarında... satılmak istenen ürünler pazarlanırken fuarlarda... atrium... galleria...carousel gibi büyük alışveriş merkezlerinde bedenlerini ortaya çıkaran tektip giysilerle dolanıp duruyorlar. Kitap satanları da var... araba satanları... elektrikli aletler... makyaj malzemeleri daha aklınıza ne gelirse satanları da. Herhangi bir ürün pazarlanırken kadın cinselliği de meta pazarına sürülmüş bir tüketim unsuru. Ya-

ratılan imaj kadınla satılan ürünün özdeşleştirilmesi. O ürünleri alırken size belirli bir uzaklıkla nazik davranan... güzel kokan... bedenini saran giysilerle ortalıkta dolanmasından hoşlandığınız o gizemli yaratığı da satın aldığınız yanılsamasını yaşayabilirsiniz. Kadınsanız böylesine ilgi gören kadınlara özenebilirsiniz.

Moda sayfalarından etkilenmemek olanaksız. Şık giysiler... sandaletler... bakımlı saçlar... modaya uygun makyaj yöntemleri. Gece giymek için dikilmiş zarif tuvaletler. Hepsi birer tuzak. Bir an düşündüm ve kendime sordum. Bu görüntüler seni de etkiliyor mu. Yanıtım evetti. Evetti ama bu evetin olası nedenleri beni etkilemeyecek. Ya gencecik kızlar. Onlar bu saldırıların etkisi altındalar Kendi kendime şöyle dedim. Zaman gençliğini alıp götürecek... artık cildin eskisi gibi olmayacak Kırışıklıklar... menapoz... hastalıklar başlayacak. Oysa moda fotoğraflarındaki kadınlar zamana direniyorlar. Yıllar geçiyor... biz aynı aktristleri... mankenleri cilalanmış imajlarıyla... hiçbir zaman yakından göremediğimiz hiç bozulmayan görüntüleriyle izliyoruz. Bu kadınlar için özendirici bir durum. Kolaylıkla hep taze ve bozulmamış kalmak isteyebilir insan. O halde kadının yaşlanmama isteğinin de metaya çevrildiğini söyleyebilirim. Ama burdaki kadın, sistemin erkeği için özenle hazırlanmış kadındır. İnsanileşme yolundaki kadın...yaratıcılığını kullanan ve kendisi için yaşamayı öğrenmiş yeni kadın sistemin erkeğine varlığı bağışlanmış kadından bilinciyle kendini ayırmış kadındır. Oysa görüyorum pahalı butiklerde satılan yeni moda giysilerin çok daha ucuzlarının pazarlardaki alıcısı yoksul semtlerin genç kızlarıdır. Onlar bilerek ya da bilmeyerek moda sektörünün kendileri için üretilmiş bölümünden daha ucuza yararlanıyorlar. Sistemin tuzağına çekiliyorlar. O tuzakta değerlerinden uzağa düşmekte var. Kadını bu tuzağa çekmek erkeğin işine geliyor. Düşünsenize yaşını başını almış adamların kolunda gencecik kızlar. Yaşını başını almış... artık eskittiğin karını at bir yana. Nasılsa genç kızlar peşinde. Bu piyasada kadınlar birbirinin ölesiye rakibi. Güzellik... şıklık yarışı. Erkeğin kurallarıyla oynamanın sonucu bu. Neden erkeğin yaşlısı... kadının genci aranır. Kadında görüntü dışında birtakım özellikler aranmadığından mı. Genç bir kadın geçenlerde şöyle söyledi. "Eskiden bakımsız... üstüm başım dökülerek dolaşırdım. Görüntümle değil benimle ilgilenmelerini istiyordum çünkü, şimdi birazcık kendimle ilgilendiğimde daha mutlu hissediyorum. "Demek ki artık kendine daha fazla güveniyordu. İçimde bir tel koptu kadının sınırlarından kurtulma mücadelesidir bu. Bedeller ödeniyor. Dayatılanı reddetmek bazen kendini reddetmeye dek gidiyor.

Elimde bir şiir kitabı var. Muhran Maçavariani kadınları seviyor. Şiirlerinden anlaşılıyor bu.

KADIN
-Cennet vardı
Yitirdik kadın yüzünden
Altın post vardı...
Yitirdik kadın yüzünden
Suçluyu
Seviyorsan eğer
Daha ne istiyorsun!

Bunlara karşılık
Kadın İsa"ya doğurdu
Bunlara karşılık
Kadın Rustaveli'yi doğurdu
Bu sanırım
Sen ne dersin
Az şey değil

Türkçesi: Fahrettin Çiloğlu
(Sıcak Hüzün, Sinatle Yayınları)

Gürcü şairin kadına bakışını sevdim. Ben de Hesiodos sözetmek istiyordum. Hesiodos M.Ö. 8. Yüzyılda yaşamış bir ozan. Homeros'tan yaklaşık iki yüzyıl sonra yaşadığı varsayılıyor. Hesiodos'un babası Kyme'den Boiotia'ya göçmüş Kyme Çandarlı körfezinde Aliağa'nın orada eski kentlerden biri. Bugün yerinde Namurt diye bir köy var. Yenifoçanın batısında Hesiodos'un kadına bakışından sözetmek Anadolu'da kadına nasıl bakıldığını gösteren bir çıkış noktası. Hesiodos Anadolu'dan Yunanistan'a göçmek zorunda kalan göçmen bir ailenin çocuğu. Yunanistan'a göçmek zorunda kalanlar hep daha çetin yaşama koşullar ile karşılaşmak durumunda kalmışlardır. Bir bolluk cenneti gördükleri eski yurtlarının özlemini içlerinde taşırlar. Kıyı kentlerinin binbir olanaklı insanı kıraç Yunanistan"a gelince toprağını da bölüşmek zorunda kalınca sıkıntılara sürüklenir. "İşler ve Günler" de bir dağın eteğinde kıraç bir toprakta ter döktüğünü anlatır. O toprak nice dertler açar başına. Toprakla sorunları vardır Hesiodos'un,.. kadınla da sorunludur. "Theogonia"da ve "İşler ve Günler" de Prometheus ve Pandora Efsanelerinden yararlanarak kadını anlatır.

Hesiodos'ta Kadın

Hesiodos insan ölçüsünü aşmamalı görüşündedir. Peki bu ölçü nedir... çalışma. Pek az düşünürde rast-

lanan bir olgudur bu. Hesiodos'a özgüdür. Bu açıdan bakılırsa Hesiodos yol göstericidir.. rehberdir... tanrı esinli "vates" dir. Bir çeşit peygamberdir. Eseri de öğreticidir. Homeros'un destansal şiirlerinden yararlanarak destan dili ve ölçüleri içinde destandan ayrı bir tür yaratmıştır. Didaktik epos öğretme amacı taşıyan şiirdir. Öğretinin çağdaş anlamda pratik niteliğini de taşır, kuramsal olmakla kalmaz öğretinin uygulanmasını da gösterir.

Prometheus ve Pandora efsanelerinde yalnız masal anlatmak geleneksel inanışlarla eserini süslemek amacı ve destansı bir tutum dikkati çekmez. Bu efsane anlatıları etiolojik bir nitelik taşır. Bir olguyu bir gerçeği açıklamak amacı dışında gelenekte yeretmiş inanışları dilden dile yayılan söylenceleri kendi açıklama gereksinimine göre değerlendirip yorumlar. Bu açıdan Prometheus-Pandora efsanesiyle Soylar - Çağlar efsanesi çalışmanın nedenini açıklamak açısından önemlidir. Evet toprağın içinde defineler saklıdır. Bunları gün ışığına çıkarmalıdır. Tek yol kavganın iyisinden yararlanıp çalışmaktır. İyi de neden çalışmak didinmek zorundadır insan. Bu soruyu sorar. İki alanda araştırma yapar.... biri efsane öteki tarih. Prometheus - Pandora efsanesi bir inancın kaynağıdır. Soylar - Çağlar efsanesi bir sürecin kaynağıdır.

Theogonia'da tanrıların doğuşunu anlatır. Tanrıların kimden nerden nasıl doğduklarını tanımlarken evrenin kuruluşuna değinir. Bir kosmonogia düzmek doğayı simgeleyen... doğanın içerdiği tüm varlıkların bir oluş... varoluş ve gelişim göstergesini gözler önüne sermek düşüncesindedir. Herdinde böyle bir başlangıç tasarımı vardır. Yokluktan varoluşa adım adım ilerleyerek dünya nasıl kuruldu, tanrılar nasıl doğdu derken insana sıra gelir. İnsan nasıl yaratıldı. İnsanı kim yarattı sorularına Hesiodos'da yanıt bulmak kolay değil. Eserlerinde insan baş yeri tutar ama, insan yaşamının nedenlerini ortaya sermek ister ve bu yaşamın koşullarını belirler. Kimi yerde kınar yerer ama bu böyle de dedikten sonra olgulara çare arayıp göstermeyi görev edinir.

Theogonia'da Zeus Prometheus'a kızar kendini aldattı diye. Ateşi vermez. Prometheus'ta ateşi tanrılardan çalıp insanlara vermiş. Zeus öfkesini insanlara yöneltir. Birinci aşamada insanları ateşten yoksun eder. İkinci aşamada kadın belasını sarar başlarına. Yunan mythosu'nun Havvası rolündeki Pandora insanların başına sarılan beladır.

Şöyle anlatır ozan. Prometheus Zeus'a yaranmak için koca bir öküzü ikiye bölüp sofraya getirir. Öküzün yarısı yağlı etler ve bağırsaklarmış karın derisinin altında saklı. Öbür yarısıysa yalın kemiklermiş ak yağlar altında kurnazca saklanmış Zeus bu paylaştırmanın hakça olmadığını söylemiş Prometheus'a

"Ey İapetosoğlu soyluların soylusu dedi ona hiç de haklı bir paylaştırma değil bu dostum" Zeus'un olaylı konuşmasına Prometheus sinsice yanıt vermiş.

"Ulular ulusu Zeus, ölmez tanrıların en şanslısı göğsündeki yürek hangi payı istiyorsa onu al"

"Zeus Prometheus'un kurnazlığını anladı ve için için kurmaya başladı. Ölümlülerin nasıl hakkından geleceğini. İki eliyle öküzün yağlarını kaldırdı ve öküzün yalın kemiklerini görünce Prometheus'un sinsi kurnazlığı da apaçık anlaşıldı böylece

Bulutları devşiren Zeus kızıp dedi:

"Ah İapetosoğlu, bilmişlerin en bilmişi seni
Sinsi kurnazlığında inat ediyorsun demek dostum.
Böyle konuştu öfkeyle hiç yanılmayan Zeus
Ve o günden sonra unutmayıp bu oyunu.
Kayın ağaçlarının üstüne salmaz oldu
Dünyalıların işine yarayan ateşi
Ama İapetos'un yaman oğlu bir oyun daha etti
Bir kamışın içinde aldı kaçırdı
Coşkun ateşin pırıl pırıl kıvılcımını
Ve bulutlarda gümbürdeyen Zeus
En derin yerinden yaralandı ve kızdı
Görünce ölümlü insanların arasında
Ateşin yandığını pırıl pırıl

Zeus çaldıkları ateşe karşılık bir bela yaratır insanlara...Pandora. Pandora tanrıların armağanı demek. Zeus'un buyruğuyla Hephaistos ve Athena birlikte yarattılar Pandora'yı

Ve hemen kazandıkları ateşe karşılık
Bir bela yarattı insanoğullarına
Ünlü topal Hephaistos Zeus'un buyruğuyla
Kızoğlan kız bir varlık yarattı
Gökyüzlü tanrıça Athena'da urbalar giydirip
Bağladı belini ve alnından aşağı
Öylesine bir duvak düşürdü ki
İşlemeleri bir şenlikti gözler için
Pallas Athene bir çelenek koydu başına
Çayırların taze çiçekleriyle bezenmiş
Bir de altın taç koydu ki başına
Ünlü topal kendi usta elleriyle yapmıştı onu
Babası Zeus'a beğendirmek için kendini
Bu taçta neler vardı görülesi neler
Toprağın denizlerin beslediği bir sürü yarattıklar
Binlercesini koymuştu içine Hephaistos
Büyülü pırıl pırıl bir gerdanlıktı bu
Canlanacak konuşacak gibi nakışları
Ve Zeus bir nimete karşılık
Böylesine güzel bir belayı yaratınca
Götürdü onu tanrıların ve insanların önüne

Tanrı kızı gökgözün Athene'nin bütün süsleriyle
Ölümsüz tanrılar ve ölümlü insanlar
Şaşakaldılar görünce bu aldatıcı güzelliği
İnsanları baştan çıkaracak olan
Bu derin bu sonsuz büyü kaynağını
Çünkü bu kaynaktan çıkmıştır aslında
O kadın dediklerimizin belalı soyu
O ölümlü insanların baş belası
Fukaralığa bir türlü alışamaz onlar
Hep bolluktur onların özledikleri

Hesiodos kadının başbelası olduğuna söyler ama kadınsız da yapamaz. Yaşlılık günlerinde erkeğe bakmak için bir kadın gerekmektedir.

İşte bunun gibi bulutlarda gümbürdeyen Zeus
Yarattı başbelası olarak
Kadınlar soyunu ölümlü insanlara
O kadınlar ki kötülüktür işleri güçleri
İyiliğe karşı kötülük sağladı onlarla
Her kim ki sakınır evlenmekten
Kadın derdi sarmamak için başına
Olmaz olası ihtiyarlık bir geldi mi
Desteksiz kalır yaşlı günlerinde
Yaşadıkça ekmeksiz kalmaz gerçi
Ama ölünce varını yoğunu yakınları bölüşür
Buna karşılık bahtında evlenme olan da
Aklı başında iyi bir kadına düşse bile
İyi şeyler kadar kötü şeyler de gelir başına
Hele üstelik çılgının biriyse karısı
Ömrü boyunca kahır çekip canından bezip
Devasız dertlere düşmüş gibi olur.

Zeus'a Olympos tanrılarına karşı çıkanlar soyundan Prometheus bir direnişin simgesidir. Kurnazdır... sivri akıllı ve tanrıların düzenine boyun eğmeyip başka bir düzenin savunucusudur. Ateş İonya düşünürlerine göre ilke olarak benimsenen maddedir. Hesiodos içinse ateş uygarlığın simgesidir. Aiskhlyos'un "Zincire vurulmuş Prometheus"unda kadın insanlara bela olarak yollanmaz. Tanrı-insan çatışması çok daha düşünsel bir anlamda yorumlanır. Hesiodos geleneksel söylentilere dayanarak dile getirmiştir ateşi ve kadını. Prometheus ne kadar kurnaz sivri akıllıysa kardeşi Epimetheus o kadar ve budaladır. Epimetheus sonradan düşünen anlamına geliyor. Prometheus öngören anlamına geliyor. Epimetheus kardeşi Prometheus'un Zeus'tan armağan alma öğüdünü unutmuş ve kapılmış güzel kadının büyüsüne.

"İşler ve Günler"de Pandora efsanesi anlatılırken o sevmediği kadını öyle güzel anlatır ki Hesiodos...şaşırmadan edemeyiz.

"İapetosoğlu, sivri akıllı kişi
Seviniyorsun ateşi çaldın, beni aldattın diye
Ama bilki dert açtın kendi başına da
Çaldığın ateşe karşılık bir bela
Öyle bir bela salacağım ki insanlara
Sevmeye okşamaya dayanmayacaklar bu belayı
Böyle dedi ve kah kah güldü.
İnsanların tanrıların babası
Namlı şanlı Hephaistos'u çağırdı hemen
Bir parça toprak al suyla karıştır dedi.
İçine insan sesi koy insan gücü koy
Bir varlık yap ki yüzü ölümsüz tanrıçalara benzesin
Bedeni güzelim genç kızlara

Hesiodos'un her iki eserinde de Pandora demirci tanrı Hephaistos eliyle yaratılır. Theogonia da Mephaistos ve Athena Pandora'yı süslerken İşler ve Günler'de bu süsleme işine başka tanrılar da katılır .Kendi yetki alanlarına göre bir şeyler verilen Pandora'ya

Athena sen de ona el işlerini öğret dedi.
Renk renk kumaşlar dokumasını öğret
Nur topu Aphrodite sen de büyülerinle kuşat onu
İstekler arzularla tutuştur onu
Yüz gözlü devi öldüren Hermeias sende
Bir köpek yüreği bir tilki huyu koy içine
Böyle dedi Zeus onlarda yaptılar dediğini
Koca Hephaistos topal tanrı hemen
Bir kız biçimine soktu toprağı
Gökgözlü Athena süslü kuşağını sarıverdi beline
O canım Kharit'ler ve o güzelim Peitho
Altın gerdanlıklar taktılar boynuna
Hora'lar bahar çiçekleriyle donattılar saçlarını
Hermeias doldurdu göğsüne yalan dolanı
Uzaktan gürleyen Zeus'un oluyordu istediği
Ses koydu içine o tanrılar kılavuzu
Ve Pandora adını taktı
Pandora bütün tanrıların armağanı demekti
Çünkü bütün Olympos'lular insanların başına onu
Tanrıların babası kurunca bu düzeni
Epimetheus'a gönderdi Pandora'yı
Kılavuz tanrı Hermeias'la
Epimetheus unuttu Prometheus'un dediğini
Zeus'tan armağan alma demişti Prometheus
Alırsan ölümlüleri derde sokarsın demişti.
Armağanı aldı ve alınca anladı
Başına bela aldığını
Eskiden insanoğulları bu dünyadan
Dertlerden kaygılardan uzak yaşarlardı
Bilmezlerdi ölüm getiren hastalıkları
Pandora açınca kutunun kapağını
Dağıttı insanlara acıları dertleri
Bir tek umut kaldı dışarı çıkmadık
Kapağı açılan dert kutusundan

Umut tam çıkacakken Pandora kapamıştı kapağı
Böyle istemişti bulutları devşiren Zeus
O gün bugündür insanların başı dertte
Toprak bela doludur, deniz bela doludur.
Geceler dert doludur, gündüzler dert doludur
Salgınlar başıboş dolaşır sessizce
Ölümlülerin çevresinde
Derin düşünceli Zeus ses vermedi onlara
Sessizce gelişlerini duymasın diye insanlar
Görüyorsun ya Zeus'un dileğine karşı konmaz

Şimdi ben Hesiodos'a nasıl bakacağım. Kadınları bir bela olarak niteledi diye ona kızmalı mıyım Peki biz kadınlar da erkeklere sinirlendiğimizde bir biçimde tepkiselliğimizi göstermiyor muyuz. Evet Hesiodos kadının asalak... tembel... kötülükten gayri bir şey düşünmeyen... yoksulluğa alışamayan bir varlık olduğunu söyler.

Hesiodos yaşadığı çağdan şikayetçidir zaten. "İşler ve Günler"de kardeşi Perses'e doğrudan haktan yana öğütler verdikten sonra Pandora efsanesiyle belaların... dertlerin kaynağını kadında bulur. Burda anlatılmak istenen Pandora yaratılmadan önce insanların yeryüzünde dertsiz tasasız yaşadıklarıdır. Ne zaman ki kadın yaratılmıştır. Dertler... tasalar yeryüzüne yayılmıştır. İnsanlık yaratıldığından beri dört yada beş çağ yaşamıştır. Beş soy izlemiştir birbirini... altın... gümüş... tunç ve demir soyu. Tunç soyu ile demir soyu arasında adları madenle nitelenmeyen kahramanlar soyu gelir. Hesiodos bu soyların niteliklerini tek tek anlatır. Madenler bir nitelik belirtisi olarak ele alınır. Altın soy en değerlisidir....gümüş soy ondan daha az değerlidir...tunç soy da gümüş soydan daha az değerlidir. Beşinci soy demir soyu Hesiodos'un kendi soyudur. Dövünür bu soydan olduğuna... bu belalı çağda yaşadığına. Hesiodos'un karamsarlığının kadına bakışına da yansıdığını söyleyebilirim.

"İşler ve Günler"in ev ve aile ile ilgili bölümünde şöyle söyler.

Takıp takıştırıp kıçını sallayıp
Aklını çelmesin kadının biri
Gözü ambarındadır diller dökerken sana
Ha kadına güvenmişsin ha bir hırsıza

Anadolu'nun kadına bakışını hissedebiliyoruz burda. Aynı zamanda ekonomiyi erkeğin belirlemesinin kadını nasıl bir duruma düşürdüğünü de. Kabul edelim ya da etmeyelim. Kadın varolduğundan beri kendini pazarlamaya koşullandırılmıştır. Evlilik bir güvencedir kadın için. Hesiodos bunu biliyor. Tarla işleriyle ilgili bölümde şöyle söyler.

"Bir evin olsun bir karın bir de öküzün.
Karını parayla satın al ki Gereğinde yürüsün öküzlerin ardından. Anımsayın. Nazım Hikmet ne diyordu.

"Soframızdaki yeri öküzümüzden sonra gelen kadınlar... bizim kadınlarımız"

Anadolu'da bekaret yüzünden öldürülen genç kızları... ilk gecelerde merakla beklenen kanlı çarşafları hepiniz bilirsiniz. Bakalım Hesiodos Kadın ve Cinsel ilişkiler ile ilgili . neler söylüyor.

"Vakti zamanı gelince evine bir kadın al
Bu işi ne otuzundan çok sonra yap
Ne de çok önce o aradadır tam zamanı
Kadın dört yıl genç kız kalıp
Ergenliğinin beşinci yılında evlenmeli
Kız oğlan kızla evlen ki
Doğru bildiğin yola sokabilesin onu
En iyisi yakınlarından biriyle evlenmektir
Ama önceden iyice düşün taşın
Evlenmen bir alay konusu olmasın komşularına
Erkek için en büyük nimet
İyi bir karısı olmaktır bu dünyada
En büyük mutsuzluk da kötü bir karısı olmak
Bir karı ki boğazından başka şey düşünmez
Ve erkeği ne kadar güçlü olursa olsun
Çırağısız yakar onu, erkenden yıpratır."

Hesiodos'un öğütlerinden bir başkası da şu:
"Bir kadının yıkandığı suda
Bir erkek yıkanmamalı hiçbir zaman
Bundan da kötülük gelir bir zaman içinde olsa."

Muhran Maçavariani'nin şiirini yeniden anımsayalım. Diyordu ki "suçluyu seviyorsan eğer daha ne istiyorsun"

Hesiodos bu suçluyu her iki eserinde de çok güzel betimleyecek denli seviyordu bana kalırsa. Birbirini çekiştirip duran kimi erkekler ve kadınlar gibi o da birazcık dedikodu yapıyordu. Bu gün de öyle değil mi. Habire çekiştirdikleri kadın ya da erkeğin yanına gittiklerinde çıtı çıkmayan insanlar tanıyoruz.Hesiodos'da sözlü geleneklerden yararlandığına göre eserlerine bu açıdan bakılabilir. Yalnız insanlık var olduğundan beri değişmeyen bir şey var. Erkek kadını kendisi için.... kendine göre biçimlendirmek ister. Hesiodos'ta bu apaçık görülebiliyor. Pandora erkeğin ilgisini çekebilecek denli özenle yaratılıyor. Ne diyor Hesiodos... karını parayla satın al ki gerektiğinde yürüsün öküzlerin ardından. Kız oğlan kızla evlen ki onu kendi istediğin yola sokabilesin. Anadolu'nun gelenekleri bunlar. Yetti artık.... değişmeli.

Ne yapmalı... kadın da kendisi için bir şeyler istemeyi öğrenmeli. Her zaman talep eden şikayet eden

konumundan çıkmalı. Eyleyen bir insan olmalı Ekonomik beklentilerini sıfırlamalı. Bir erkeğin seni beslemesini... sana ev almasını... araba almasını istiyorsan özgürlükten söz edemezsin. O zaman düşleyebileceğin erkek modeli ekonomiye bağımlıdır. Oysa tüm bağımlılıkların dışında kadının da kendi varlığı için... kişisel gelişimini kösteklemeyecek insani ilişkileri istemek hakkı vardır. Öncelikle kadının kendini köleleştiren bağlardan kurtulabilmek için çaba göstermesi gerekir. Ekonomik anlamda ekmeğini kazanmak olabilir bu kendinden beklenen zorunlu görevlerin ev kadınlığı... analık...eş olma durumları dışında bir başka alanda başarıyı aramak olabilir... sanatla ilgilenmek olabilir. Sıkıştığı dar alanın dışına taşmak mücadelesi gereklidir. Ancak o zaman kadın da Hesiodos'un yaptığı gibi kendisi için nasıl bir erkek tipi isteyebileceğini dillendirebilir. Erkek'te kadın için olduğunda koşullar ancak eşitlenebilir. Elbette çatışmalar yaşanacak...bu kaçınılmaz. Madem ki kadın erkek için...erkeğin gereksinimlerini karşılamak üzere yönlendiriliyor. O halde erkeğin de kadının insani varoluşunu kösteklemeyecek bir düzeye çekilmesi gereklidir. Ancak o zaman eşit koşulların oluşturduğu bireylerden sözedilebilir.

Şiirin Cinsiyeti ve Egemenlik Sağlayan Erkekler

Hesiodos kadınları sevmez. Sevmesi de gerekmiyor ama bugün erkeklerin kadınlara ettiklerini görseydi eminim bir didaktik epos daha yazardı. "İşler ve Günler"de kardeşi Perses'e haktan doğruluktan adaletten yana öğütler verdiği gibi günümüzün erkeklerine de aklınızı başınıza alın kadınlara eza cefa etmekte ölçüyü kaçırdınız... yeter artık derdi.

Damar'ın Mart sayısını okuduğumda bir tartışma başlayacağını anladım. Başlangıçta bu tartışmaya katılmak istemedim. Açıkça söylemek gerekirse kadını tanımayan... kadınların neleri sorun ettiğini bilmeyen erkeklerin kadınlar için yazdıklarında dişe dokunur bir şey yoktu. Zaman harcamama değmezdi. Ne zaman ki Veysel Çolak... Sennur Sezer'in şair sayılamayacağını... yıllıklara alınmaması gerektiğini... ya da birilerinin S.Sezer'in şairliğini kendisine ispatlaması gerektiğini söylemeye başladı... bu konuda yazmam için bir zorunluluk doğdu.

Veysel Çolak egemen erkek söylemiyle konuşuyor. Nedir bu söylem... Çolak'ın söylediğine göre kadınlar erkek söyleminden kurtulurlarsa "gerçek kadın" şairler ortaya çıkacakmış. Çolak kadınları ikiye ayırıyor. Gerçek kadın olanlar gerçekten kadın olmayanlar. Çolak'a göre bizler hepimiz gerçek olmayanlarız. Ancak gökyüzünde bir yerlerde hiç bozulmadan duran kadın idesine yaklaştığımız ölçüde "gerçek" birer kadın olabiliriz. Bütün kadınlar kendilerini bu ideye uyarlamak için çaba gösterdiklerinde gerçek birer kadın olacaklar. Bu kadının nasıl olduğuysa Veysel Çolak'ın bilincinde saklı. Onu kimse bilemez. Anlıyorsunuz tabii... Platon'un ideleri Veysel Çolak'ın kadına bakışını da belirliyor. Veysel Çolak kadını kendisi nasıl görmek istiyorsa öyle görüyor. Daha yazısının başında ders veren bir öğretmen edasıyla kadının yerini saptıyor... akıl veriyor. Peki kendinde böyle bir hakkı nerden görüyor Veysel Çolak. Binlerce yılın egemenliği var ya... ordan geçen otomatik bir hak bu. Hani binlerce yıl öncesinde doğayla mücadele eden erkek ve dişinin biyolojik farklılıkları ekonomik iş bölümüne yol açmıştı. Ekonomik iş bölümü de kadın - erkek arasında binlerce yılda oluşan bir statü farkına yol açmıştı ya... o günlerden miras kalan statüyü koruma kaygısı bu. İyi ama o dönemde erkekler doğadaki vahşi hayvanlarla mücalede ediyorlardı. Peki şimdi kadınlara öğretmenlik taslayan Veysel Çolakgiller hangi başarının... hangi zorlukların kendilerine bir statü verdiğini düşünüyorlar. İlkel dönemdeki erkekler statülerini kendileri kazandılar... ya sizler bu geçmişin mirasına konmak isterken nereye yaslanıyorsunuz.

Yanıtı Betül Çotuksöken'den alabilirsiniz. "Kavramlara felsefe ile Bakmak"ta (İnsancıl Yayınları) **Töz ve İlinek Açısından Cinsiyet Kavramını** irdelediği bir bölüm var.

"Ayrımcılıkların içinde en yaygın ve zaman açısından da en eski olanı cinsiyetçilik adıyla belirlenebilecek olan ayrımcılıktır. Toplum içinde bireylerin - kadınların ve erkeklerin - konumları işlevleri başta antropoloji olmak üzere birçok bilimsel araştırma alanında incelenmektedir. Cinsiyetlerin birer değişmez öz gibi ya da tözsel değişmez bir yapı gibi görüldüğü ve her türlü duyulur - algılanır davranış biçiminin de cinsiyetlerin denetiminde olduğunun benimsendiği bakış açısı ile cinsiyetlerin davranış biçimlerinde tam da denetleyici olmadığını ileri süren bir başka bakış açısının varolduğunu saptamak olanaklıdır" Ne diyor Betül Çotuksöken; **her türlü duyulur - algılanır davranış biçiminin de cinsiyetlerin denetiminde olduğunun benimsendiği bakış açışı"** evet bu Veysel Çolakgiller'in bakış açısı. Ne diyor Veysel Çolak. Kadın erkeklerin bilmediği yeni bir şeyler bulup ortaya çıkarmakla cinselliği unutturan sıfatlara da kavuşacakmış. Nedenmiş o.... neden cinselliğimizi unutturacakmışız. Anlaşıldı öncelikle dişiliğimizle değil de insani yanlarımızla ilgilensinler diye. özveri yine bize düşmeli... cinselliğimizi reddetmeliyiz ki bu adamların insanileşebilmelerinin önü açıl-

sın. Bangır bangır ben erkekim... ben erkekim demekten kurtulsunlar. İyisi mi destek olalım egemen erkeklere. Ne dersiniz kadınlar.

Gelelim Abdülkadir Budak'a. Yine **Damar**'ın Mart sayısında tuhaf bir başlık **"Bir Şiiri Emzirmek Bir Bebeği Emzirmekten Daha Aşağı Değildir".** Sanki birileri ona tersini demiş adamcağız yanıtlıyor. Neymiş efendim şiiri emzirmek bebek emzirmekten daha aşağı değilmiş. Bu başlığı atmak için kaç saat düşündü acaba. Dile bakın.. .dile. Bu dille şiirden sözetmek hüzün verici. Şimdi ben de şöyle mi söylemeliyim yani **"bir şiire sözcük seçmek sünnet düğününden daha az heyecan verici değildir"** Bunları yazmak zorunda kaldığım için kendi kendime gülüyorum... gördünüz mü tumturaklı bir başlık bulmak için fazla yorulmak gerekmiyor. Bu dilin altı fos. Bu dille anlam bulanıyor, karmaşıklaşıyor. Oysa şairin görevi anlamı karmaşanın ortasından ayıklayarak netleştirmektir. Ayrıca şiirin cinsiyetle ilişkisini açıklamalı sayın baylar. Demeliler ki işte bakın şu şiir dişidir bu nedenle kötüdür.... falanca şiir erkektir bu nedenle iyidir.

Egemen erkek diliyle kendilerini meşrulaştırma kavgası veren bu **erkek** şairler daha yazmaya başlarken kadınların yetersizliği savından hareketle, birer yazı döktürüyorlar. Kendilerine ayrıcalıklı bir yer biçiyorlar böylelikle. Bir kez bile kendilerinden kuşkulanmıyorlar. Öyle ki Abdülkadir Budak yalnızca kadınların felsefeyle ilgilenmeleri gerektiğini düşünüyor. **Kendisi öylesine tamamlanmış... olmuş bitmiş biri ki, felsefeyle kadınlarda ilgilensinler de bizimle eşitlensinler demeye getiriyor.** Doğrusu size benzemeye niyetim yok. Ben kendimi seviyorum. İyisi mi siz beni dinleyin Sakın bu yazıları kimselere göstermeyin. Aman ha... lütfen göstermeyin yazılarınızı. Sizlerin yazdıklarınızı okuyanlar felsefeyi böylesine ıvır zıvır... anlamsız sözcükler dizgesi zannedebilir. Zaten sizin gibi yazanlar yüzünden felsefeye atfedilen bir suçlama var..."felsefe yapma" Bu felsefenin sevimsiz bir kulvara çekilmesine neden oluyor. Bilmeyenler felsefeyi sizin yazdıklarınız zannediyor. Üstelik bu şairler kadınlara nasıl şiir yazacaklarını da söylemeye kalkışıyorlar. Sen kim oluyorsun da bana - bize- nasıl şiir yazmamız gerektiği hakkında akıl verebiliyorsun. Neymiş... kendi tenine dokunmayan kadın şair şiirin tenine asla dokunamazmış. Boş sözler bunlar... gerçekliği karşılamıyor. Budak'ın söylediklerinin şiirle zerre kadar ilgisi yok. Sizin gibi cehaleti bir marifet olarak sunanlar okusun diye Afşar Timuçin'in "Estetik" kitabını bastık. Onu okursanız göreceksiniz bir sanat eserinin oluşum sürecinin nasıl geliştiğini. Bilmemek ayıp değil... öğrenmemektir ayıp. Bu kıspetini giymeden güreşe çıkmaya benziyor. Şiirden sözedemeyecekseniz susun bari. İyisi mi siz hiç konuşmayın. Size Betül Çotuksöken'le yanıt vermek gerekiyor.

"Kadınların her türlü eylemi gerçekleştirirken "Kadıncıllık"ın damgasını tüm eylemlerine yansıttıkları savı "erkekçil" söylemi daha da pekiştiriyor: Onların savlarını... dünyada kadınlara ayırdıkları sınırlı alanı iyice belirginleştiriyor. Özellikle entellektüel etkinliklerde bir tür cinsiyeti bakış olan "kadınca bakış"ın varlığından söz etmek bu alanları geri dönülmez bir biçimde sınırlamak demektir. Bu savı ileri sürenlere şu öneride bulunabilir: Lütfen kendinizi sıkı bir biçimde gözlemleyin; düşünürken bedeniniz cinsiyetiniz - ne kadar etkili düşündükleriniz üzerinde. Böyle bir sorunun gözler önüne serilişi sunuluşu, beden - zihin ayrımını da içermiyor asla; insan sürekli bir bütünlüğü yaşar aslında".

Gerçekte bu erkeklerin sorunu kimi alanları özellikle şiiri kadınlara kaptırmamak. Veysel Çolak C. Gündoğdu'ya yanıt verirken S. Sezer'i yücelttiğini söylüyor N'olmuş yani birileri sizleri yüceltse ben hiç rahatsızlık duymam. Neden rahatsızlık duydu Veysel Çolak S.Sezer'in yüceltilmesinden. Egemenlik güdüsü tehlike sinyalleri mi vermeye başladı. Oysa hakça düşünse S. Sezer' in yüceltilmeyi hakettiğini anlardı.

S. Sezer yirmi yılı aşkın bir süredir şiir yazar. Bu konuyu hiç konuşmadık ama adım gibi biliyorum. İki çocuk büyüten bir ana... bir eş - sevgili... bir şair kimliğini şiirinde buluşturmak kolay bir başarı değildir. O başarı terle... hiç durmadan çalışmakla... uykusuz gecelerle... yemek pişirmekle bulaşık yıkamak arasında yetiştirilen yazılarla kazanılmıştır. Şikayet ettiğini hiç duymadım ama eminim şiir dışında zaman ayırmak zorunda kaldığı her iş canını sıkmış başarı azmini bilemiştir.

Gelin siz erkek şair olmaktan vazgeçin insanın şairi olun... insanı söyleyin. O zaman S. Sezer' i de... tüm kadınları da anlamaya doğru bir adım atmış olursunuz.

NOT. Sözünü ettiğim yazıları okumak isterseniz.
Damar Mart 1998 - Sayı 84
Ülkede Gündem - 25.5.1998
İnsancıl - Sayı 93 - Yıldız Güncesi
Ülkede Gündem - 27.7.1998
Düşlem Ağustos 1998 Sayı 16

Devrim İçin Bir Şiir

Senin şarkını
söylüyorum,
topçu da hayran sana.
Düşman süngüleri yaralarken seni,
karşılıyorum ben coşkuyla gelişini.
Sadeleştiriyorum
bu şiiri de
sana.
Hoyrat
cocuksu,
yoksul,
ve yüce varlık.
Neler söylemedik sana?
Şaşkın, şimdi ne diyeceksin?
Başarıya ulaşmayı mı
yoksa bozguna uğramayı mı istiyorsun?
Arabacı
ilerlerken tozların arasından.
madenci, delerken kayaları,
keyiflenir,
översin onları.
Ve
St. Basil Katedrali'nin kirişleri
erişse de göklere, oyuna getirerek seni,
tabancaların gürleyecek görkemle
yakıp yıkacak Kremlin'i
Çarlık zırhlısı Slava,
çalıyor sirenlerini dehşetle,
son seferine çıkıyor şimdi.
Ona
gönderiyorsun denizcilerini,
unutulmuş,
bitmiş o,
Ve sonra,
kalabalık kendinden geçerek
diş bileyerek
atıyor yaşlı amiralleri
Hensingfors'daki köprüden aşağı.
Dünkü yaralar temizlenip bakılıyor
ama yeni yaralananlar da var.
Lümpenler ilençliyorlar bizi
bense
bir şair olarak
şöyle bağırıyorum sana:
"Ne kadar yüceltsek azdır seni!"

V. Mayakovski

Türkçesi: Nice Damar

"Barış": Savaşın Öteki Araçlarla Devamı

Nuray SANCAR

Ortaya çıktığı koşullardaki ekonomik ilişkilerin ve çıkarların en açık göstergesi, en kristalize hali olan savaşa dair, "yoğunlaşmış ekonomi" tanımı yapılabilirse eğer, barışın, bu ilişki ve çıkarların daha özel bir düzlemde daha az yoğun ifadesi olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, barışın düzlemini, ateşli ve kimyasal silahların, patlayıcıların, tankların, tüfeklerin temel öğeler haline geldiği cephenin kurallarıyla belirlenmiş platformdan "yoğunluk" kaydıyla ayıran tampon son derece geçirgendir. Çünkü kimilerinin "iki savaş arasındaki dönemdir" dediği barış, içinde bir çatışmanın nüvelerini nasıl olgunlaştırırsa, ekonomik sosyal ilişkilerin eski olağan koşullarda sürdürülmesinin olanağının kalmadığı anda patlayan savaş da bu ilişkilerin onarılması, sürdürülmesi, yeniden üretilmesi ya da değiştirilmesi için gereken "barış" durumunu sağlayacak ilişkileri örgütler bir bakıma.

Ekonomik çıkarları birbirinden farklı kesimlere bölünmüş bir dünyada savaş gittikçe derinleşen ve olağan koşullarda artık çözümü bulunmayan çelişkilerin, yeni bir düzenleme kapsamında giderilmesini veya bir başka konsepte ertelenmesini sağlar. Barış bu ertelenme halidir.

Ama bir yandan da, hem egemen sınıflar arasında paylaşım kavgalarına yol açan, hem de ezilen sınıflarla üst sınıflar arasında iktidar mücadelesine yol açan çelişkilerin iyice çetrefilleşerek görünür kılınmasını hazırlayan bir vasattır barış. Çelişkiyi, uzlaşmaz noktaya varacağı anda çözecek olansa, savaştır. Tam da bu yüzden, sınıflar arasındaki uzlaşmaz çelişki savaşı olağan kılar. Barış ise savaşla kıyaslandığında bir mümkünlük bile değildir.

Denebilir ki, savaş halindeyken ayırt edici hatları kan ve irinle çizilmiş ekonomik ve siyasal çıkarların henüz bu denli berraklaşmadığı andır barış. Bu bakımdan politikanın başka araçlarla yürütülmesi demek olan savaşın daha gündeme gelmediği koşullarda, aynı politikanın "diğer" araçlarla yürütüldüğü ilişkiler bütünüdür.

Emperyalistler arasında, pastanın nasıl paylaşılacağı konusunda yapılan centilmenlik anlaşmalarından, zirvedeki diplomatik zevzekliklere, bir ülkedeki, egemen sınıfın politik manevralarına, alt sınıfların onayını almak için harekete geçirilen ideolojik aygıtlara kadar bütün ikna araç ve yöntemlerini içermesine karşın barış, gizli bir savaştır aslında. O denli gizlidir ki, çelişkilerin, kendilerini berrakça ifade etmediği bu koşullarda, üstelik, aşağıdakilerin "ateşkes" halinde bulunduğu, tek taraflı açılmış bir ateştir. Zirvelerdeki hesaplaşmaların, onay kazanılan politik uygulamaların bütün faturası sonuçta alt kattakilere; ezilen sınıflara, bütün dünya halklarına kesilir. Her türlü alışverişin özgürce ve fatura karşılığı yapıldığı yanılsamasının hakim olduğu bu dönemde emeğin, sermayeyle serbest ve hukukuğuna uygun bir mübadeleye girdiği sanılırken mesela G-8'ler, bonoların, poliçelerin, tahvil ve senetlerin üzerinden yaptıkları yüzde hesaplarıyla aslında bu mübadeleden gasp edilen rantı bir egemenlik tesisi için nasıl kullanacaklarını tartışırlar. Bütün diplomatik kozların teminatı ise silahlandırılmış, içinde savaş besleyen bir barıştır.

Soğuk Savaşın Barışından YDD'nin Barışına

Barış politikanın savaşın birinci önemde kullanmadığı başka araçlarla devamıysa eğer, mevcut ya da olası bir savaşın kurmaya yöneldiği veya tehdit ettiği ilişkilerin ne olduğu sorusu sorulmadan tartışılamaz; tarihin bize bıraktığı ilk yazılı anlaşma olan Kadeş Anlaşması'ndan bu yana imzalanan barış metinlerinin ilkeleriyle açıklanamaz. Öyleyse bugün bağıntılarını güncel ilişki ve çatışmaların içinde kurduğumuz bir barış tanımına ihtiyacımız var. Çünkü barış, ne daha önce iddia edildiği gibi, ne de 90'ların Yeni Dünya Düzeni'nin ideologlarının inanmamızı istediği çatışmaların bittiği bir döneme girildiği, sınıf mücadelelerine gerek kalmadığı bir düzene geçildiği tezinin fos

çıkmasının da gösterdiği gibi silahsızlanma ve saldırmazlık kavramlarının üstünü örteceği nihai bir çatışmasızlık durumu değildir.

"Barış içinde bir arada yaşama" sloganının pek rağbet gördüğü, herkesin lafta kalacağını bildiği halde silahsızlanma konusunda bunca ahkamın kesildiği bir döneme, - ikinci savaş sonrasından 80'lere kadar olan döneme - soğuk savaş dönemi adı verilmişse saldırmazlık ve silahsızlanma sözcüklerinin bol bol kullanıldığı politikanın emperyalistlerin petrodolar destelerinin en büyüğünü kapmaya atılmak için uygun anı kollamaya yöneldiği bir ertelemeyi içerdiği anlaşılır.

Barış bu koşullarda bir olanaksızlıktır.

Mağdur ve mazlum olan halkların yıllardır sürdürdükleri mücadelelerle kazandıkları mevzileri onların satın alınmış yöneticileriyle işbirliği halinde birer uydu haline getirmek için ortaya atılmış pax Amerikana barışının İsrail ile Filistin, IRA ile İngiltere, ETA ile İspanya arasındaki tarihsel çelişkiyi çözmeyip üstünü örttüğü, Rusya'da sosyalizmin çözülüşünün açık ilanıyla çoğalan yerel ve etnik çatışmaların tek kutuplu (sadece kapitalizmin var olduğu) bir dünyanın, dolayısıyla mutlak bir barışın müjdesi olmadığı, tersine böyle bir tek kutuplulukta savaşın eskisinden daha hızlı mayalandığı görülüyor. Şimdi, emperyalistlerin saat ayarı yapmaları için bir sosyalist blokun olmaması saldırganlık konusundaki pervasızlığı artırdı. Eskiden diplomasinin önde gelen konularından biri silahsızlanma ve saldırmazlık iken şimdi diploması silahların gölgesinde yapılıyor.

Körfez krizi, bir silahlı diplomasidir ve orada diplomasinin nerede bittiği savaşın nerede başladığı belli değildir.

Şimdi Bütün Araçlar Aynı Kompartımanda

Ellerinde barış paktlarıyla silahlarını tek yanlı olarak ezilenlere uzatanların bu moda deyimle postmodern diplomasileri ve barışları, barışta ve savaşta kullanılan politikanın başka başka araçlarının birleştirildiği bir bağlamda gerçekleşiyor artık. Bugün dünyanın kanını ve iliğini emenlerin elinde ayrı kompartımanlara yerleştirilmiş araç ve yöntemler yok. Savaş ve barış araçları, aynı kompartımana dolduruldu. Burjuvazi de zaten, Yeni Dünya Düzeni'nin temel felsefi önermesi postmodernizme uygun olarak sınıflar arasında karıştır barıştır politikası uyguluyor.

Emekçi sınıfların, yüzelli yıldır yürüttükleri bağımsız politikanın kendine özgü devindirici kavram ve sloganları bu geçirgenlik içinde rahatlıkla gasp edilip doğdukları ortama iade edilebiliyor. Barış kavramı da bunlardan biri. Filistin halkının İsraille barışması, Kürt halkının Türkiye devletiyle İrlanda halkının pax Britannica kapsamında İngiltere'yle barışması olasıymış gibi.

Emeğin sermayeyle, ezilenlerin ezenlerle barışması olasıymış gibi.

Barışın ne pahasına olursa olsun barıştırma anlamına geldiği bu konjonktürde egemen sınıfların ağızlarına her aldıklarında barış sözcüğü bir sınıfsal boyun eğdirmeyi içeriyor. - Böyle bir barış ise gözle görünür bir şiddetle sağlanabilir ancak.-

Bizim içinse yukarıdan yaşadığımız tek taraflı ateşkesin sona ermesini. Bunu söylediğimizde ise artık bir başka bağlamdan konuşuyoruz demektir. Şiddeti ve savaşı, kanı ve irini içinde üreten kendisi de ezme ezilme ilişkisinin bir sonucu ve emekle sermaye arasındaki yapay bir uzlaştırmanın hem aracı hem ifadesi olan bir barışın değil, çıkar çatışmalarının sınıfsal, ulusal çelişkilerin ortadan kalktığı bir dünyaya özgü nihai bir barıştır bu. Ve bu nedenle, bize vaaz edilen türde barış bile değildir.

Böyle bir barış, mümkündür.

Bu Gün

Güneşli bir gökyüzüyüm...
gökyüzünün renginde denizim...
ay pırıl pırıl yıldızlar güzel
rahat bir karanlığım bu gün.
Çekip topraktan ellerimi
bir insan eli tuttum...
çıkarıp başımı yeryüzünden
yıldızlara yürüdüm bugün.
Güneş, ay, yıldızlardan oluşan
bir insan gördüm bu gün

Ayhan ERGÜN

Kentleşmenin Neresindeyiz

Adviye AYMAZ

Madem bu kadar gururluydunuz da ne demeye geldiniz Almanya'ya. Gelmeseydiniz...dedi Alman. Çakı bıçağımı çektiğim gibi düştüm peşine. O kaçtı, ben kovaladım. Birkaç tur döndük çalıştığımız makinanın çevresinde. Sonra beni şefe götürdüler. Verdim veriştirdim ona da. N' olmuş yani gelmişsek. Dilenmeye gelmedik ya dedim, alnımızın teriyle çalışıyoruz. dedim. Ne sanıyorsunuz siz bizi. Her birimizin en az iki üç traktörü var memleketimizde. Ününüz kaviydi geldik. Çağırdınız geldik. Görenek alalım dedik. Sizin gibi zengin değilsek de gururumuz var. Misafiriz şurada, zamanı gelince döneriz Türkiyemize diye yüklendim şefe de...diyordu tüm heyacanıyla, yetmişli yılların sonlarında kendileriyle görüştüğüm "Almancı" lardan biri. Alacağı göreneği almış, kendisince yeter olabileni kazanınca ver elini Türkiye demiş ve dönmüştü. Yerli, yabancı biz uzmanlar, araştırmacılar, akademisyenler, bürokratlar, kodamanlar da adım adım izindeydik bu dönenlerin. Ne kazandılar, ne kadar kazandılar, kazançlarıyle ne yaptılar, ne yapacaklar, memleketimize ne gibi bir katkıları olacak diye sorguya çekiyor, kimine gururun tadını yaşatıyor, kimine boncuk ter döktürüyor, kimini öfkelendiriyorduk. "Yurt dışına göçün ve geri göçün kalkınmamızdaki etkisi" başlıklı bir de kılıf hazırlamıştık çalışmalarımıza. Sanki Amerika'yı komşu kapısı yapan sözde seçkinlere bunun hesabını sorarmışız gibi.

"Benim kazancımın ne kadar olduğunu bir Allah bilir, bir de ben. Sana ne var...Defooll... diye boşa kovmamıştı bu satırların yazarını bir başka Almancı.

"Görenek" sözcüğünün ne anlama geldiğini de yine kendilerinden aktaralım:

"Görenek...olanların Almanların-ne olduğunu, bizim ne olmadığımızı, yani aramızdaki farkı görmektir." Ve pek çok Almancı için de bu fark tekerliğin, yani endüstrileşmenin... yolların, yani ulaşımın... ve çalışkanlığın gücünde yatıyordu. Sıkı gözlemlemişlerdi o memleketi. Çoğunun Almanya dağarcığından bu üç özellik çıkıyordu. Köylerine döndükten sonraki yaşam ve yatırım düzenlerini bu üç güç üzerine yönelterek kurmaya çalışmışlardı. Özellikle kendi köylerini kentsel alana bağlayan yolların yapımına, bu yollar üzerine dönecek tekerleklerin sağlanmasına, köy ile kent arasındaki dolmuş işletmeciliğinin gelişmesine büyük ölçüde katkıda bulunmuşlardı. Üretim gücünü de devreye sokuvermişlerdi tekerleğin. Tarımda makinalaşmayı sürdürmüşler, kendi bölgelerinin ihtiyaçlarını dikkate alarak karınca kararınca fabrikalar kurmuşlardı. Tekerleğin bu iki gücüne dayanarak da bir ayaklarını kentsel alana atıvermişlerdi. Attıkları ayakla sıkı basmak için de orada yine karınca kararınca bir iş kurmuşlar ve/veya bir ev almışlardı. Sonra da bu ayrık iki ayak arasında yoğun bir hareketlilik başlamıştı. İşgücü, yani aile fertleri; kapital, yani parası ve malı; kültürü, yani yaşam tarzının öğeleri bu iki uç arasında iki yönlü ve sürekli olarak gidip geliyordu. Kentteki kazancı ile köydeki tarlasını, tarlasında ürettiğinin kazancı ile kentteki işini yürütüyordu. Köy düzenine eşini patron ediyor, kendisi ya da oğulları kentteki düzenin başında bulunuyordu. Ailenin tüm fertleri aynı anda köysel ve kentsel uçlarda yaşıyor ve çalışıyorlardı. Artık ne tam anlamıyle "köylü" ne de tam anlamıyle "kentli" idi; ya da hem" kentli", hem "köylü" idi. Bir ayağı köydeki tarlasında, öteki ayağı kentteki işyerinde olan gövde her iki ucun özelliklerinden yararlanarak gelişiyordu. Bir yandan tarlasında kentlinin gıdasını üretiyor, öte yandan kentteki işyerinde, örneğin, bu ekmeğin katığını ya da çorap satıyordu. Köydeki evinde her türlü elektrikli alet, TV, radyo, teyp vs.; kentteki evinde de buğday, bulgur, nohut gibi erzaklarla dolu çuvallar duruyor; gıcır gıcır yemek masası çeşitli biblolara mekanlık görevi yaparken aile yerdeki kasnağın üzerine konulmuş sinide çalakaşık göce çorbası içiyordu.

Ve böylece "köy" ve "kent" olarak adlandırılan iki kutup birbirine bağlanmış, aralarındaki farklılıklar azalmış, benzerlikler çoğalmış, ülkeye bir "rurban" düzen yerleşivermişti. Yüzbinlerce "Almancı"nın ülke kalkınmasına katkısıydı bu.

Zaman geçip de Türk işçileri çalışkanlığını sergile-

dikçe ve de Alman gücü geliştikçe, gönlü Türklere ısınıp kafası da onayladıkça, yeni Türk işçileri bu ülkenin iş çarkına katılıyor ve böylece baba - oğul, ağabey-kardeş, karı-koca, emmioğlu-dayıkızı akraba gruplarının bir ucu bu endüstriyel ve modern ortama, öteki ucu da Türkiye'deki "rurban" düzene yerleşiyordu. Türk köyü Avrupaya bağlanmıştı ve bu kez KİK (kapital, işgücü, kültür) akımı "rurban"lıktan "eururbanlığa" yükselmişti. Ama yıllar yine geçti, Alman gönlünü Türklere kapattı, kafasını da gönlüne uydurdu ve Türkiye'den Almanya'ya işçi göçü duruverdi. "Eururban" hat kopmuş, üzerindeki KK akımının hızı kesilivermişti.

Ancak, Türkiye'deki "rurban" hat giderek gelişti ve üzerindeki KİK (kapital, işgücü, kültür) akımı yoğunlaştı. Bir ayağını kentsel alana atıp bastığı yeri sağlamlaştıran Almancı bu kez yatırımlarını köyüne, 'kırsal alana' yöneltti. Toprak alıp, tarım alanlarını genişletti, tarımsal ticaretin uzantılarını, mekanik tarımın bakımını üstlenen işyerlerini, petrol istasyonlarını, hizmet sektörünün uçlarını bu alana bağladı. Avrupadan getirilen araba, kamyonet, minibüs, TV, radyo, teyp vs. hemen her köyde ve her evde uygun yerini aldı. Ulaşıma paralel olarak, iletişim gelişti. Ve köyler kentleşti, kentler değişti. Artı ve eksi kutuplar kadar birbirinden farklı olan bu iki toplum birbirine yaklaştı, ekonomik, sosyal ve kültürel özellikler benzerleşti. Tarımsal/toprak tabanlı bir kentleşme - "rurbanlaşma" -oluştu. Bu değişimin her alandan sayısız örneklerini görmek için bir köyde birkaç gün yaşamak, örneğin İzmir'den Ağrı'ya giden otobüste seyahat etmek, bir düğün salonundakilerini gözlemlemek, gelinle damat arasındaki farkı anlamaya çalışmak, bir devlet dairesindeki görevliyi biraz konuşturmak, kent pazarlarında dolaşıp özellikle alıcıları gözlemlemek, giysilere ve konuşulan Türkçe'ye dikkat etmek yeterlidir. "Caddeler döküntü doldu, dışarı çıkmaz olduk" deyen sözde Çankaya seçkini "şimdilerde köy mü kaldı ki" diyen akademisyen,

"Köye dönme" özlemi türküsünü yakanlar ve de yana yakıla okuyanlar, "türküsünü arayan kentler" ya da kentliler, "şeherli özentisi" diye birbirlerini nitelendiren köylüler, kent doğumlu bebeklere Ahmet, Mehmet, Hasan, Hüseyin, Fadime, Hatice adları konulurken, köydekilerin Hakan, Tarkan, Cüneyt, Özlem, Seval olması, İstanbul Türkçesinden kalkıp, köy genç kızlarının Türkçesine konan "R" harfi, kentli kadın yemek pişirmek için fellik fellik toprak çömlek ararken, köydeki kadının teflon tava ya da fritoz edinme çabası, kentli kadın "ev ekmeği" yapmak için ter dökerken, köylü kadının "çarşı ekmeği" tüketimini yeğlemesi, ve kentteki fırında "köy bazlaması" satılması, köydeki düğünde "alafranga" müziğe dansedilirken - kadın kadına da olsa-, kentteki düğünde üç gün üç gece gümbür gümbür davul dövdürülmesi, kentteki nüfusun tüketimi için ektiği tarlasına kimyasal gübreyi boca ederken, kendi tüketimi için ayırdığı parsele kokusunu bulaştırmayan köylü, kentte zabıta olarak çalışanın, yıllık izninde köydeki tarlasını işlemesi, eskiden resmi görevlilere el pençe dururken, şimdi umursamayan köylüler, eriyip giden "Türk misafirperverliği"

Ankara ilk, orta ve yüksek okullarından bazılarında uygulanan ciddi bir anket çalışmasına - henüz kitaplaşmamış göre öğrencilerden %22 sinin köyde doğmuş olması, %56 sının köyde yaşamış olması, %80 nin köyde yaşayan yakını olması...bu ilginç değişimin göstergeleridir.

Ülkemizde özellikle yurt dışına göç ve geri göçle başlayan bu ilginç değişim aslında pek çok Batı ülkesinde olmuştur ve olmaktadır. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde, daha 1930 larda, Charles J. Galpin bu değişimi gözlemlemiş, irdelemiş, adına "rurban" demiş ve bir de "Rurban Sociology" oluşturmuş. Ve o zamandan günümüze kadar bu iki kutup arasındaki yaklaşımlar iki ileri bir geri misali sürüp gelmiş ve bilim adamlarını öylesine meşgul etmiş olmalı ki, 1990 yılında Almanya'da toplanan Uluslararası Köy Sosyolojisi kongresine bu konu hakim olmuş, ünlü bir Amerikalı profesör de tebliğini "Kırsal - Kentsel diakatom ortadan kalkıyor mu ne?" başlığında sunarak ülkesindeki durumu yansıtmıştır. Kendisine göre, pek çok ülkede olagelen bu değişim "üniversal" dir, tam olarak anlaşılması zordur ve bu konuda tanımlar, tartışmalar, çalışmalar sürüp gidecektir. Kanada, Fransa, Norveç, Belçika, Japonya, Avusturya, İsrael bu değişimi yaşayan ülkeler arasında sayılabilir. Yani, genellikle ekonomik durumları iyi olan ülkelerdir bunlar. Değişimin gerçek nedenleri bir ülkeden diğerine farklılık gösterirse de, ortak özelliği için çiftçinin toprağı işleme meşgalesine ve bundan aldığı tarımsal gelire ek olarak, bir başka tür ve çoğunlukla da kentsel işlerde çalışarak kazancına tarımsal olmayan gelir eklemesi ve de kır - kent kültürünün karışımı gösterilmektedir. 1975 yılında İsrael'de yapılan bir araştırmanın bulguları "rurban köy" olarak kitaplaştırılmıştır. Ünlü "Global Village" i bizim bir ünlü politikacımız "Köy Dünya" olarak türkçeleştirmiştir. Ve bu "üniversal" değişimin gücü ve ilginçliği, "rurban" sözcüğünün, bu değişikliği yaşamakta olan ülkelerin kendi dillerine çevrilmeksizin, çalışmalarına ve literatüre aynen geçmek zorunluğunda

aranabilir. En inatçı araştırmacılar bile çareyi da aramakta ve "rural" ile "urban" ı bu kısacık çizgi ile birleştirmekte ("rural-urban") bulmaktadır.

Şimdilerdeki "rurbanlığın" - kırk/kent farklılığının aşınması, benzerliklerin artması - içeriğinde ve yönünde değişiklikler gözlemlenmektedir. Özellikle 1980 lerin başından bu yana Almanya'da izlenen değişimlerde kentselden kırsala yönelme, tarımın öneminin artması ve kentsel alana da kaydırılması gereği vurgulanmaktadır. Bu konuda yapılan yoğun çalışmalar..."kır ve kent kavramlarının yeniden ele alınması",

"bir üçüncü tür toplum oluşması",

"köylülerin yenilenmesi",

"köysel /kırsal'ın bir folklor olarak değil, bir yaşam biçimi olarak kalması", "endüstriyel bir toplum varlığının, tarımın varlığına bağlı olma zorunluluğu", "köyler/köylüler ile kentler/kentlilerin her zamankinden daha çok birbirlerine ihtiyaç duymaları", "tarımın ve kentsel toplumun aynı çatı altında olması", "köy toplumunun önemli özellikleri ile endüstri toplumunun önemli özelliklerinin sentez edilmesi", görüşleriyle desteklenmekte ve akademisyenler, planlamacılar, kalkınma politikası oluşturanlar, uzmanlar, çiftçilerce önemle yürütülmekte ve sonuç ve bulgular raporlara, planlara, kitaplara, uygulama alanına hızla aktarılmaktadır.

Ve tüm bu görüş ve çabaların içeriğini oluşturan özellikler arasında kimyasal gübre ağırlıklı "klasik tarımdan", "ekolojik/biyolojik/organik" tarıma geçişe, doğal beslenmeye ve doğal yaşama, kısacası doğaya dönüşe duyulan özlemin ve bu özlemin baskısıyla oluşan güçlerin bulunduğunu belirtmek gereklidir.

Ancak, rurbanlaşmanın bu yeni içeriği ve yönü ülkemize henüz ulaşmamıştır. "Tarımda çalışan nüfusumuz hızla azaltmaktadır" diye kıvranıyoruz, tarımı terk edenlerin hangi işin ucunu yakalayabildikleri düşünülmeksizin, kırsal/köylere özlem duyulsa da, türküler yakılıp okunsa da, kentler türküsünü arasa da, tatil yapma biçimleri deniz kenarlarında yığılmaktan dağlara tırmanmaya dönüşmüş olsa da; köylerde yaşamaya, doğal tarıma, doğal beslenmeye yönelik çaba ya da çalışmalar gözlemlenmemektedir. Ege bölgesindeki çiftçilerden bazıları ile - ve sadece belirli maddeler yönünden anlaşarak doğal yöntemlerle yetiştirilen ürünler doğrudan Avrupa ülkelerine ihraç edilmekte, iç pazara yansıyamamaktadır. Ekolojik ya da organik tarım olarak adlandırılan bu yeni yaklaşımın ülkemizde de yaygınlaştırılması için Ege üniversitesinde bir dernek (ETO) kurulmuş olsa da, Tarım Bakanlığında bir bölüm oluşturulmuş ise de, bu konu ile uğraşanların çalışmaları 26 Şubat 1- Mart 1998 tarihinde Frankfurt'da yeralacak olan uluslararası doğal ürünler fuarına katılacak olsalar da, konu henüz çoğunluğumuza yabancıdır, bilenlerimizin bir kısmınca da yadırganmaktadır. Kısacası, doğal ürünlerin tarladan tencereye ulaşım güzergahının uzun ve engebeli olduğu anlaşılmaktadır.

"Türkiye elden gidiyor", "altımızdaki toprak kayıyor", "bu bir seferberliktir", "bu bir kurtuluş savaşıdır" gibi yürek yakıcı sloganlarla ve "toprak ana öldü başımız sağ olsun" gibi iç karartıcı duyurularla çabuk ünlenen ve ününe yakışır gövde geliştiren TEMA'nın çalışmaları da salonlardan sahalara kayamamıştır. Yakalara yaprak taktırmak gibi biçimsellikte, visa kartı ile alış-verişe yönlendirici ticari amaçlarda düğümlenip kalmıştır. Seferberlik...kurtuluş savaşı gibi durumlarda askerlere, neferlere gereksinim olmaz mı. Neden her üniversite öğrencisi bir "doğa stajı" yapmıyor. Bu "kurtuluş savaşına" bilfiil katılmayan gençlere diplomaları verilmemelidir. Neden bunca çıplak tepeler, ton ton akıp giden topraklar teraslanamıyor* Neden her vatandaş bir "doğa askerliği" yapmıyor ya da vergisini vermiyor. Yakalara plastik toprak takmakla, ceplerde TEMA kartı taşımakla bu savaş kazanılır mı.

Her nüfus sayımından sonra rakamlar verilir, yazılar döktürülür, "hızla kentleşiyoruz" yorumları yapılır. Son nüfus "sayımının" genel göstergeleri de, bunlara dayalı yorumlar da yine bu yönde olmuştur.

Ancak, bu rakamlar ve yorumlar planlara, programlara, panallere, sempozyumlara aktarılırken, "kalkınma " için milyarlar harcanırken kentleşmenin neresinde olduğumuz üzerinde önemle durulmalı, ayrıntılar dikkatle ele alınmalıdır. Köylerimizin hızla değiştiği, kasabalarımıza kırsal özelliklerin hakim olduğu, büyük kentlerimizdeki gecekondularda ve hatta apartmanların çoğunda yaşayan insanların kültürel özelliklerinin kırsal/köysellerinkinden fazla farklı olmadığı, yeni idari düzenlemelerle kırsal ağırlıklı yerleşim yerlerinin kentsel sayılara katılıverdiği, kentlerde yaşadığı halde bir ayaklarını köyde tutanların hayli kabarık sayıda olduğu ve bu insanların iki ayaklarını biraraya çekmeye niyetli olmadıklarını, Parisli bir kentli ile Ankaralı bir kentlinin aynı kefeye konulamayacağı, globalleşen dünyada "universal" bir değişim olarak nitelendirilen "rurbanlık" karışımının ağırlık alanları bakımından hangi gruba girebileceğimiz..unutulmamalıdır.

İsrail'li bir rurbanın hem traktör kullandığı ve hem

* Efelem, çin seddi gibi, çit seddi yapıyor ülkenin (İngiltere) bir ucundan öteki ucuna

de "briefcase" taşıdığı belirtilmektedir. Bizimkisi de öyledir, ama çantasının içinde ya tamir takımı ya da kentte giyeceği temiz gömleği ile çorapları vardır.

Bir Alman çiftçi eşi ineklerini sağar sağmaz direksiyona geçip kilometreler ötedeki kentteki toplantıda konuşma yapmaya gitmektedir. Tek endişesi "inek inek kokmasını" gidememiş olmasıdır. Bizimkisi de sağıyor ineklerini, ama beş şişli çorap örgüsünü kaptığı gibi duvar dibindeki gölgeye koşuyor. Tek endişesi elindeki çorabı "Şeher bazarına" yetiştirip kazanacağı parayla kızının cehizi için yemeni boncuğu almaktır. Bizimkisine kötü demeye kimsenin hakkı yok, ama farklı olduğu kesin.

Yine 1970 lerin sonlarıydı. Doğum tarihi oldukça geride kalmış, tıknefes bir ciple saatlerce dağyukarı tırmandıktan sonra ulaşmıştık ki Bir Almancının köyüne. O dağköyünden Almanya'ya gidip bir süre çalıştıktan sonra dönen tek kişiydi kendisi. Köyde yoktu vardığımızda. Ot biçmeye gitmişmiş. "Köyün en hızlı atıyla" haber salındı. Uzunca bir süre sonra geldi. Takım elbisesi, desenli kravatı, renkli gömleğiyle çok şıktı. "Tiril tiril" idi, deyim yerindeyse. Ama çok öfkeliydi. Yanımdaki resmi refakatçileri hiç hesaba katmadan verdi veriştirdi... ne demeye taa buralara, "bu Allahın dağına" kadar gelmişim... nereden biliyormuşum kendisinin Almanya'da çalıştığını... ne hakla soracakmışım bazı sorular... kimmişim ben... hani neredeymiş belgelerim... göstermeliymişim... incelemeliymişim... ne işe yarayacakmış onun görüşleri... kitaba yazacakmışım da sonra ne olacakmış...

Belinde açıkça asılı tuttuğu tabancasından yavaş yavaş indirdi elini... uzattı heyecanı geçince... tokalaştık. Öfkesinin yerini gurur doldurmuştu. Deneyimlerini, görüşlerini, yaşam düzenini anlattı, anlattı... cömertçe. Ülke kalkınmasına önemli katkıda bulunduğunun, köy-kent yakınlaşmasından doğan dinamizmin yararının bilincindeydi. Bu dinamizmin ve yararlarının sürdürülebilir olması yönünde ümitlerimizi dile getirmiştik karşılıklı.

Yanılmadığımız açık. Dinamizmin zararı görülmüşmüdür. Daha çok yararlarını göreceğiz.

Askerlik deneyimleri ile Almanya deneyimlerini kıyaslamasını istemiştik aynı dönemin Almancılarından. "Askerlik adam etti, Almanya işadamı etti" kalıbındaydı büyük çoğunluğun görüşü. Bu "adamlığın" içinde kadınlar var, kadınlar... Özellikle eş, çocuk, ana, bacı olan kadınlar. Onlar göçün ve geri göçün sorumluluklarını omuzlamasalardı, çilelerini sineye çekmeselerdi ne bu "adamlık", ne köy-kent farksızlaşması ne de dinamizm oluşurdu.

Gemi Gidiyor

Gemi gidiyor güneşe doğru,
Gümüş kanatlı gemi,
Önde büyük kardeşim,
Uzakta Venüs.
Acıyla bakıyor,
Kirdeşime annem,
Ve Venüs göz kırpıyor bana,
Gemi gidiyor sonsuza...

BİR AKŞAMÜSTÜ

Bir akşamüstü keşfettim,
Yağmurlu bir akşamüstü,
Pencereden sarkıp sigara içmeyi.
Bir sigara içiminden daha uzakken
İstanbul,
Saçları ayasofyasarısı,
Gözleri Sultanahmeımavisi...

Her akşamüstü,
Yağmurun Tiflis'i yıkadığı
Her akşamüstü,
Pencereden sarkıp yarıbelime,
Bir sigara içimi uzandım
İstanbul'a
Ve gözyaşlarımı akıttım Yerebatan'a
Kura Nehri yerine...

Fahrettin ÇİLOĞLU

Türk Modernleşmesi Üzerine Notlar

Mustafa Bayram MISIR

Daha "nötr" bir anlama işaret ettiği için seçtiğim "modernleşme" deyimi, esasen yaklaşık iki yüzyıldır Türkiye aydınını esir almış olan "Batılılaşma" yahut pozitif bir anlama işaret eden kavramla "çağdaşlaşma" sürecimizi adlandırmaktadır. "Batılılaşma" kavramı, muhafazakar elitin elinde, ciddi bir ideolojik silaha dönüştüğü için bana soğuk geliyor; her ne kadar Küçükömer'in kategorizasyonunu sıcak buluyorsam da, bu süreci "Batılılaşma" olarak adlandırmayı tercih etmiyorum. Zira, bu sürecin bu topraklara özgü bir dizi karakteristiği bu kavramın tektipleştirici tarih okumasına sığmaz. "Çağdaşlaşma" kavramı ise, bu süreci ve özellikle de Kemalist Devrim'i olumlayan, benimseyip ileri götürmeye çalışan "ilerici" elitin bu süreci adlandırırken kullandığı kavramdır ki, yaşanan sürece yönelik en ufak bir eleştirel mahiyet taşımadığı için bu kavramı kullanmak aklımın ucundan bile geçmez.

Peki, kavramın başındaki "Türk" ne ola? Eğriye eğri, doğruya doğru: Türk Modernleşmesi kategorizasyonu ve teorisini popülerleştiren Şerif Mardin'dir; Mardin, herhalde, açığa çıkan ulus devleti ve egemen milli kimliği temel alarak mesala, "modernleşen Türkiye" yerine "Türk Modernleşmesi" tabirini kullanır. Kanımca, bu tabir yerindedir. Her ne kadar bu tabiri muhafazakarlar daha çok kullanıyor ise de; kavramın açıklayıcı potansiyeli, mesela, modernleşen Türkiye tabirinden daha çoktur. Açıktır ki, bu süreç Türk Milli Kimliğinin icadı ve egemenliği ile sonuçlanmıştır ve bu muhtevada akmıştır; bu bakımdan "çağdaşlaşma"mıza pek de söz söyletmeyenlerin -solcu bile olsalar- ziyadesiyle milliyetçi olmaları oldukça anlaşılırdır. Zira, yaşanan "Türk Modernleşmesi"dir.

Bu sürecin temel karakteristiklerini bir takım notlar halinde belirlemeye çalışmak yerinde olacaktır. O halde, bilimsel rotanın Osmanlı'nın son dönemlerine kayması şarttır. Ama önce yöntemsel bir açıklık gerekir.

Tarih İdeolojik Yaklaşımlardan Arındırılarak Okunabilir mi?

Yeni bir tarih yazımı yeni bir teori yazımıdır. Bu bakımdan, modernleşme tarihimizin yazılmasında da ideolojik yaklaşımların yansıması olağan sayılmalıdır. Üstelik, aksi bir beklentinin sahiciliği sorgulanmalıdır. Buradaki, "sahici" kavramının bilimdışı sayılabilecek niteliğinden ziyade, birtakım pozitif yasallıkların beşeri bilimlere dayatılması hayrete şayandır. Elbette, beşeri bilimler de "bilim"dir; yani, açıklar ki bu da, tarihsel olguları açığa çıkaran belirleyiciliklerin ortaya serilmesi demektir. Elbette beşeri bilimlerde de bu açıklamanın disiplinine bağlı "doğru" vardır ama "mutlak" olamaz.

Sorunu açıklaştırmak için ideolojinin gördüğü işlevi tartışmak gerekir. Kelimenin tam anlamıyla yöntemin inşasında bilimsel berraklık sağlayan ideolojiler de vardır. Sorun, kimi nesnelci çevrelerde "tarihi ideolojik yaklaşımlardan kurtarmak" olarak konurken bile kasıt, tarihsel olgulara yaklaşımda nesnel olmak olmalıdır. Aynı olgular, değişik teorik disiplinler arasında ve hatta aynı disiplin içinde farklı açıklama tarzlarında farklı hakikatlere vesile olabilirler. İşte, ideoloji, doğruyu ayrıştırır ve bu bakımdan kaçınılmazdır.

Modernleşme tarihimize baktığımızda bu sorun, esasen, "batıcı modernler" ile "modern gelenekçiler" arasındaki "okuma" farklarından çıkar. Farklı okumalar, siyasal ve ideolojik bir çatışma alanı yaratır. İlk kesime göre, -her ne kadar "bilimsel üslup"tan çıkmak istemesek de, özetlemenin getirdiği karikatürleşmeye katlanarak yazarsak- Osmanlı çürümüş, asalak, yağmacı bir imparatorluktur ve iyi ki yıkılmıştır. Kemalizm, Türk milli kimliği temelinde ulus devleti yani cumhuriyeti kurarak hem Türkleri (yani Anadolu ve Trakya Müslümanları) kurtarmış hem de onlara gerçek bir kurtuluş parolası bırakmıştır: "muasır medeniyetler seviyesine ulaşmak." Bu kesim, tarihsel sürekliliği göz önüne almaz, Ali Suavi'yi bile Türkçü ilan edecek ka-

dar ileri gider. İkinci kesime göre, daha çok bir tarihsel süreklilik söz konusudur. Modernleşme, Osmanlı Devletinde başlayan bir süreçtir.

Güncel çatışma laikliktir. İlk kesime göre, laiklik "Cumhuriyet Devrimi" iken, ikinci kesime göre, modernleşme sürecinin başından beri bir laikleşme eğilimi ve laik uygulamalar vardır.

Genel olarak bu çatışmada tarihe ideolojik yaklaşmaktan öte, ideolojiye tarih şırınga etmek vardır. Kanımca, sorun budur. Bu sorun, öncelikle, olgulara nesnel yaklaşarak giderilebilir. Örneğin, Abdülhamit ilk kesime göre, "gerici"dir. Halbuki, ilk kesiminin ilericilik kıstaslarıyla düşünüldüğünde, en çok "medeni okul" bu sultanın döneminde açılmıştır. İkinci olarak da, yöntemsel açıklık, yani tarihi algılamaya yarayacak bir makro yapı gereklidir. Burada belirtme ihtiyacı duymuyorum ki, tarihi gerçek bir bilimsel disiplin haline getiren tarihsel materyalizmdir; benim açımdan başka bir "makro yapı" yoktur.

Bunları yapmaya çalıştığımızda, modernleşme tarihimizde şu unsurlar öne çıkacaktır: İlk olarak, modernleşme 19. yy'da Osmanlı Devletinin egemen siyasal ve ideolojik yönelimi haline gelmiştir. Bunun nedeni, "Devlet"in yaşatılması gibi bir sorunun çıkması ve bu soruna hemen hemen tüm bürokrasinin yüzünü Batı'ya dönerek yanıt vermesidir; ki, başka olanak da yoktur. İkinci olarak, modernleşme politikaları, tarihsel bir özne olarak "devlet" eliyle yürütülmüştür. Bu, Kemalist Hareket döneminde de değişmemiştir. Devlet, "yukarıdan" modernleştirmeyi esas almıştır. Üçüncü olarak, modernleşme başlangıcından beri, siyasal ve toplumsal üstyapının reorganizasyonu olarak yürütülmüş, ekonomik modernleşme daha çok dış dinamik (yani sömürgecilik ilişkileri) yoluyla gerçekleşmiştir. Ve son olarak, modernleşme, beklendiği gibi, siyasal ve toplumsal sonuçlarını genel bir özgürleşme yahut daha somut ifadeyle demokratikleşme biçiminde değil, ikinci özelliğinin bir sonucu olarak yetkeci ve erktekelci merkezi bir devletin güçlenmesi şeklinde doğurmuştur.

Modernleşme Yazınının İdeolojik İçeriği

Modernleşme yazını; olan bir modernlik ve süreğen bir modernleşme varsayar. Modernlik, batıda açığa çıkmış bir olgu olarak tektir; ve fakat, modernleşme, modelin tekliğine rağmen modernleşenin özelliklerini taşıyabilir, bu yüzden tabiri caizse "çeşit çeşit"tir. Modernleşme yazını ilk dönemlerinde bu çeşitliliği dahi kabul etmek istemedi. Kuram, basitçe, "geleneksel ve modern toplumlar" (1) ikili karşıtlığı üzerine şekilleniyor ve "geleneksel" yahut "geri" toplumların modernleşmesi için de tek bir strateji öneriyordu. (2)

Modernleşme yazını, açık ki, soğuk savaş ürünü ve dünyayı ikinci savaştan muzaffer çıkan kapitalistlerin gözleriyle gören bir külliyata işaret eder. (3) Bu yazın, Batı'nın gireceği sömürgeci ilişkileri meşrulaştıran bir işlev görür. Realist ve despot Aufklarung'un -Aydınlanmanın- "sosyal bilimler"i egemenlerin elinde nasıl bir toplum mühendisliğine dönüştürebileceğinin bulunmaz örneklerindendir. Fakat, her Amerikan merkezli yaklaşımda olduğu gibi, modernleşme kuramında da işlevsel bir açıklayıcılık mevcuttur ki, bu çalışmada da sorun modernleşme bağlamında tartışıldığından bu işlevsel açıklayıcılığa başvurulacaktır.

Modernleşme yazının gösterdiği tek olan modernlik, bu yazını eleştiren Bağımlılık Okulu'nun tabiriyle emperyalist merkezleri ve çoğul olan modernleşmeler ise çevreyi gösterir. Burada modernliğe ilişkin bir sorun belirlemektedir: olgusal olarak ya da gözlemlenebilir bir süreç olarak emperyalist merkezler de değiştiğine göre, ki ilerlemenin yönü bu merkezlerin son haline doğrudur, acaba modernliğe bu merkezlerden bağımsız bir öz, bir tarihsel öz atfedilebilir mi? Yani, teorik bir soyutlama düzeyinde modernlik tanımlanabilir yani donuklaştırılabilir mi? Postmodern yazın, böylesi modenlik imgeleri üzerine yükselmiştir. Burada bu tartışmalara girme olanağı yok; fakat, moderniğe ilişkin kısa bir tarif denemesine girişilebilir.

Modernlik, öncelikle, insan tekinin akıl sahibi olarak yapıp etmelerini dünyevileştirmesinde karakterize olur: yani, yeryüzü gökyüzünden ayrılır. Bunun bir dizi temel sonuçları vardır. İlk olarak, dünyanın bilinebileceği düşüncesine, dolayısıyla bilim aracılığıyla insan tekinin dışındaki dünyayı kavrayabilmesine yol verir. Bilim, böylece insanı doğa karşısında muktedir kılıcı bir etkinlik olarak belirir. İnsan teki bilimle, dünyayı "keşfeder" ve uygarlığı "icat" eder. İkinci olarak, genel olarak meşruluk "tanrısal akıl"dan "insan aklı"nın sınırları içine çekilir. Artık, doğrunun tekeli "insan aklına" geçer. Üçüncü olarak, toplumsal ilişkiler dinin kurumları ile daha az denetlenir.

Modernlik, devamla, insan tekini "özerk" olarak kurgular. İnsan teki, yalnız başına sorumluluk sahibi ve muktedirdir. Bunun anlamı basitçe, insan tekinin özne olmasıdır.

Modernlik, kendi kurumlarını yaratır. Bu kurumlar, insan tekini eskiye nazaran "özerk" kılarlar ama kurumların doğası gereği, aynı zamanda disiplin altına alırlar. Modernliğin sonucu siyasal bakımdan, yönetme hakkının insanlararası bir sözleşmeye bağlanmasıdır. Ki bizi en çok ilgilendiren budur. Bunun sonucunda, çağdaş devlet denilen kurum açığa çıkmıştır ki, mo-

dernliğin en temel kurumu budur. Hatta bizim burada modernliğin bir görüngüsü olarak nitelediğimiz "milli devlet"i Türköne, "Modernite'nin öngörmediği ama Modern Çağı bütünüyle tanımlayan asli unsur" (4) olarak niteler.

Çağdaş devlet, temel olarak yukarıdaki modernlik varsayımları üzerinde yükselir: ilk ve temel olarak, yönetme hakkı, meşruluğunu "sosyal kontrat"tan alır; yönetilenler şu ya bu kadar yönetime katılma hakkına sahiptir ama devlet, egemenliğin somut timsali olarak "yönetme hakkı"nı kullanılabilecek tek kurumdur. Çağdaş devlet, egemenliği elinde toplar. İkinci olarak, çağdaş devlet, yönetilenlere tek ve eşit bir hukuk vazeder; yönetilenler aynı hukuka tabi olurlar. Üçüncü olarak; çağdaş devlet, dini kurumlar ve pratikler karşısında ilgisizdir; dini, insan tekinin özerklik alanını içine sokar ama kendi meşruluk temeli olan "sosyal kontrat"ı insanlararasılaştırarak dinin meşruluk alanına müdahalesini önler. Dördüncü olarak; çağdaş devlet, bir ulus icat eder. Ulus, tamamıyla modern bir fenomendir ve ulus olmadan insanlar bir kurum olarak devleti her gün yeniden üretemezler. Bu ulus, genellikle "ortak pazar" diyebileceğimiz bir ekonomi nesnelliğe de tekabül eder.

Çağdaş devlet, bir ulus devlettir ve meşruiyet temeli bakımından anayasal bir devlettir. Anayasa, fiilileşmiş bir "sosyal kontrat" olarak nitelenirse, çok büyük bir yanlış yapılmış olmaz. Türk Modernleşmesi de esasen ordudaki yenileşme hareketleri ile başlatılması gereken bir tarihe sahipse de, siyasal olarak Anayasa Hareketleri ile başlar. 1839 Tanzimat, 1856 Islahat, 1876 İlk Anayasa (Kanun-i Esasi) ve ilk meşruti hükümet...

Türköne Türk Modernleşmesi'ni Batı-dışı bir modernleşme olarak nitelemeyi doğru bulmaz. Türköne'ye göre, "Türk Modernleşmesi Batı-dışı bir toplumun modernleşmesi değildir. Modernite'de bir ilk her zaman vardır. Bu ilkler Batı'nın tamamına ait değildir, bir ülkede çıkmış ve çevreye yayılmıştır. (...) Osmanlıların milli devletin peşine düşmeleri, Batı-dışı bir toplumun arayışına hiç benzemez. Osmanlı devlet ricalinin ve aydınlarının bu konudaki arayışı ve buldukları formüler, ancak Avusturya ve Rusya gibi imparatorluklarla karşılaştırılabilir." (5) Bu tez, aslında sadece Türk Modernleşmesi'nin erken bir modernleşme olduğunu anlatır; tezin kendi önerisinden çıkarılabileceği gibi Batı-dışı sayılmama ortak modernlik fenomenine ait olmakla ilgilidir ki, modernlik imgesi Türk Modernleşmesinin özgünlüklerinden hiçbirini kendi bünyesinde taşımaz. Modernlik imgesi, Türk Modernleşmesinin dışında kurulmuştur ve bu yüzden modernleşme yazınına göre, Türkiye'yi "modernleşen ülke" kategorisine sokmak kaçınılmazlaşır. Burada kısaca Parsons'un açıklamaları gibi toplum tiplerini birden fazlaya çıkaran ve "geleneksel ile modern" arasını renklendiren bir dizi açıklama olduğunu ama bunların fazla kurmaca ve zayıf bir teorik çaba olmadan öteye gidemediklerini belirtelim.

Türk Modernleşmesi'nin modernleşme yazını açısından önemi, bu yazının temel eserlerinden birini vermiş olan Lerner'ın araştırmasını ilk olarak Türkiye üzerinde, Balgat köyünde yapması esprisiyle belki anlaşılabilir. Türkiye, modernleşen uluslar için bir prototip olarak düşünümüştür. (6) Bunun nedeni, Türkiye'nin en azından siyasal yapıda kendi iç dinamikleri ile "modernleşme" eğilimi taşıması ve görece erken bir "cumhuriyet" olarak tarih sahnesine çıkmasıdır. Truman Doktrini ve Marshall yardımının Türkiye için anlamı, kapitalist yoldan da "take off" aşamasına geçilebileceğini göstermektir. Tırnak içindeki terim, iktidasi gelişme yazınının öngördüğü bir aşamayı anlatır: artık dış yardımın gerekli olmadığı ve gelişen ekonominin kendi kendini idare edebileceği aşamayı, uçağın yerden kesildiği anı... Türkiye Cumhuriyeti'nin iktisadiyatının halen daha hava limanında dolanması bir yana; erken cumhuriyetin üç askeri müdahale ile normal "siyasal evrimi" yerine açık askeri diktatörlüklerle yaşamaya mahkum bırakılması, moderleşme "yardım"larının bir başarısı sayılmalıdır. Sonuçta, modernleşme kuramının temsilcilerinden Nurkse'nin teorisi kanıtlanmış gibidir: "bir ülke fakir olduğu için fakirdir." (7)

Modernleşme yazınının ideolojik içeriği açıkça görülmektedir. Yine de bu kurama başvuracak olmamızın nedeni, "modernlik" denen olgunun "modernleşme kuram"ından bağımsız olarak içerdiği "özgürleştirici potansiyel"dir. Wagner'in belirttiği gibi, modernlik söylemi en sağlam şekilde özgürlük ve özerklik düşüncesine dayanır. Tarihsel olarak gözlemlenebilir pratikler bu imgesel anlamlandırmanın ışığında yorumlanmış ve yeniden yorumlanmıştır. (8)

Bu bağlamda, Türk Modernleşmesi modern siyasal kurumların ve modern siyasal ilişkilerin açığa çıkması vesilesi ile hem bir siyasal özgürleşmeye hem de bu aynı modern kurumların disipline edici niteliği vesilesi ile bir siyasal cezalandırmaya tekabül eder. Modernleşme, toplumsal bağlamı içinde de aynı sonucu verir; bir yanda özgürleşme ve diğer yanda modern kurumların disipline edici sonuçları vardır. Bu özgürleşme ve disiplin altına alma, her toplumsal ve siyasal yapı ve düzeyde -kertede- bir karşılıklılık olarak gözlenebilir. Türk Modernleşmesi'nde din ve etnisite sosyo-kültürel bir disiplin altına alınırken; genel olarak emekçiler iktisadi ve siyasi bir disiplin altına alınmışlardır. Özellik-

le, ikincilerin siyasal yaşama katılımı uzunca bir süre - 1982 Anayasası da son değişikliklerden önce çalışanların örgütlerine siyaset yasağı öngörüyordu ve kamu çalışanları için bu yasak hâlâ meridir- engellenmiştir. Modernleşme sürecinin "bugününde" din, "devlet dini" olarak; etnisiteler de Fransız usulü bir vatandaşlık modeli ile "Türklük" olarak sınırlanmıştır. Din ile ilgili görüngü genel olarak "modernleşme" teorisine aykırı iken, zira, modernleşme sekülarizasyon öngörmektedir; "Türklük" tümüyle modern bir buluştur.

Modernleşme kuramı, öngördüğü modernleşme sürecinin niteliği ile pek uğraşmaz. Bu yüzden, geçişin "devrimsel" mi "reformlarla mı" olduğu, modernleştiricilerin "demokratik siyasal elitler mi" yoksa "askeri diktatörler mi" olduğu bu kuram yandaşlarını pek ilgilendirmez. Kuram, Pinochet'i bir modernleştirici olarak pekala hoş görmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti, tarihsel materyalist bir okumayla, burjuva siyasal iktidarının prusya tipi kuruluşu olarak da görülebilir. Bu okuma, modernleşme kuramının işlevsel açıklayıcılığından öte, bilimsel bir açıklayıcılık taşır: günceli meşrulaştırmaktan öte, olanı açıklar ve açıkladığı kadarıyla değişmesi gerekeni gösterir.

Türkiye Cumhuriyeti: Burjuva Siyasal Rejime Prusya Tipi Geçiş

Tarihsel materyalizm, kısaca, toplumların tarihini sınıf mücadeleleri tarihi olarak görür ve modernliğin özgürleştirici potansiyeline ilgi göstermekle birlikte, "modern toplumu" burjuva egemenliği olarak eleştirir. Dolayısıyla, tarihsel materyalizm, burjuva siyasal iktidarların -daha doğru deyişle rejimlerin- kuruluş süreçlerini bir sınıf mücadelesi analizi üzerine oturtur ve asla kölece olumlamaz; hatta, genel olarak "modernleşme" sürecini emperyalist bir aktörün müdahalesi olarak çözümler ve ideolojik ve siyasal olarak bu sürece negatif bir anlamlandırma yükler.

Türkiye Cumhuriyeti, esas olarak Osmanlı Devleti'nin mirası üzerine kurulmuştur. Burada detaylı olarak değinmeyeceğiz; Osmanlı'da da modernleştirici elit, modernleşme sürecini "tepeden" gerçekleştirmeye çalışmış, Prusya tipi geçişin temel karakteristiği olan modern toplumsal sınıflararası mücadelelerin sonucu modernleşme yerine yönetici siyasal elitin ve onu çeperleyen aydın elitin modernleştirici despotluğu Osmanlı Devleti'nin ilk dönem modernleşme hareketlerinde de gözlenmiştir.

Ali Suavi üzerine olan çalışmamızda da belirttiğimiz gibi; "Osmanlı Devleti, temelinde ordu olan ilginç bir mekanizmaydı. Devlet, bir savaş aygıtıydı ve yapısal temelini de ordu oluşturuyordu. Diğer kurumlar, ordunun ihtiyaçlarına göre şekillenmişti. Özü itibarıyle Vak'ayi Hayriye de, savaş meydanlarında zafer kazanamayan ordunun yenileşme çabalarının karşısında duran kesimin tasfiyesidir. 1826 tarihinde, Osmanlı Türkiye'sinin resmi ordusu Yeniçeri Ocağı (9) lağıv edilmiştir.

Bu çalışma bakımından bizi ilgilendiren husus, bu tarihten sonra, "modernleşme"nin daha doğrusu, Osmanlı devlet adamlarının anladığı şeye yakın daha anlaşılır bir ifadeyle çağdaşlaşmanın resmi devlet ideolojisi ve politikası haline gelmesidir.

Burada tarihsel bağlamı kurabilmek için bir teze başvurmak gerekiyor: Doğu toplumlarında, yani Asya Tipi Üretim Tarzının (ATÜT) baskın olduğu toplumsal yapılarda, tarihsel özne olarak sınıflar değil, devlet teşekkül eder. Dolayısıyla bu toplumsal yapılarda, siyasal üstyapının temele "son tahlilde" tekabüliyetinden dahi söz etmek zordur; aksine, siyaset ve aynı anlama gelmek üzere devlet başattır ve tarihsel bir özne gibi işlev görür.

Bu tez, Poulantzas'ın yapıtlarında içten içe savunulmaktadır. (10) Poulantzas'a göre, genel olarak feodal üretim tarzında, siyaset başat bir rol oynarken, rekabetçi kapitalizmde, ekonomi başat bir rol oynar. Bu tezin önemi şuradadır: Osmanlı Devleti içinde, modernleşme ideolojisi genel kabul gördü; fakat, *devlet içinde* toplumu kendi modellerine göre modernleştirmek isteyen ve bu amaçla devleti ele geçirmeye çalışan iki ana akım oluştu. Söz konusu olan modern anlamda siyaset ve ideoloji olduğu için, bu akımların temsilcileri de, fikir sahipleri yani aydınlar oldular. Dolayısıyla, aydın, açığa çıkar çıkmaz kendisini devletin içinde buldu; zira, başka bir tarihsel özne yoktu. Bu bir tür karşılıklı bağımlılık halidir ve gerçekten aydın açısından trajiktir." (11)

Burada tartıştığımız sorunlar bağlamında, Prusya tipi geçişin bu temel nitelikleri sorunu yeterince açıklaştırmaktadır. Kemalist Devrim'i yapan siyasal ve entelektüel elit, bu aynı Osmanlı mirasını devralmış ve tepeden inmeci tarzda burjuva siyasal rejimin kuruluşunu, köktenci bir müdahale ile, siyasal meşruiyet temelini değiştirerek nihayetine vardırmıştır.

Osmanlı Ne İdi?

Osmanlı Devleti, onu oluşturan toplulukların tarihlerinin ve üzerinde kurulu olduğu toprakların mirası üzerinde yükselen bir "merkezi feodal" * ordu-devlettir. Bu biçimiyle, bir bireşim olduğu söylenebilir. Bu sentezi, olgusal bir incelemeye tabi tutarsak, onun bir ordu-devlet olduğunu görürüz. Denilebilir ki, Osmanlı, bir savaş makinasıdır. Bu savaş makinasının işleyişi

bir kaç bakımdan ilginçtir ve oldukça düzenli bir mekanizma olarak nitelenebilir.

Osmanlı Devleti, Bizansla olan münasebetleri içinde, merkezi bir ordu kurmuş, ülkesini muhafaza ederek genişletmiştir. Genişleme, devletin varlığı için zorunludur.

Öncelikle, madem, Osmanlı bir ordu-devlettir dedik, bu orduyu tanımaya çalışalım. Osmanlı Ordusu, çekirdek bir merkez birliğinden (Kapıkulu Ocağı, Yeniçeriler) ve tımarlı sipahilerden oluşur. Ordunun asli kısmını tımarlı sipahiler oluşturmaktadır. Tımar sistemi, gerçekten ilginç bir vergilendirme buluşudur. Bu sistemde, tımar sahibi,belli bir bölgenin vergisini toplamakta, buna karşılık belli bir miktar askere -sipahiye- bakmaktadır. Böylece vergi yerinde toplanıp yerinde harcanmakta ve ordu, merkezi olarak değil yerinden beslenmektedir.

Osmanlı'da ekonomik yapı (örn: vergi sistemi, tımar) görüldüğü gibi ordunun ihtiyaçlarına göre şekillenmiştir. Yanısıra, bütün bir toplumsal yapının da ordunun ihtiyaçlarına göre şekillendiğini görebiliriz. Buna, bir ideoloji eşlik etmiştir. Bilindiği üzere, İslam inanışına göre müslüman olmayan ülkelerde İslam ülkeleri sürekli savaş, darül harp halindedir. Bu inanış bir "gazza kültürü" yaratmıştır. Bu, Osmanlı Devleti'nin ihtiyaçları ile de örtüşmüştür. Zira, Osmanlı ancak genişleyerek varlığını sürdürebilen bir devlettir: tek gelir kaynağı budur, fetih ganimetleri ve vergiler. Fetihler, Osmanlı Devleti içinde müslüman olmayanlara özel bir vergi uygulandığı için vergi gelirlerini de arttırmaktaydı.

Bu noktada Osmanlı Devleti'nin gerileyişini ekonomik bakımdan gözleyebiliriz. Küçükömer analizini Osmanlı Devletini'nin gelir ve giderlerindeki dengenin değişimi üzerine oturtur. Dış gelirlerden istila gelirlerinin artışı, imparatorluğun optimal yayılmayı zorunlu olarak aşması (hegemonya paradoksu) ile durmuş ya da azalmıştı. (12) Ayrıca dış ticareti (kapitülasyonlar vererek) teşvikle alınan gümrük vergisi biçimindeki artıktan, yeterli bir gelir yükselişi beklemek için ortada bir sebep yoktu. (13) Küçükömer dış gelirlerin bu şekildeki azalışının doğal sonucu olarak iç gelirlerin arttırılması yoluna gitmek olduğunu gözler ve bunun içi Osmanlı Devleti'nin aldığı önlemleri özetler. Elbette ki Osmanlı, vergi gelirlerini arttırma yoluna gidecektir. Bunun en kolay yolu, iltizam sistemi ve bunun sonucu da tımarların hasa çevrilerek tımar sisteminin çökmesi olmuştur. Osmanlı Devleti için tımar sisteminin taşıdığı merkezi role yukarıda vurgu yapmıştık, bu mekanizma çökünce Osmanlı Devleti eski yetkinliğini yiterecek Küçükömer'in "tarihi kapan" olarak nitelediği cendere içinde sıkışıp duracaktır. Böylece, yine Küçükömer'i izlersek;

1. Ticaret ve tefeci sermayesi imalat sanayiine yeteri derecede akamamış, böylece burjuva sınıfı ortaya çıkamamış,

2. Aynı zamanda emek gücünü "serbest piyasa"da ücret karşılığında satarak geçinen işçiler bir sınıf olarak yeterli bir büyüklük kazanamamış,

3. Manifaktürün ve yeni sınıfın talebi ya da zorlaması olmadığından, kırsal bölgelerde yerli manifaktürle tamamlaşan çiftlikler kurulamamış,

4. Son olarak da ticaret ve tefeci sermayesi mali sermaye olarak gelişip güçlenememiştir. (14)

Bütün bunların sonucunda Osmanlı merkantilist aşamaya Batı'dan önce geçmesine rağmen, Batı merkantilizminde olduğu biçimde, sanayi üretim aracı sahibi sermayedar yeni bir sınıf ve üretim araçlarından ayrılmış emek gücü satan işçi sınıfı ve batıda görülen kurumlar ortaya çıkamıyordu. (15)

İşte, Küçükömer'in analizini üzerine kurduğu bu temel bize kısaca modern toplumsal sınıfların Osmanlı toplumunda oluşmadığını ve böylece iç dinamiklerle "Batınınki gibi bir tarih" yaratılamadığını gösterir. Temel mesele de budur zaten, asya tipi üretim tarzından feodalizme geçen toplumlar merkezi feodal bir toplumsal yapı oluştururlar ki, bu toplumlar Batının yarattığı tarih karşısında nesne, yani kapitalizm koşullarında sömürge olma gerçeği ile yüzleşirler. Bu gerçekten kurtulmanın yolu, sömürge aydınının gözünde "batı gibi olmak sanrısına" dönüşür. İşte, "Batılılaşma" bu tarihi kapanın bize hediye ettiği iki yüzyıllık deli gömleğimizdir.

Biz Bize Benzer miyiz?

Aslında, "solcu"ların bu "biz bize benzeriz" açıklamasından ürktüklerini, en azından "diyalektik" bulmadıklarını, bir solcu olarak biliyorum. Kemal Tahir düşmanlarının temel derdi de budur; Tahir, bir dizi yanlışın içinde kesinlikle çok önemli bir doğruya parmak basmıştır: "sahi, biz bize benzeriz!" Sol, önceleri Rusya'ya, sonra Çin, Latin Amerika ve hatta hızını alamayanlar Osmanlı'dan erken tarihlerde kopmuş ve Anadolu müslümanlığının derin etkileriyle yaşayan Arnavutluğa yani tümeli tanımlamak için tikele başvurmuştur. Doğru değil, çünkü, biz bize benzeriz. Bu, tarihin materyalist okumasına karşıt, örneğin emperyalizm olgusunu gözardı eden bir yaklaşım değildir; bu, toplumsal yapımızın özgüllüklerini toplumsal yapımızın temel değiştirici dinamiklerinin doğru kavranabilmesi açısından anlamaya çalışan marksist bir yaklaşımdır.

Mesele anlaşılsın diye popülerleştireyim. Mesela, şimdi irili ufaklı örgütçükler var ya, onların şefleri var, hepsi Lenin'e öykünüyordur ama hepsi en iyi ihtimal-

le bir Mustafa Suphi ya da Mahir olabilir ama çoğu büyük oranda birer Enver, Talat ya da Cemal'dir. Bu örgütçükler de Bolşevik Partisi olduğunu sanıyorlardır ama hepsi en çok İttihat Terakki biraz Alevi Tekkesi biraz da burjuva anlamda "modern örgüt"tür. Hepsi o kadar. Yani, biz bize benzeriz. Bunun farkına varmamızın temel politik önemi, uluslararası işçi hareketinin yerel ayaklarının devrimci bir tarzda döşenmesinde gösterdiğimiz becereksizliği aşılmasında göreceği işlevle ilgilidir. İçimizdeki İttihat Terakki'yi gördüğümüz oranda ondan kurtulabiliriz. Ya da kurtulmamız gerekmiyorsa kurtulmaz ama "farkında oluruz."

Osmanlı siyaset anlayışının en kristalize olmuş biçimi, "Daire-i Adalet" döngüsünde bulunabilir. Burada bu döngüyü uzun uzadıya aktarmayacağım. Dokuz önermeden oluşan bu daire adalet yüce değerine çağırır ama devletle başlar ve devletle biter. (16) Osmanlı siyaset anlayışı, adaleti devletle özdeşleştirmekte, bu düzeyde devleti kutsal, dokunulamaz kılmaktadır. Bu biçimiyle, devlet aklına büyük bir güven beslendiği söylenebilir. Siyasal ve toplumsal yaşamın örgütlenmesinde başat rol, "devlet aklı"nın denetimindedir. Şu halde devlet, "neylerse, güzel eyleyecektir."

Aslında, her ne kadar kuramsal bir sonuç çıkarmak güç ise de; Susurluk'a atıf yapmak bir zorunluluk gibi. Bu madalyonun bir yüzüdür. Diğer yüzünde, örneğin, siyasal partilerin kapatılması yani genel olarak siyasal özgürlükler sorunu vardır. Bu iki olguyu bir arada düşündüğümüzde, geleneksel olarak "toplumu hizaya sokmayı" (ona sorarsanız adaleti gerçekleştirmeyi ve "millet"i ileri götürmeyi) görev ve ilke edinmiş devlet aklı ile karşılaşırsınız. Devlet aklı, bütün yazı boyunca ekonomik ve tarihsel temellerini göstermeye çalıştığımız gibi, bu topraklarda "tarih"tir. Batılılışma deli gömleğini bize giydiren de odur. Toplumu modernleştirecek olan da odur, demokrasiyi de o getirecektir, o yurttaşlar adına düşünür ve yapar. Ama, "adil"dir! Tezat şurada ve açıktır ki, adaletin ölçüsü de "devlet aklı"dır.

Bu siyasal anlayış, Kemalist Devrim döneminde "pozitivizm" biçiminde görünmüş; meşruiyet temeli "bilime" kaymış ama esas değişmemiştir. Öyle ki, yukarıda sözü edilen sol örgütçükler biraz kendilerine baksa, aynada bu "biz"i göreceklerdir.

Burada söylediklerim, "bilimsel bir doğruluk" atfettiğim önermeler olmaktan çok, modernleşme tarihimizi okumaya yardımcı olabilecek kimi kışkırtıcı noktalara yüksek sesle vurgu yapmaktan ibarettir. Bu sorulardan ve burada vermeye çalıştığım türden yanıtlardan uzak durursak, daha çok "biz bize benzeyeceğiz" ve bizi "devlet aklı" bildiği gibi yönetecek. Toplumun "devlet aklı"na iradesini teslim etmiş olması bazı aklıevvel sağcıların yaptıkları gibi bize özgü bir siyasal teori adına da demokratik bir değer sayılmasının olanağı yoktur.

Bütün bu tarihsel materyalist açıklama çabalarıma biri çıkıp "ya bu tarihte sınıf mücadelesi nerede" diye sorma gafletini gösterirse, verebileceğim tek yanıt, "Doğru, sınıf mücadelesi tarihin motorudur ama bu motor 12 beygirlik Lombardini olsa bile, denizde başka gölde başka nehirde başka gider. Ki, Lombardini'nin bile en az yirmi çeşidi vardır! Türk Modernleşmesi kendine özgü bir modernleşmedir ve sınıf mücadelesi en azından şimdi bu modernleşmeyi okurken "gözlerinin önünde, avucunun içinde, elindedir" olacaktır.

1. Levent Köker, Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi, İletişim Yay. İstanbul, 1990, s.23.

2. Levent Köker, age. s.31.

3. Levent Köker, age. s.17.

4. Mümtaz'er Türköne, Modernleşme, Laiklik ve Demokrasi, Ark yay. Ankara, 1995. s.40.

5. Age. 40.

6. Lerner hakkında bkz. Fuat Ercan, Gelişme Yazını Açısından Modernizm, Kapitalizm, Azgelişmişlik. Sarmal Yay. İstanbul, 1996, s.109.

7. Fuat Ercan, age. s.95.

8. Peter Wagner, Modernliğin Sosyolojisi, Sarmal Yay. İstanbul, 1996, s.23.

9. Yalçın Küçük, Aydın Üzerine Tezler I, İstanbul, 1985, s.18.

10. Ekonomik, politik ve ideolojik düzeyler öncelikli esaslar değildirler, temel ve üstyapının kelimenin tam anlamıyla karmaşık şeması uyarınca dışsal ilişkileri daha sonra girerler." N. Poulantzas, age. s.11.

11. Mustafa Bayram Mısır, "Ali Suavi: Şarlatan mı İhtilalci mi", İnsancıl, Nisan '98.

12. İdris Küçükömer, Düzenin Yabancılaşması, Bağlam Yay. İstanbul, 1994, s.41.

13. Age. s.42.

14. Age. s.45.

15. Age. s.47.

16. Ayrıntılı bilgi için lütfen bkz. Şerif Mardin, Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu, İletişim Yay. İstanbul, 1996, s.115.

* Daha önce İnsancıl'da -Eylül '95- yayınlanan Toplumcu Edebiyatımız ve Türk Modernleşmesi adlı makalemde, ATÜT tespitleriyle "merkezi feodal" teorik açıklamasının çelişmediğini belirtmiş ama bunun nedenlerini uzun uzadıya açıklamamıştım. Burada kısmi bir açıklamaya girişmekle birlikte yine uzun uzadıya açıklama olanağı yok ve fakat en büyük ipucu her iki açıklama tarzının da Batı'daki feodaliteden farklı bir toplumsal yapıya bizi çağırdığıdır.

Tarihin Işıldağı

Adnan ÖZYALÇINER

Kışın Tarihi

Kış nasıl geçti, nasıl geçiyor kışlar diye hiç düşündünüz mü? Çoğu zaman düşünürüm ben. Gün ortası hava karanlıktır. Evde odanızdaysanız, dışarının karanlığı içinizi üşütür. Sokaktaysanız kapanık gökyüzünden, üstünüze yağan soğuk yağmurdan, kardan ürperir, titrerseniz. Kahveler, meyhaneler, bizim taraflardaysa yayınevleri, kitapçılar sıcaktır biraz. Oralarda da sigara dumanından bir bulut buluşur, tavanla döşeme arasında bir yerde asılıp kalır. Konuşmalar kış üstünedir hep. Havanın kapalığı , bezginlik veren günler hiç bitmeyecekmiş gibi gelir. Ölen dostlar, arkadaşlar bir bir sayılır. Kiminin anıları tazelenir, kiminin cenazesine yetişmek üzere palto yakaları kaldırılıp dışarı çıkılır.

Geçmiş kışlardan birinde camide cisil cisil yağan yağmurun altında heykeltraş Kuzgun Acar,

-En çok buluştuğumuz meyhane burası oldu artık, demişti.

Aradan bir ay geçmeden sevgili Kuzgun'un cenazesini aynı camiden uğurlamak zorunla kalmıştık. Şimdi ortalıkta dolaşan en hafif söz, en hüzün verenidir.

Ne çok ölü verdik bu yıl...

Bu sözün ardından aramızda şu anda bulunamayan arkadaşlar konuşulur. Kimi hastanededir, kimi hapisanede. Kimi uzaklarda bir yerde. Ama hepsi gönlünüzdedir. Kitaplarda, dergilerde vardırlar. Yanıbaşınızdalarmış gibi duyarsanız onları. Bu da ayrı bir hüzün kaynağıdır.

Kış nasıl da sildi süpürdü her şeyi. Bu dağınıklık, dağılmışlık içinde sürüp gider günler. Bütün olan bitene karşılık, yağmur, karanlık, soğuk, kar, geçim güçlükleri, iç sıkıntıları, üzüntüler, kışı hapisane hücreleriyle hastane odalarında geçirmek zorunda kalanlarla onları bekleyen arkadaşlarının vurdumduymazlıkları hepsi, herşey geçicidir.

Onun için kış kimine göre o kadar da sert geçmemektedir. Ilıman bir kış bile denilebilir.

Bu yıl doğru dürüst bir kar bile görmedik diyenler de çıkar.

O zaman şunu sormak gerekir:

Kışın tarihi yazılmış mıdır?

Yazılmamışsa, yazılmıyorsa sertliği de, yumuşaklığı da görecedir. Kışı yazmak, o mevsimde yaşadıklarımızı anlatmak gerekir önce.

Halit Ziya Uşaklıgil'in 1899'da yayımlanan bir öyküsü: "Bir Yazın Tarihi" adını taşır, Boğaz'da bir yalıda boğunuk geçen bir yazı anlatır bu öykü. İçli bir aşk öyküsüdür. Acı dolu. Gözyaşlarına bulanmış, Öykünün başkişisi, dört yılını taşrada yol yapımında geçirmiş bir mühendistir. Dinlenmek için geldiği yazlık, ağu olup içine akar. Mutlu bir yaz geçirmeye geldiği yalıdan "kalbinde derin bir yara" ile ayrılır.

Oysa öykünün başkişisi olan mühendisin taşrada geçirdiği dört uzun kış anlatılsaydı, "Bir Yazın Tarihi" mutlu bir yaz olup çıkacaktı onun için. Yaz, onca bungun geçmeyecekti. Işıltılı yaz günleri kara bir yaz olup çıkmayacaktı.

Kışın çilesi çekilmeden, çekilenler anlatılmadan yazın mutluluğunu duymanın, yaşamanın, yaşatmanın olanağı yok gibi.

Mayısın başlarındayız işte. Kıştan çıkmış görünmüyoruz daha. Tam açacakken hava, yeniden kapıyor. Kalabalık, sabah, akşam, çevresine bakmadan, sağlı sollu akıp gidiyor caddelerden. Evlerine, işyerlerine. Otobüsler, dolmuşlar dolup boşalıyor. Bütün bu kalabalık arasında Beyazıt'tan Laleli'ye inerken Koska otobüs durağının arkasında kışın en karanlık, en yağışlı, en soğuk günlerinde yırtık bir şemsiyenin altına sığınmış bacağının biri kesik bir kadın oturuyordu. Elinde kalabalığa satmağa çalıştığı otobüs biletleri. Devrik koca bir taş sütunun üstünde kendisi. Bu tarihsel sütunun dibinde ise üstü pılı pırtıyla kapanmış, ıslanmasın diye de naylon geçirilmiş küçücük bir kız çocuk arabası. Altında da uyuyan mini mini bir bebek

Kış boyunca sabahtan akşama dek kadın bilet satı. Bebek arabasında uyudu, uyandı, ağladı. Bulutlar aralandığında, yere bir parça güneş düştüğünde anası

küçüğe mamasını yedirdi. Biberonla süt verdi. Kimdi bu kadın, kimdi bu çocuk? Niçin sokakta kalmışlardı? Meraklılar şunu dedi, bunu söyledi. Sonuçta, her zamanki gibi, hiçkimse, hiçbir kurum sokaktaki kadınla çocuğu sahiplenmedi. Kimi aklıevveller yanından gelip geçerken:

-Hanım senin yerin yok mu bunun babası nerde? Diye ipe sapa gelmez sorular sordular. Karşılığı sert ve açıktı:

-Sen işine baksana efendi. Yanında ben varken babasından sana ne?

Sonraları durağın kalabalığına, caddenin gürültüsüne olduğu gibi bu görüntüye de alışıldı. Kadın da çocuk da unutuldu. Kadın, elinde salladığı otobüs biletleriyle bir bilet makinesi olmuştu artık. Üstüne oturduğu taşın bir parçası gibiydi. Ne acı, ne sevinç, ne ağlayış, ne gülüş.

Bu cansızlaşan görüntüyü kış boyunca örtülerin altında sessizce büyüyüp serpilen çocuk bozabilir ancak.

Yakında arabasının içinde zıp zıp zıplayarak gelene geçene gülmeye başlayacak. Kendince bir anlamı olan ama şimdilik bizim anlamadığınız, anlayamadığımız bir şeyler söyleyecek.

Güneş, onun gülüşüyle birlikte gizlendiği bulutların ardından çıkarak yazı muştulayacak.

Yazın aydınlık ve mutlu geçmesi kışın tarihinin bilinmesine bağlı. Kışın tarihi yazılacak.

Yazko Edebiyat (Mayıs - Haziran 1984)

Bir Sabah Uyanmak

Sabahları erken kalkmayı seviyorum. Daha gün doğmadan. Sabahın ilk ışıltısında. Herkes yapmaz bunu. Sonuna geldiği uykusunu bölmek istemez. Gerçekten de uykunun en çok tatlandığı saatlerdir bu saatler. Yatakta bir banyo küvetinin ılıklığı ve rahatlığı içindedir insan. Gecenin karabasanlı düşleri sona ermiş, sabahın ilk ışıklarının etkisiyle mutluluk veren bir düşün içine girilmiştir. Eriyip gider gibi. Uçar gibi. Bu yüzden erken kalkmaz herkes.

Erken kalkanların çoğunluğu zorunluluk sonucunda yaparlar bunu. Bu zorunluklar, sonuçta alışkanlık halini alır.

Ben de öyle oldu.

Şimdi, sabahları ilk işim balkona çıkmak. İki apartman arasından anacaddeye bakar balkonum. Caddenin kenarındaki iki yeşil ağacın üstünde de bir dilim gökyüzü uzanır. Balkona çıktığımda güneş doğmaya yakındır. Mavileşen gökyüzünde çizim çizim bir kızartı belirir. Anacaddenin iki yanlı asfaltı boştur daha. Günboyu ve gecenin karanlığında koşturup duracak olan motorlu araçlar daha ortada yoktur pek.

İşte tam bu sırada bir araba tıkırtısı duyulur. Eski surların ordan, asfaltta düzenli tıkırtılar çıkararak gelen bir atlı araba. Uzu bir süre dinlerim bu tıkırtıyı. Bir müzik parçası dinler gibi. Araba, gelir gelir. Tam balkonun önünde durur. İçi kağıt kırpıntıları, eskimiş plastik öteberi, kirli bez parçalarıyla doludur. Ellerinde koca koca kırpıntı çuvallarıyla karı koca aşağı iner, balkonun biraz ötesindeki çöplüğü karıştırırlar. Koca koca apartmanların kustuklarını toplarlar. Kara kafalı bir oğlan çocuğu kırpıntı yığınının ortasından onlara gülümseyerek bakar. Ben de ona gülümserim elimde olmadan. Arık mı arık kirli mi kirli bir atın çektiği gözalıcı renklerle boyalı bu çingene arabası yola koyulduğunda güneş doğar. Ortalık ışır.

Her sabah, taze bir serinlik veren, ışıltılı, parlak sabahı bu çingene arabası, gecenin içinden çekip getirir sanki, Gökyüzünü mavilendiren, çöplükten az önce çıkarttıkları, kağıt kırpıntılarının arasında değerli bir taş gibi ışıldayan mavi bir kağıt parçacığıdır.

Sabahın bütün güzelliği, bütün mutluluğu bu kısacık andır. Daha gün başlamadan. Sabahın bu anlarını yaşayanlar bilir. O anda, gecenin bütün karanlığı, bütün pisliği, bütün karabasanlı düşler unutulur gider.

Gece sanki olmamıştır. Oysaki yaşananlar ne korkunçtu. Birincisi çok karanlıktı. Kimse kimseyi görmüyor, kimse kimseyi tanımıyordu. Yıldızlar görünmüyordu. Ay da yoktu. Kentin ışıkları, en çok vitrinleri aydınlatmak için yanıyordu. Sokak lambaları ölgündü. Kısacası karanlıktı kent. Hele ara sokaklar. Çukurlar açılmış, üstleri kapanmadan bırakılmıştı. Kentin belli başlı yerlerindeki büyük beton binaları toprağın altında kalmış, görünmeyen alt katlarından, sanki toprağın derinliklerinden iniltiler gelir gibiydi. Gece yarıları uykularında, karabasanların etkisinde inildeyenler miydi bunlar? Pek anlaşılmıyordu. Karanlık her şeyi örtüyordu. Gece yarıları çalınan kapıları. Evlerinden birileriyle çıkıp sabaha dönmeyen insanları.

Karanlığın astığı astık, kestiği kesiktir. Ölümlerden ölüm beğendirir gece, uzun bir gün boyunca sıcakta, soğukta didinir durursun. Yaşamını sürdürmek, mutlu olmaktır amacın. Hakkındır bu. Hangi işte olursan ol terlersin, üşürsün, yorulursun. Akşam, bir "oh" demek istersin. Sofranın başında bir kadehcik bir şey kahredici günü unutabilmen için yeterlidir. Karının, çocuklarının, kardeşlerinin annenin, babanın yüzleri-

Eskidikçe Tatlanan

kabına sığmaz şiire sığmaz
hasretin yaramdan lav akar
bu mecnunu ancak bu çöl anlatır
ateşe çizilir ayrılığın resmi
resim ateşi yakar

ne bir bakışa sığar ne bir susuşa
bir gülücük beton memelerden keder emzirir
bu gecenin öksüzlüğünü ancak en uzun nehirler anlatır
sonra bir tiren düdüğü yırtar sessizliği
uzaklardan sıla suyunun serinliği gelir

her dağın mor bir hüznü emzirdiği
akşam acı bir ninniyle uyutur bütün kıpırtıları
ne ayışığı tutabilir elinden kaybolmuş gülücüklerin
ne de geçmişi kurcalayan anılar
girilmez artık bahçesine eskidikçe tatlanan günlerin
sen benim virane akşamlarıma yalnızlık üfleyen baykuş
sesinin yakıştığı yere karanlık çöküyor
sonra adım adım bir sessizlik
sonra ağzını ardına kadar açmış bir keder uluyor

ne zaman sulara vursa ayışığı
yavrusunu derin bir kuyuya düşürür bir ceylan
bir uzak değirmende laleler öğütür yıldızlar
ve altın parıltılarla rakseden damlaların
uzaklığında büyür aradıkça kaybolan

Asım GÖNEN

ne bakarsın, hepsinin asıktır suratı. Bütün bir gün yaşadıklarının, gördüklerinin, okuduklarının acısı vurmuştur yüzlerine. Masaldaki gülmez sultan gibidir her biri. O zaman sen de kusarsın bütün acını. Bir küçük mutluluğu da çok görmüştür olup bitenler.

Gece olunca, bu gecenin bildiğin gecelerden olmadığını unutarak el ayak çekildiği saatlerde gecenin sessizliğine sığınmayı düşünürsün. Ama derinden gelen iniltilerin bu saatlerde daha korkunç, daha sinir bozucu olduğunu anlarsın. Duymamak için uyumaya kalkarsın. Uykunda da karabasanlar yakanı bırakmaz.

Unutma, gece iyice bastırmıştır. Ortalık alabildiğine karanlıktır. Karanlığın getirdiği, getireceği tehlikeleri göğüslemek gerekir. Ağır bir hasta bile bütün gece son soluğunu vermemek için direnirse sabaha sağ çıkar. Sabah olunca da ölmez. Hiç değilse o gün yaşar.

Geceyi altetmenin biricik yolu sabaha ulaşmaktır.

Sabahı güne dönmeden, günün pisliklerine bulaşmadan yaşamak gerekir. Onun için çok tatlıymış gibi gelen, aslında insanı miskinleştiren sabah uykularından uyanmak gerek. Gecenin korkutucu karabasanlarının dingin sabah düşlerine dönüşmesine aldanmamalıyız. Ancak o zaman, bir sabah, hep birlikte erkenden uyanabilirsek sabah hepimizin olacak. Yanısıra mutluluk ve yaşam da.

Yazko Edebiyat (Temmuz - Ağustos 1984)

İslam Dünyasında Materyalizm II

Gülnihal KÜKEN

İbn el - Mukaffa (723? -759?):

İbn el -Mukaffa aslen İranlıdır. Babası Fars'ta vergi tahsildarlığı yaparken, halka şiddet uyguladığı için cezalandırılarak eli sakatlaştırılmış ve bundan dolayı el-Mukaffa (eli büzülmüş) olarak adlandırılmış ve bundan dolayı el Mukaffa ise "Eli büzülmüş'ün oğlu anlamına gelmektedir. İbn el-Mukaffa Iran'ın çeşitli büyük şehirlerinde Arap valilerine katiplik yapmıştık ve Emeviler Devleti yıkılırken, son Emevi hükümdarı Mervan'ın katibi olan Abd el-Hamid ibn Yahya ile beraber bulunuyordu. (1). Her ne kadar "zındıklığı" (dinsizliği) yüzünden öldürülüdğü söylense de katledilmesine asıl sebep; Basra valisi Sufyan'ın kendisine beslediği intikam duygusudur.

Çeviri ve te'lif eserleri vardır. Çeviri eserleri içinde en ünlüsü olan **Kelile ve Dimne** Husrev 1 Anuşirvan zamanında hekim Burzoye tarafından Hindistan'dan çevirildi. Pehleviye çevrilen Pançatantra'nın pehlevi dilinden Arapçaya çevirisidir. (2) Çok büyük ün kazanan ve o zamandan beri 30'dan fazla dile defalarca çevrilen bu eser, yalnız hekim Burzoye'nin hayatını anlatan ve onun isteği üzerine Anuşirvan'ın veziri Buzuremihr tarafından kaleme alınmış bir kısım (bab) vardır. Burada, Burzoye gerçeği aramak, en doğru ve en bilgece yaşam biçimini bulmak için neler yaptığı anlatılır. Sonunda, sihirlerin de boşluğunu görerek, bütün dinlerin ileri gelenlerine baş vurup, gerçeği onlardan öğrenmek ister. Onların kendisine gerçek diye anlattıklarının ise genellikle akıl ile değil, alışkanlıkları ile hareket ettiklerini ve dinlerini düşünerek değil, şiddet, baskı, görenek ve gelenekler gibi çeşitli etkiler altında kabul ettiklerini, kendi dinleri dışındakileri hemen reddettiklerini, dolayısıyla onların hiçbirinin diğerine tercih edilemeyeceğini görür; bunun üzerine kendi ailesinden gördüğü dinde kalmaya karar verir, fakat düşününce, bir dini kabul etmek için, anasının -babasının o dinden olmasının yeterli bir neden de olamayacağına karar verir. (3). Bundan sonra, öldürme, döğme, kızma, hırsızlık, hıyanet yalan, iftira ve başkalarının arkasından dedikodu etmeyi bırakıp, yalnız iyi kimseler ile yaşamaya karar verir Burada özellikle özetlenmiş olan düşünceler, İslamiyeti yeni kabul etmiş, fakat gerçek imana sahip olmadıkları için düşünen ve bu davranışlarına, samimiyetle inancakları akla uygun bir neden bulmak isteyen yüksek kültürlü İranlı veya başka kimselerin İbn el-Mukaffa gibi bir düşünürün, kendi kendisine soracağı soruların cevaplarıdır.

İbn el- Mukaffa'nın Pehlevice'den Arapça'ya çevirdiği **Kelile ve Dimne**; Montgomery Watt'ın ifadesine göre; "...Hind ve Doğu felsefesinin bir hazinesidir. Belki de onun hedefi, bunu Kur'an'a bir nazire olarak ileri sürmek idi..." (1).

İngiliz orientalistlerinden Edward Brown'un, bu eser kadar çeşitli dillere çevrilmiş bir eser yoktur dediği **Kelile ve Dimne** onbirinci yüzyılın sonlarına doğru da Grekçeye ilk defa Simeon Steh tarafından çevrilmiş ve Batı versiyonları ile birlikte geniş bir popülarite kazanmıştır. (2). Türkçemize **Kelile ve Dimne yahut Süheyl Yıldızının Nurları** adı altında Yakup Kenan Necefzade tarafından, 1967 yılında çevrilmiştir (3). Bu eserdeki Sanktritçe **"Kelile ve Dimne"** iki çakal adıdır. Kelile; kör kılıç, yorgun insan, Dimne ise; çakal, gübre, imar, kin, duvar temeli gibi anlamlara gelmektedir. Fabl türünde didaktik bir eser olan **Kelile ve Dimne**; hayvanları kouşturarak idareyi ellerinde bulunduranları uyarmak için yazılmış, siyasi, psikolojik, sosyolojik, felsefi ve içinde birçok bilgece sözler içeren edebi bir şaheserdir.

Eserin asıl yaratıcı olan Beydeba da aslında kendi zamanının zalim bir hükümdarı olan Debşelem'ı uyarmak için kitabı yazmıştır.

Kitab Mazdek: İsimli eserinde İbn el- Mukaffa, İran'da, Sasaniler devrinde bir nevi komünizm kurmuş olan Mazdek(in hayatını ve Kubaz I İle ilişkilerini anlatır.

El-Adab el- Sagir adlı ahlak öğütleri verdiği eserinde İbn el Mukaffa "Ey Oğul" (Ey Pusar) diye başlayan fıkralarda çocuğuna özellikle şükür, ihmalkar olmamak, kendi aleyhine de olsa doğru sözlü olmak, doğruluktan ayrılmamak, iyi sözlü ve sabırlı olmak, kendini hüzün ve kedere kaptırmamak, sükunet sahibi ve vakarlı olmak vb. hususlarda tavsiyelerde bulunarak aynı zamanda kendi ahlak (etik) anlayışını da dile getirir.

İbn el-Mukaffa'nın **al-Mu'araza li'l-Kur'an** adlı bir eser yazdığı da rivayet edilmektedir. Zeydi imamlarından el -Kasım ibn İbrahim (ö. 860) bunu reddetmek için yazdığı eser (2) sayesinde gündeme gelen bu kitaba karşılık Kasım ibn İbrahim'in yazdığı **"El-Redd ale'l-Zindık, el-la'in İbn el-Mukaffa"** bugüne kadar gelmiş ve M.Guidi tarafından neşredilmiştir. (4).

Çok geniş bir bilgi birikimi ve yüksek kültürü olan İbn el - Mukafaa, kendi yazılarında ve beğenip çevirdiği eserlerde, kendisi kadar derin düşünmeğe alışmamış kimselerin hazmedemeyecekleri ve onları dinlerinden şüpheye düşürecek olan fikirleri ileriye sürmektedir. **İbn el - Mukafaa, Halife Mansur**'un emri ile 759 da öldürülmüştür (5).

1 Broccelmann, Suppl. I/233

2. Brockelmann, GAL. 1/152; Suppl. 1/233, 1,7

3. Ateş, Ahmed, İbnü'l-Mukaffa mdd. İslam Ansiklopedisi, c. 5'11, s. 864-868, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1968.

4. Watt, Montgomery, İslami Tetkikler, İslam Felsefesi ve kelamı, s. 46, (çev. Süleyman Ateş), ankara İniv. İlahiyat Fak. Yayınları, Ankara, 1968.

5 Haskins Studies in the History of mediaeval science, s. 175 (Cambridge, Harvard İnversity Press 1924

6. Beydeba, Kelile ve Dimne yahut Süheyl Yıldızı'nın Nurları (çev. Yakup Kenan Necefzade) neşriyat Yurtu, 1967

7 Ateş, Ahmet, İbnü'l Mukaffa mdd. İslam Ansiklopedisi c. 5/II, s. 864 - 868, Milli Eğtiim Basımevi, İstanbul, 1968.

8. Nicholson, Reynold, A., A literary History of the Arabs s. 330, Cambridge, 1930.

AFŞAR TİMUÇİN

ESTETİK

2.000.000 TL.

İNSANCIL YAYINLARI

Deniz Ana

Mavinin sonsuzluğu içinde,
Yüzüyor gemiler.
Güneş'in saçları kıpır kıpır
Mavide.
Bir canlı mavi, denizde.

Koşuşan cikletçi çocukların
çıplak ayak sesleriyle dağılan, dalga sesleri,
kayalıklarda...

Kayanın üzerinde domatesle ekmek yiyen
adam,
Birasını yudumlayan bir başka adam.
Uzaklarda çalınan gitar sesi,
Biraz ilerde sarmaş dolaş iki sevgili,
Erkek, dizine uzanmış kızın başını okşuyor.
Ve nice kayalıklara sığınmış insan,
Denizin kucağında...

Gülhan AYVACI

Unutulanların Kirli Savaşa İsyanı

Temel DEMİRER

Uluslararası Af Örgütü'nün (AI) raporu ve Meksika'daki insan hakları gruplarının kayıplara ilişkin açıklamaları, kayıpların, polis veya ordunun, uyuşturucuyla ilgili olarak gerçekleştirildiği iddia edilen harekâtlar esnasında yaşanıyor ve bu harekâtlarda gözaltına alınanlardan bir daha haber alınamıyor.(1) AI'in raporunda(2) ayrıca 100 İtalyan gözlemcinin, Chiapas'tan sınırdışı edildiğine dikkat çekilerek, "Meksika: Gözaltında kayıplar ülkesi, insan haklarını korumada kara lekedir. (...) Yerliler gözaltına alınıyor ve bir daha hiç kimse bu insanları ne görüyor ne de haklarında herhangi bir bilgi alabiliyor" dendi.

Meksika'da yaşanan tek ihlâl olarak gözaltında kayıplar(3) olmadığını belirtilen raporda,(4) işkencenin günlük yaşamın bir parçası olduğu kaydedilerek, işkence yapanların cezalandırılmamasına da "artık alışıldığı" vurgusu yapıldı. AI raporunda keyfi tutuklama, gözaltında kayıp ve işkence gibi hak ihlâlleri ile karşılaşanların; öğrenciler, öğretmenler, yerli organizasyonlarında çalışan görevliler ve köylüler olduğunu açıklayarak, bu uygulamaların da EZLN'nin Chiapas'ta gerçekleştirdiği 1994 ayaklanmasından beri arttığına dikkat çekti. Ancak AI, *Helsinki İnsan Hakları İzleme Komitesi* ve *Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu*'nun Meksika konusundaki raporlarını hükümet, "abartı" olarak niteledi.

Devletin Katliam Politikası

Meksika devleti, Chiapas ve çevresindeki Maya yerlilerine karşı uyguladığı katliamcı politika devam ederken, bölgede incelemelerde bulunan yabancı heyetleri sınırdışı etme politikası kesintisiz sürüyor. Meksikalı yazar Carlos Fuentes, Chipas eyaletindeki devlet terörünü araştıran uluslararası gözlemcilerin sınırdışı edilmesini sert biçimde eleştiriyor.(5)

Carlos Fuentes, bir gazetede yayınlanan köşe yazısında, Meksika hükümetinin, Chipas'da yabancı insan hakları gözlemcileri ile yerel arabulucuları dışlayan politikasına yönelik sert ifadeler kullandı. Uluslararası gözlemcilerin bölgede istenmemesini, buradaki güvenlik güçlerini eleştirilerden uzak tutma çabası olarak nitelendiren Fuentes, "Hitler Auschwitz'de, Pinochet ise Şili'de görgü tanıklarını hoşgörmemişti" dedi.

Chiapas'a Bir Heyet de ABD'den

Baskıların giderek katmerlendiği Chiapas'a ABD'li meclis üyeleri ve kilise temsilcilerinden oluşan bir heyet, üç günlük bir inceleme gezisi düzenledi. Dünyada büyük yankı uyandıran katliam ve hak ihlâllerini yerinde inceleyerek, yerlilerle görüşmek amacıyla bölgeye gezi düzenlediklerini belirten heyet üyelerinin ziyareti sürerken, Meksika Devlet Başkanı Ernesto Zedillo da başka bir şehirde düzenlediği mitingde orduyu övdü.

İki kongre üyesi, iki İllinois kulüp üyesi ve iki kilise temsilcisinden oluşan ABD heyeti üyeleri bölgeyi ziyaretlerinin ardından yaptıkları açıklamalarda şaşkınlıklarını dile getirdiler. Chiapas'a giden heyet içerisinde bulunan İllinois Kulüp'ün demokrat üyelerinden ve aynı zamanda ABD'li meclis üyesi Bobby Rush açıklamasında, BM'nin Chiapas'ın durumu ile ilgili bir araştırma yapması gerekteğini söyledi.

BM Genel Sekreteri Kofi Annan ile yerlilere yönelik insan hakları ihlâlleri ile ilgili araştırma yapmaları için gözlemcilerin gönderilmesi konusunda görüşeceğini de belirten Rush, Chiapas'taki silahsız yerlilerin durumlarının gün geçtikçe daha da kötüye gittiğini ve savunmasız olduklarını ifade etti. Rush, heyetin gezdiği köylerde yaşayan yerlilerin hâlâ yeni bir saldırı olacağının korkusunu yaşadıklarını belirterek, "Görüştüğümüz insanların hepsi barış ve daha iyi bir yaşam istiyorlardı. Fakat hepsi kontrgerilla gruplarından dolayı hergün bir kabus yaşıyorlar" dedi.

Rush ayrıca, hükümetin daha önce incelemelerde bulunmak amacı ile bölgeye gelen yabancıları, "Gerillalara yardım ediyorlar" ve "İçişlerimize karışıyorlar" şeklinde suçlamasını da eleştirdi. Rush, şöyle dedi: "Hükümetin, ırkçı yönetimin hakim olduğu eski Güney Afrika'daki gibi gizleyecek birşeyleri var. Bu sebeple bu Chiapas'a gelen yabancı gözlemcilerle ilgili bu tür iddialarda bulunuyor."

Meclis üyelerinden Luis Gutierrez de, Chiapas'ta bulunan ordu güçlerinin yerel seçimleri nasıl etkileyeceği konusunda endişeli olduğunu belirtirken, "Ne zaman ki okullar barakalardan kurulur o zaman demokrasi bir şakadan ibaret olur" dedi.

Chiapas Vietnam Gibi!

Heyet içerisinde bulunan sınır tanımayan *Metodist* kilise grubu koordinatörü Emma Lozano ise, Chiapas'ı Vietnam'a benzeterek "Burası başka bir Vietnam, buranın diğerinden farkı, bölge sınırının ABD'ye yakın olması" diye konuştu. ABD heyeti aralarında hükümet ve gerillalar arasında arabuluculuk görevi üstlenen Emilio Rabasa da dahil, birçok hükümet yetkilisi ile de görüştü.

Öte yandan Vietnam savaşının fotoğraflamış gazeteci Bill Hackwell'in Chiapas yolculuğunun gözlemleri de şöyleydi: "Meksika hükümeti ile EZLN San Andreas Anlaşmasını imzalamasından bu yana iki yılı aşkın bir süre geçti. Bu anlaşma resmi olarak yerli topluluklara kendi liderlerini seçme ve kendi bölgelerindeki doğal kaynakları kontrol etme hakkını tanımaktaydı. Oysa Mayıs-1998'de Chiapas'ı ziyaret eden Barış Karavanı' Meksika Hükümeti'nin bu anlaşmaya uymadığını hemen farkediyordu. Barışa doğru hiçbir hareket olmadığı gibi Chiapas tam bir savaş bölgesi görünümündeydi. Bu bana 30 yıl önce fotoğrafladığım savaştaki Vietnam'ı hatırlattı. Sadece Chiapas sınırına gelene kadar Acil Yardım Karavanı Meksika içinde 15 askeri kontrol noktasından geçmek zorunda kalmıştı. Chiapas'ta çok sayıda Meksika Ordu konvoyu ile birlikte, hücum helikopterinden ordu üniformasına kadar ABD kaynaklı çeşitli makina ve malzemenin kullanıldığı askeri üsler görmek mümkündü."

Meksika ve Kolombiya Latin Amerika da en çok ABD askeri yardımı alan ülkeler. Şu anda SOA'de(6) eğitilmekte olan subayların üçte birinden fazlası Meksika Ordusundan. ABD yapımı bir savaş Chiapas'taki yerli nüfusun karşısına çıkarılmıştır. ABD'nin Meksika'ya askeri satışları 1996'da 4.8 milyon dolar iken 1997'de 28 milyon dolara çıktı. Başkan Ernesto Zedillo'nun Aralık 1994'de göreve gelmesinden bu yana askeri harcamalar ikiye katlandı.

Bölgede büyüyen askeri varlığa rağmen, yönetimdeki partinin (PRI) kontrolünden kopan özerk topluluklar yaşamlarını sürdürmeye devam ediyorlar. Chiapas'taki 110 şehirden 36'sı kendilerini özerk topluluklar ilan ettiler. Barış Karavan özerk topluluklardan sekizini ziyaret etti. Herbirinin yakınında büyük bir Meksika Ordu varlığı mevcuttu. Buna kontrol noktaları, hücum araçlarının bulunduğu ordu karargahları ve savaş donanımlı devriyeler dahildi. Yerli topluluk liderleri, ordu ve diğer federal güvenlik güçlerinin artan eylemlerinden dolayı kırmızı alarmda olduklarını söylediler. Chiapas'ın her yanında yükselen tansiyon gelişme projelerini duraksattığı gibi tarımsal faaliyeti de engellemiş. Bu bahar birçok toplulukta mısır, fasulye gibi temel ürünlerin ekimi bile yapılamamış. Çünkü ürünlerin yakılmasından ya da tarlalara saldırılmasından korkulmuş. EZLN'nin dağlık merkezi Oventic'te Komutan Moises, duvarları devrimci lider Emiliano Zapatista ve Che Guevara ile maskeli yerli kadınların resimleriyle süslenmiş topluluk kliniğinin önünde Barış Karavan'ı tarafından getirilen antibiyotik ve diğer ilaçların kaydını yaptı." Özetle Hackwell'in gözlemleri, uluslararası tekelci basında yansıtılanın aksine mücadelenin sessiz ve derinden sürdüğüne işaret ediyor.

Kontralar Terör Estiriyor

Meksika'da devlet tarafından eğitilen ve Chiapas katliamındaki rolleri kanıtlanan kontralar terör estirmeye devam ederken, hükümet ve ordu güçleri bu grupları koruyarak, grupların varlığını inkâr ederken; ABD heyetinin askerlerin 8 kişiyi Zapatista taraftarı oldukları gerekçesiyle katlettikleri El Baque'yi ziyareti sırasında, Devlet Başkanı Ernesto Zedillo da bölgedeydi. Zedillo, Chiapas'taki asker sayısının arttırılmasını övdü. (7)

Meksika'da EZLN gerillalarının güçlü olduğu ve nüfusunun çoğunluğunu yerlilerin oluşturduğu Chiapas bölgesinde katliam gerçekleştiren kontrgerilla grupları her geçen gün deşifre olurken, insan hakları savunucuları ve kilise yetkilileri katliamların önüne geçilmesini istedi. İnsan hakları grupları ve kilise yetkilileri Chiapas'ta estirilen terörü kınayan bir açıklama yaptılar. Önceki gün yapılan açıklamada "Kızıl Maskeliler", "Barış ve Adalet" isimli kontrgerilla gruplarının Chiapas'ta birçok katliama karıştıkları ve bölgede gerillalara yardım ettikleri gerekçesi ile yüzlerce muhalifi yargısız infaz ederek, gözaltında kaybettikleri belirtildi. Bu katliamlara hükümet yetkililerinin göz yumduğu belirtilen açıklamada, insanların tahammül gücünün zorlandığı ve terörün bir an önce sona erdirilmesinin istendiği ifade edildi.

İnsan hakları gruplarının yaptıkları açıklamalara tepki gösteren bazı hükümet yetkilileri ise söylenenlerin asılsız iddialardan ibaret olduğunu öne sürdüler. Yetkililer, solcuların hükümeti uluslararası alanda karalamak için bu tür iddiaları ortaya attığını belirterek

"Meksika hükümetini karalayarak, Zapatistaların, yerlileri katliamcı devletten korumaya çalışan bir grup olarak göstermeye çalışıyorlar" ifadesini kullandılar.

Al'nin Mayıs-1998'de kaleme aldığı aylık raporunda Chiapas bölgesinde 1994 yılı sonrası kontralar tarafından gerçekleştirilen katliamları ve vahşetlerini duyurmuştu. Al yetkilileri raporda kontrgerillanın bizzat ordu tarafından eğitildiğine ilişkin bazı bilgilerin bulunduğu belirtilerek, bu grupların gerçekleştirdikleri saldırı ve eylemleri önlemek için devletin herhangi bir çaba harcamadığına da dikkat çekmişti.(8) Örgüt, Meksika için acil eylem çağrısında bulunarak, katliamların bir an önce sona erdirilmesi için hükümeti göreve çağırmıştı.

Öte yandan, Juarez *İnsan Hakları Grubu* (PRODH) sözcüsü Miguel Agustin ise açıklamasında Chiapas'ta sürekli olarak harekât gerçekleştiren ve yedi kişiden oluşan kontrgerilla grubunu tespit ettiklerini açıklamıştı. Gruptan altı kişinin halen iktidarda bulunan Kurumsal Devrim Partisi (PRI) üyesi olduklarını açıklayan Agustin, iktidar partisi ve ona bağlı kontraların işledikleri katliamların defalarca kanıtlandığı ifade etti.

Agustin, bu grupların yerlilere karşı yürütülen kirli savaşta kullanılmak üzere 1929 yılında oluşturulduğuna da dikkat çekti. Geçen Aralık ayında Acteal köyünde gerçekleşen katliamın alanen gerçekleştirilen ve gizlenme gereği bile duyulmayan en son katliam örneği olduğunu hatırlatan Agustin, "Acteal katliamı kontrgerilla gruplarının bölgede rahatça dolaştıklarını ve katliam gerçekleştirdiklerini hepimize gösterdi. Katliamın ardından paniğe kapılan ve yeni katliamlardan korkan birçok köylü, köylerini terketmek zorunda kaldılar" ifadesini kullandı. Agustin, "Barış ve adalet" isimli bir kontra grubunun da 1995-1996 yılları arasında hükümetle gerillalar arasında yapılan barış görüşmelerini provakatif eylemlerle sabote etmek için ordu tarafından eğitildiğini belirtti.

PRODH raporlarına göre "Barış ve Adalet" isimli grup Şubat 1995 ve Ekim 1997 tarihleri arasında 40 Zapatista sempatizanını katletti ve yaklaşık 4 bin yerliyi de bölgeden zorla göç ettirdi. Raporda ayrıca kontrgerilla tarafından gerçekleştirilen katliamlardan İçişleri Bakanı Francisco Labastida ve Vali Roberto Albores'ın sorumlu olduğu belirtilerek, "Bu yetkililer, birçok yerliyi Zapatista gerillalarına yardım ettikleri gerekçesi ile tutuklamak için ellerinden gelen çabayı harcarken, bölgede terör estiren kontraları engellemek için herhangi bir girişimde bulunmuyorlar" dedi.

İnkârcı Meksika ve Ruiz'in İstifası...

Devlet terörü tartışmalarına ilişkin olarak PRI üyesi ve sözcüsü Samuel Sanchez açıklamasında, tam ismi "Kalkınma, Barış ve Adalet" olan grubun tamamen sivil bir grup olduğunu iddia ederek, söylenenlerle bir ilgisinin bulunmadığını öne sürdü. "Barış ve Adalet" isimli grubu tanımlayan Sanchez, "Bu grup ne kontra bir grup, ne beyaz korucular ve de muhalif bir gruptur" diyerek kendisini de Barış ve Adalet grubunun başarılı bir yöneticisi olarak nitelendirdi.

Grubun, yerlilerin kendi haklarını savunmaları ve yerlilerle hükümet arasında yaşanan problemlerin çözümünde öneri ürettiklerini iddia eden Sanchez, kendilerinin silahlı bir grup oldukları ile ilgili yapılan açıklamaların kilise ve solcular tarafından karalama amaçlı olarak açıklamalar olduğunu öne sürdü.(9)

Meksika'da Zapatista gerillaları ile hükümet arasındaki barış görüşmelerine dört buçuk yıl arabuluculuk yapan ve din adamlarından oluşan Ulusal Arabulucu Komisyonu'nun (CONAİ)(10) lideri Samuel Ruiz, görevinden istifa etti. Samuel Ruiz'in, görevinden istifa etmesi uzun sürecek tartışmaları da beraberinde getirdi.

Gerilla ve hükümet arasındaki barış görüşmeleri devam ettiği sürece, hükümetten bağımsız olarak çalışmalarını sürdüren ve bu süre içerisinde de küçük de olsa önemli adımların atılmasında etkile olan CONAİ grubunun lideri Ruiz istifasını açıklarken, "Şunu açıkça söylemek gerekir ki, biz barış görüşmelerinin belli bir aşamaya gelmesi için başta verdiğimiz sözleri yerine getirdik. Bundan sonra yeni bir dönem başlıyor. Barış sürecini sağlamak için artık yeni koşullar yaratılması ve yeni adımların atılması zorunludur. Hükümetin biz din adamlarına karşı inanılmaz ve bitmez bir öfkesi var. Öyle ki şimdiye kadar birçok piskoposu gerçekliği olmayan gerekçelerle tutukladı, kiliseler askerlerin saldırısına uğradı ve tüm bunlar da kilise ve piskoposların Zapatista gerillalarına yardım ettikleri öne sürülerek gerçekleştirildi" dedi.

Barış görüşmeleri devam ederken kendisi de direkt saldırılara maruz kalan Ruiz'e yönelik gerçekleştirilen bir suikastte saldırganlar yanlışlıkla kızını yaralamışlardı. Ruiz zaman zaman yaptığı açıklamalarda, tehdit telefonları aldığını ve telefon eden kişilerin gerillalara yardım etmemesi için kendisini uyardıklarını belirtiyordu.

Göstermelik "Barış" Planı

Zedillo Hükümeti Chiapas sorunu konusunda, bölgedeki tansiyonu düşürmek amacı ile yeni bir plan

açıkladı. Meksika'nın Chiapas eyaletindeki kirli savaşı sona erdirmek ve yoksul halkın yaşam koşullarını düzeltmek amacıyla hükümet tarafından hazırlanan barış anlaşması taslağı tepkiyle karşılandı. Zapatista yetkilileri ve mecliste kurulan COCOPA komisyonu, hükümetin hazırladığı planın hiçbir yenilik taşımadığını belirttiler.

Meksika hükümet yetkilileri Chiapas eyaletindeki şiddeti sona erdirmek ve gerillalarla eşit koşullarda barış masasına oturmak için yeni bir barış planı hazırlandığını ancak plana, ordunun Ciapas'tan çekilmesinin dahil edilmediğini ifade ettiler. Beş maddeden oluşan ve özellikle ordunun geri çekilmeyeceği vurgulanan plana ilk tepki muhalefetteki Demokratik Devrim Partisi (PRD) milletvekili Gilberto Lopez'den geldi. Lopez, barış planında belirtilen maddelerin hiçbir yenilik kapsamadığını ifade ederek "Hükümetin bu konuyu daha ciddiye aalacağını sanıyordum. Ancak hazırlanan bu plan beni hüsrana uğrattı" dedi.

Barış anlaşması teklifinde yer alan ve özellikle vurgulanan en belirgin madde, Chiapas'taki 50 bin ila 70 bin arasındaki asker varlığının burada kalacağı. Bunun dışındaki maddelerin ise muğlak olduğunu belirten COCOPA komisyonunun bir üyesi "Hükümet anlaşma konusunda samimi olduğunu göstermeli ve daha açık ifadeler kullanmalıdır" dedi. Yetkili planda Meksika devletinin Chiapas'taki tansiyonu düşürmeyi hedeflediğinin belirtildiğini ancak bunu ne şekilde yapılacağının ifade edilmediğini ve bu nedenle planın göstermelik olduğunu söyledi.

Meclise sunulan barış planında, yerel yargı sisteminin güçlendirilmesinin ne şekilde yapılacağının belirtilmesi gerektiğini ifade eden COCOPA yetkilisi, planın tek olumlu maddesinin politik tutsakların serbest bırakılacağının belirtilmesi olduğunu kaydetti.

Devlet Başkanı Ernesto Zedillo, hükümetin hazırladığı barış anlaşması taslağını övdüğü konuşmasında 1996 yılında görüşme masasını terk eden Zapatistalara yeniden görüşmek için fırsat tanındığını ve Zapatistların bu fırsatı değerlendirmesi gerektiğini belirtti.

Zapatista gerillalarından olumlu bir yanıt beklediklerini söyleyen Chiapas arabulucusu Emilio Rabasa da "Barış anlaşması planı gerçekten de Chiapas'ta süren savaşı sona erdirmeye yönelik iyiniyetli bir çalışmadır" dedi.

Ordunun Saldırısı!

Planda ülkenin güneyinde bulunan ve nüfusunun çoğunluğunu yerlilerin oluşturduğu Chiapas için gerilladan silahlarını bırakmasanı istemiş, bu talebin gerçekleşmesi halinde bölgenin güvenliğini sağlayacağını ve bölgeyi ekonomik olarak kalkındıracağının sözünü vermişti. Bu öneri henüz değerlendirme halindeyken Hükümet güçleri tarafından yapılan yeni bir açıklama ile görüşmeler başlamadan noktalandı. Hükümet güçleri yeni açıklamalarında, bölgede sayılarının 50 ila 70 bin arasında olduğu tahmin edilen ordu güçlerini de kesinlikle geri çekmeyeceklerini açıkladı. Böylelikle Meksika'da seçilmiş yerel hükümet yetkililerine muhalefet etmek ve alternatif politikalar üretmek amacıyla Zapatista sempatizanları tarafından kurulan "kasaba konseyleri" ordu ve polisin saldırılarına hedef oldu. (11)

Meksika'da hükümet-Zapatista gerillaları ile barışçıl çözüm bulunması amacı ile bazı girişimlerde bulunacağını açıklamasından sonra Chiapas eyaletinde daha fazla cinayet işlenmeye başlandı. Ordunun "barış"ın tesisi edilmesi için yeni döneme ilişkin olarak açıkladığı stratejinin ardından, bölgede kan akmaya hatta işlenen cinayetlerin sayısı da artmaya başladı.(12) Örneğin Haziran-1998'de EZLN gerillaları ve ordu arasında gerçekleşen çatışmada, 6'sı bölgede yaşayan köylüler olmak üzere, dokuz kişi hayatını kaybetti ayrıca 57 kişi tutuklanırken, bir helikopter de işlev dışı kaldı.

Olayın ardından yaptığı açıklamada hükümet, askerlerin çatışmaya girdikleri kişilerin gerilla olduğunu iddia ederek, gerillaların bazı köylüleri uyuşturucu ticareti ile uğraşan bazı köylüleri yargıladıklarını ve askerlerin de bunu saptayarak gerillalara ağır silahlarla saldırdıklarını öne sürdüler. İstihbarat kaynakları da EZLN gerillalarının, bölgeye gönderilecek 2 bin askerin gelişini engellemek amacı ile propaganda çalışması yürüttüğünü ordunun da bunu farkettikten sonra gerillalara karşı saldırıya geçtiğini belirtti.

"Sözünde Dur" Çağrısına Yanıt:
"İşimize Karışmayın!"

Chiapas'taki asker sayısının bölge insanının güvenliği için arttırıldığını iddia eden ve bölgede kim tehlike içerisindeyse ona yardım etme sözü veren Zedillo'ya, *Helsinki İnsan Hakları İzleme Komitesi*, bir mektup yazarak, "Sözününde dur" çağrısı yaptı.

Simojovel köyünü ziyaret ederek bölgedeki uygulamaları inceleyen komite üyeleri, Zedillo'ya yazdıkları mektupta şöyle dedi: "Biz devlet başkanının bu sözlerinin iyi bir fırsat olduğunu düşünüyor ve insan hakları üzerindeki ağır baskıların kaldırılması için birlikte

hareket etmek gerektiğine inanıyoruz. Bu açıklamaların ülke içinde ve uluslararası alanda insan hakları ile ilgili çalışmalar yapan gruplara baskı değil bu konuda daha fazla işbirliği yapma adımı olacağına inanıyoruz. Ayrıca bölgede insan hakları ihlâllerinin önüne geçilmesi için önlemler alınırken, bölgede yabancı insan hakları gözlemcilerinin yapacakları incelemelere de engel olunmamalıdır."

Mektupta, Chiapas'ta çözülmeyi bekleyen sorunların oldukça karmaşık oluduğunu belirten grup yetkilileri, Zedillo'nun hayatı tehlikede olan insanlara yardım edeceği yönündeki sözünü tutmasının o kadar da zor olmadığını ifade ettiler. *İnsan Hakları İzleme Komitesi*, sözle ifade edilen ve henüz pratikte uygulanmamış bu sözlerin yerine getirilmesi konusunda kendisini sorumlu hissediyor" ifadesi kullanılan mektupta, Meksika'da faaliyet yürüten *Ulusal İnsan Hakları Komisyonu*'nun (CNDH) da hükümetin uygulamalarını eleştirdiğini belirtti. Ayrıca da, askerlerin Zapatista sempatizanlarının bölgede oluşturdukları bağımsız halk konseylerine saldırısı da kınandı.

Bunun üzerine, Zedillo'nun başkanlığını yaptığı PRI açıklamasında, Zedillo'nun sözlerini desteklediğini bildirdi. PRI açıklamasında, Zedillo'nun "Chiapas'ta tam ve sürekli bir barış Meksikalıların çabası ile gelecektir" şeklindeki sözlerine katıldıklarını vurgularken, başka ülkelerden sorunun çözümü konusunda hiçbir yardım istemediklerini ve bu konuda kesinlikle kararlı olduklarını da kaydettiler.

Öte yandan ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright'ın, ABD Senatosu'nda Chipas eyaletindeki şiddet olaylarına barışçı çözüm bulunması için çağrı, Meksika parlamentosunda sert tepkilere yol açtı. Meksika Dışişleri Bakanı Rosario Green, Albright'ı eleştirerek, Meksika'nın dış müdahaleyi kabul etmeyeceğini ve sorununu kendisinin çözeceğini belirterek, "Ne dış baskıyı kabul ederiz, ne de buna ihtiyacımız var" dedi. Bazı milletvekilleri ise Albright'ın sözlerini, "ABD'nin Meksika'nın içişlerine burnunu sokmak" olarak yorumladılar.

Meksika'dan Arabuluculuğa Red!

Tüm bunlar üzerine bir BM toplantısındaki konuşmasında, elinde Meksika Hükümeti tarafından gönderilmiş ve Chiapas'taki çatışmalarla ilgili bilgileri içeren bazı belgelerin bulunduğunu açıklayan BM Genel Sekreteri Kofi Annan, aynı toplantıda 21 Haziran 1998 tarihinde dört ülkeyi kapsayan bir Latin Amerika turunda Meksika'yı da ziyaret ettiğini ve hükümet yetkillileri dışında birçok sivil toplum örgütü temsilcisiyle görüşerek, Chiapas sorunu hakkında görüş aldığını dile getirmişti.

Meksika'da EZLN gerillaları ile hükümet arasında süren anlaşmazlığın sona erdirilmesi için arabuluculuk yapmak isteyen Annan'ın teklifi Meksika hükümeti tarafından reddedildi. BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın Chiapas'taki sorunların çözümü konusunda hükümete sunduğu öneriye, cevaben Meksika Dışişleri Bakanlığı tarafından bir bildirge yayınlandı. Bildirgede Chiapas konusundaki anlaşmazlıkların Meksika Hükümeti tarafından çözüme kavuşturulacağı bildirildi. Bildirgede daha önceki tarihlerde de Devlet Başkanı Zedillo'nun bölgede barışın sağlanması ve huzur ortamının yaratılması konusunda çeşitli önerilerde ve girişimlerde bulunduğuna dikkat çekilerek, "Devlet Başkanı Zedillo'nun açıklamaları hükümetin farklı yerlerde bir çözüm önerisi bekleme ya da bu sorunu çözmede aday olmaları konusunda bir davet çıkarma anlamına gelmiyor. Chiapas sorunu Meksikalıların sorunudur ve bu sorun yine Meksikalılar tarafından çözülecektir" denildi.

Marcos Diyor ki!

"Toprak ve Özgürlük" mücadelesi veren EZLN ile Meksika arasındaki görüşmeler Zedillo Hükümeti tarafından Mart-1998'de kesilmişti. Bu durum karşısında Meksika'nın günlük gazetelerinden "La Reforma"nın yorumcularından Sergio Aguayo EZLN'ye "sabır" tavsiye etse de, insan hakları kuruluşları Zedillo Hükümetinin "düşük yoğunluklu çatışma"yı sürdürdüğünü ve paramiliter gruplar ardından ordunun da Chiapas'a yönelik bir askeri bir harekâta hazırlandığının altını çiziyorlardı.

Meksika'nın Dünya Futbol Şampiyonası'nda başarılı sonuçlar aldığı günlerde, Zedillo Chiapas'taki EZLN varlığının "belini kırmak" için 70 bin Meksika askerini bölgeye gönderdi. Dünya Kupası şamatası(13) arasında medyanın "es geçtiği" saldırganlığın amacı "Otonom köy ve beldeler"de Zapatistaların "kökünü kazımak"tı. 1 Temmuz 1998 tarihli Fransız "Courier International" dergisinin dünyaya duyurduğu askeri harekâttan sonra Komutan Yardımcısı Marcos'un "öldürüldüğü" yolunda söylentiler ortaya çıktı.

EZLN'nin Komutan Yardımcısı Marcos, Mart-Temmuz 1998 kesitinde sürdürdüğü sessizliğini(14) bozarak yaptığı açıklamada, Meksika Devlet Başkanı Ernesto Zedillo'yu, ekonomi politikasını güç kullanarak uygulamakla suçladı. Zapatista gerillaları ile hükümet arasında 1996'da sekteye uğrayan barış görüşmelerine

yeniden başlanması konusunda umutsuzluğunu ifade ettiği "Temmuz 1998 Meksika'nın güneydoğusundaki dağlardan" başlıklı açıklamada Marcos, "Devlet Başkanı Zedillo, Zapata gerillalarına karşı sürdürdüğü kişisel savaşla, pek yakında sağlanabilecek barışı bir savaş suçlusu gibi tutsak etmekle kalmayıp, gelecek için beslenen barış umuduna da darbe indirmiş oldu. Ernesto Zedillo'nun politikaları, hükümetle diyaloğun boş olduğu konusunda Zapatistaları ikna etmiştir. Zedillo hükümeti güvenini kaybetti. Güven olmaksızın anlaşmaya varmak imkânsız. Anlaşmaların olmadığı bir yerde, niçin diyalog olsun? Savaş sözcüğü ve şiddet eylemleri yalnızca hükümetten geliyor" dedi.

Ardından da "Artık Yeter/ Ya Basta!" diye haykıran Komutan Yardımcısı Marcos "Aşağıdan ve Yukarıdan: Maskeler ve Suskunluklar" adlı açıklamasını yayınlayarak dedi ki: "Uzaklarda Dünya Kupası duyguları yoğunlaştırıyor ve birleştiriyor... Meksika ne zaman bir milli maç oynasa bu milletin tarihi durur. Ülkenin hâkimleri gerçekliğin kendilerinden esirgediği soluğu ancak o zaman alırlar. Ancak şenlik kısa sürer, yenilgi saati çalar, hakikate dönülür. Dünyanın bu tarafında siyasal hayat seyirlik bir acıklı komedidir. Meksiko'daki iktidar salonlarında her gün yeniden sergilenen çarpık maskeye kimse alkış tutmaz. Meksikalılar çoktandır egemen sınıfın yüzyıl sonu için hazırladığı rezaletleri izlemekten vazgeçtiler. Milyonlarca Meksikalı artık mega-suçların ve jumbo-yolsuzlukların kurbanı. (...)

Meksika'nın siyaset esnafının utanmazlıkları televizyonlar için seyir değerleri ereyting'lerle ölçülen bir meta olsa da, bunlar, Suchaite ve Bravo ırmakları arasında yaşayan milyonlar için neredeyse bu yüzyılın tamamına yayılan devlet cinayetinin devamından başka birşey değil. Yurttaşları çılgınlık ve şiddetteki artışa karşı uyarmaya kararlı medya, en karalı ve en zalimlerin bakanlık koltuklarında oturduğunu ve şiddetin, baş uygulayıcısını, en mükemmel savunusunu ve en âlâ şakşakcınını hükümette bulduğu gerçeğini gizlemekle meşguller. Meksika yüksek' siyasetini inceleyenler, maskelerin ve meclislerin yarattığı kafa karışıklığı içinde kimin yargıç, kimin suçlu olduğunu, kimin dolandırıcı kimin dolandırılan olduğunu şaşırırlar. Ama her seferinde daha açıkca görülür ki, yirminci yüzyıl sona ererken Meksika'nın takındığı en cani çehresinde devlet-parti sistemi vardır. (...)

Meksika devletinin tarihi boyunca takındığı bu akıl dışı yüzü, korkunç imgesini bir maskenin ardında saklar. Hergün akıttığı kanın sesi, bir suskunluk duvarının arkasındaki suskunlukta yitip gider. Maskeler gizlemek, suskunluklar işittirmemek içindir. Ama maskelerin gösterdiği, suskunlukların konuştuğu da vakidir. Maskeler ve suskunluklar, maskeleri ve suskunlukları, hem gizler hem susturur, hem gösterir hem konuşturur. Evet Meksika bir maskeler ve suskunlar ülkesidir... Ama maske var maske var, suskunluk var suskunluk var. (...)

Yeni liberal model, kendini korumak ve geliştirmek için milyonlarca irili ufaklı suçtan oluşmuş bir suçu işlemek zorundadır ve devletin işi de bunun bedelini aşağıdaki kurbanlarından almaktır. Siyasal sistemin yokoluşunun gerisindeki yatan bu karmaşık ve işe yaramaz karmaşık aygıtın işleyebilmesi için aşağıdakilere mezbul miktarda maske ve suskunluk dağıtması gerekir. Kimliksizlik, umutsuzluk, sevgisizlik, bireycilik ve ikiyüzlülük bu ülkedeki milyonlarca sefil Meksikalı bol bol tüketsin diye avuç avuç dağıtılır. Yukarıdan gelen maske ve suskunluklar aşağıdakilere pahalıya patlar. Kayıpları muazzamdır, ama bunları parasal ölçülere vuramazsınız. Kayıplar insanidir.

Çılgın küreselleşmenin sunduğu kimliksizlik ve bireycilik maskeleri tek tek Meksikalı erkek ve kadınların tekilliğini değil aşağıdakilerin somut birer kabus olan yaşantılatrını gizler... Maskeler maskeleri izleyenler, sevgisizlik ve ikiyüzlülük aşağıdakiler arasında yayılmaya bakar. Boşver abicilik'le, eben kendi işime bakarın, n'olmuşculuk'u birleştirir ve iktidar böylelikle temel hedeflerinden birine, eylemsizliği dayatma ve kardeşliği yoketme hedefine ulaşmış olur. Bunların peşinde suskunluklar gelir. Güçsüzlüğün, erişilmez, anlaşılmaz ama herşeye hâkim bir makinanın karşısında kendini küçücük hissetmenin suskunluğu... Yarın işlerin biraz daha iyi olabileceğine şu kadarcık olsun ihtimal vermeksizin kendilerinin yalnız olduğunu görmenin ve bilmenin suskunluğu... Adaletsizlikten kaçınılamayacağını kabul ederek geri çekilişin ve kurban rolünü benimsemenin suskunluğu... En saçma durumlarda biriken, en beklenmedik anda çıkagelen öfke; erkeğin kadına, çetenin sokaktan geçene, yerlinin yerliye, birinin ötekine, öfkenin öfkeye öfkesi... (...)

Yeni mücadele biçimleri de kendi maskelerini ve kendi suskunluklarını yaratıyor. Azar azar birikiyor ve çoğalıyorlar. Direnmenin onurlu maskesi, buna izin vermiyorum', 'teslim olmuyorum', savaşa devam ediyorum', 'vazgeçmiyorum' maskeleri; kimliksizlik maskesinin arkasında yerliler, işçiler, çiftçiler, ev kadınları, kiracılar, sendika üyeleri öğrenciler, öğretmenler, Hıristiyan cemaatleri, emekliler, engelliler, şoförler, tüccarlar, siyasal ve toplumsal örgütlerin üyeleri, kadınlar,

gençler, çocuklar, yaşlılar hergün birbirlerini keşfeder ve direnirler. Kadın - erkek - ve - tamam - savaşıp - yanıt vermemiz gerek mücadele - etmemiz - ve - örgütlenmemiz - gerek - ve - herşeyi - alt - üst - edip - yenilememiz - gerek - gerek - bir - kaç - kişi - olduğumuz doğru değil güçsüz - olduğumuz - doğru - değil - şu doğru - değil bu - doğru - değil - şimdi - hayır - şimdi HAYIR ŞİMDİ ARTIK YETER... Ve direnişle birlikte korkunç bir suskunluk ayağa kalkıyor ve yürüyüşe geçiyor. Suçlayan ve ifşa eden bir suskunluk..." (15)

Barışın, kirli savaşın esiri olduğu ama egemenlerin dayattığı suskunluğun yırtılıp atıldığı Chiapas'ta Zedillo destekli paramiliter saldırganlığa eklenen son askeri harekât, (ne ilgiçtir!) BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın 21-23 Temmuz 1998 tarihinde Meksika'yı ziyaret ettiği kesite denk düşüyordu. Zedillo, uzlaşmaz tutumuyla kirli savaşı tırmandırırken Marcos'da açıklamasında, "Hükümet parlamentonun Barış ve Uzlaşma Komisyonu'nun hazırladığı tasarıyı bir yana iterek, diyalog için varolan tek köprüyü yıktı. (...) Eğer savaş ve yıkım geri gelirse Meksika yerlilerinin yüzyılların acı deneyimleri içinde öğrendikleri şekilde, yani onurlarıyla direnmeye hazırlar diyordu" diyordu.

Bir "Anımsatma"...

Görünen odur ki, mücadelenin giderek sertleştiği Chiapas'ta Zedillo, EZLN'yi tasfiye etmenin ince (ve yer yer de kaba!) hesaplarını yapmaktadır!

Bu durum karşında S. Feza Arslan'ın, "Jakoben şiddet ve anlayışından tam bir kopuşu temsil eden Zapatizm" "Öncü rolü ve öncü rolüne dayanan felsefeyi reddeden Zapatistler"; "Ezilenlerin kurtuluş mücadelesinde şiddete övgüler düzen Fanon'vari bir tarzı değil de, meşru müdafaa dışında şiddeti olabildiğince dıştalayan bir tarzı benimsemesinin, araç amaçtır' düşüncesini somutlaştıran bir etik duruş olduğu söylenebilir"; "EZLN'nin iktidarı ele geçirme perspektifi taşımayan tarzı, mücadelenin eksenini askeri eylemlilikten farklı mücadeleleri geniş bir toplumsal hareket içinde eklemleme çabasına kaydırır. Mücadelelerinin iktidarın şiddet aygıtlarını kullanarak yok etmek değil, iktidarı şiddet kullanamaz hale getirmek olduğu söylenebilir"; "Zapatistler bütün dünyaya şunu gösterdiler: Şiddeti ancak yöntemli şiddet yok edebilir' "(16) "saptamaları"yla "silahsız peygamberlik" rolüne soyundurduğu Komutan Yardımcısı Marcos ve EZLN'nin içinde bulunduğu durumun giderek ağırlaştığı bir "sır" değildir!

EZLN açısından ulaşılan koordinatlar Zedillo tehlikesini ve sosyal-demokrat olanağı reelleştirirken; bu sahte ikilemin açmazına 1996 Temmuz'undaki "I. Kıtalararası Buluşma"yı ve EZLN'yi irdeleyen "Dünyanın Balkonundaki İsyancılar-Zapatistalar, "YDD", Enternasyonalizm"(17) adlı yapıtın "Letter to the EZLN/EZLN'ye Mektup"(18) bölümünde dikkat çekmiştik. Farklılıklarıyla da olsa James Petras'ın da "Latin Amerika'da Sol'un Dirilişi" adlı yazısında dikkat çektiği noktalar arasında paralellik söz konusudur: "1994 Yılbaşı'ndaki çıkışından bu yana, siyasal perspektifleri açısından EZLN önemli değişimler geçirdi. (...) Başlangıçtaki temel sosyo-ekonomik dönüşüme odaklanan durumdan (zapatist militanların sosyalist bir dönüşümü ifade ettikleri dönemden), vurgu bugün, demokratikleşmeye', demilitarizasyona' ve siyasal dönüşüme' kaymış durumda. Bunun nedeni askeri kuşatmanın baskısı. Hükümetin uzlaşmazlığı ve kurnaz' taktikleri (Kızılderili grupları izole etme, açlığa terketme ve rüşvetle EZLN'den uzaklaştırma) mevcut topluluklara doğrudan askeri saldırıyı arttırmış durumda.

EZLN'nin kendisini askeri bir yapıdan siyasi bir yapıya dönüştürme ve demokratik sistemin sorumluluklarına uyum sağlamak için yaptığı düzenlemeler pek çok soruna yol açabilir. İlk başta geleni askeri tehdittir. Ordu birlikleri bazı Zapatist grupların bir kilometre yakınında konumlanmış durumda. (...) Marcos, gerilla tarzı içerisindeki merkezileşme eğiliminin farkındadır ve bundan derin bir rahatsızlık duymaktadır. Askeri savunma ile demokrasi arasındaki gerilim demokratik yöntemlerle çözülemez. (...) Savaş ya da barış sorunu da Marcos'tan alınacak tek taraflı ödünlerle çözülemez. (...) EZLN'nin amaçlarının daralmasıyla uluslararası desteğinin genişlemesi örtüşüyor. EZLN önderliğinin tanımsızlığı her grubun EZLN'yi kendi politik sorunları çerçevesinde okumasına neden oluyor. (...)

Marcos, siyasi ya da askeri mücadeleden birini seçmenin bir açmaz olduğunu açıkca ifade etti. Açıkça Marcos yasal, siyasal eylemlere kayma eğiliminde olmasına karşın rejim, Chiapas'taki paramiliter grupları destekleyerek, köylüler üzerindeki baskıyı artırarak ve sosyal ve siyasi hayattaki darboğazdan çıkmak için hiç bir ödün vermeyerek askeri çemberi daraltıyor."(19)

EZLN'nin çevresindeki "askeri çember daralır"ken, Komutan Yardımcısı Marcos'un, "Biz devrimi olanaklı kılacak bir devrim planlıyoruz" saptaması; giderek 1994 ayaklanmasını örgütleyen hatta dönmesi "olmazsa olmaz" gibidir. Kaldı ki S. Feza Arslan benzeri ("Silahsız Peygamberler"!) öznellikten malul bakış açılarının, (hatta EZLN'nin artık uzatmadan bir "sosyal-demokrat harekete dönüşmesi"ni bile isteyen!) "yeni gö-

rüşler"in ne anlama geldiğini; ya da EZLN'ye ilişkin çeşitli bakış açıları ile İspanya'daki I. Kıtalararası Buluşma'dan 6 Temmuz 1997 tarihli seçimlere kadar uzanan öyküyü de "Mayaların Dönüşü"nde (20) irdelerken, "Barış Meksika'nın uzağımda"(21) sonucuna varmıştık.

Özetle Zapatistalar, kendini nasıl lanse ederse ya da ne düşünürse düşünsün (veya yapsın!) egemenlerin gözünde "terörist bir hareket"tir. Örneğin Jacques Tarnero'nun "Les Terrorismes/Teröristler" adlı çalışmasıda EZLN hakkında şunlar deniyor: "Gerilla: partizan ya da grupların siyasal, toplumsal, dinsel bir dava için sürdürdüğü yıpratma savaşı. Örnekler: Bolivya'da Che Guevara ve Meksika'da Zapatistalar"(22)

"Yeni Dünya Düzen(sizliğ)i" ("YDD") vahşetinin kollarındaki Meksika'nın somut koşullarında Zapatistlar'ın durumunu(23) kavramaktan uzak "yeni sol" zorlamaların tutsağını seçenler EZLN'nin silahlı siyaseti örgütleyen kararlılığından "sivillik adına" vazgeçmesini beklememelidirler. (24) Çünkü Rosa Luxembourg'un altını çizdiği üzere, "Sosyalist hareket, dünya politikasının ve burjuva kaçışının gerici sonuçlarına karşı savaşabilecek sonucu elde ettiği ölçüde, demokrasi de yaşama olanağına sahip olur. Demokrasinin güçlenmesini isteyenler, sosyalist hareketin zayıflamasını değil, onun da güçlenmesini istemek zorundadırlar. Sosyalist çabadan vazgeçilmesi, aynı zamanda işçi hareketinden ve demokrasiden de vazgeçme anlamına gelir."(25)

Öte yandan da Hannah Arendt'in ifade ettiği üzere, "Siyasetin varlık nedeni özgürlüktür ve özgürlüğün uygulama alanı eylemdir." Zapatist eylemin silahlı siyaseti örgütleyen kararlılığını Marksist bağlamında değerlendirirsek; unutulmamalıdır ki Marksist siyaset kuramının en can alıcı yanı "siyaset-karşıtı" niteliğidir. Lefebvre'nin formülasyonuyla, "Sosyalizm kendi gerçek hedefini -ruhunu- ortaya çıkardığı andan itibaren siyasal kabuğunu da üzerinden atar."(26)

O halde silahlı siyaseti örgütleyen EZLN kararlılığından; hiç kimse, egemenlerin tanımladığı "terör söylenceleri"nden (27) etkilenerek; Zapatistalar'dan "silahsız peygamberlik" beklemesin! Bu, olsa olsa, "YDD" maşası Zedillo'nun "hayalini" kurduğu cinayete davetiye çıkarmak olur!

1. Al, Meksika'yı "insan hakları korumasında bir kara delik" olarak ilan ederken; Meksika'daki 'Fray Franciscos Vitoria İnsan Hakları Merkezi' yetkililerinden Balbina Flores, kurumlarına yansıyan kayıp olaylarının sayısında sürekli artış olduğuna dikkat çekip; Ekim 1996 ila Ekim 1997 döneminde kurumlarına 56 kayıp olayının yansıdığını ve bu oranın bir önceki dönemde 17 olduğunun altını çizdi. (Cumhuriyet, 9 Mayıs 1998, s.8)

2. AI'in yayınladığı 1998 yıllık raporunda, Meksika Devlet Başkanı Ernesto Zedillo'nun, yasaların uygulanması, uyuşturucu ile mücadele ve isyanların bastırılması konularında orduya büyük rol verdiğini açıkladı.

3. Meksika'da polisler tarafından "kaybedilmekten" son anda kurtulan Tabasco bölgesi çöp toplayıcı işçilerinin önderi Aquiles Magana, "Tek suçumuz işçi haklarını savunmaktır" (Emek, 8 Mayıs 1998, s.7) diyor.

4. 1981 yılında Kosta Rika'da kurulan Latin Amerika Kayıplar Federasyonu 1997 yılındaki açıklamasında, 1995-1997 yılları arasında Meksika'da 400 kişinin gözaltında kaybedildiği ve bunun dışında henüz durumu netleşmeyen olayların da olduğu belirtilmişti.

5. Ordu, Guerrero eyaletinde 7 Haziran 1998'de çıkan çatışmada Marksist gerillaları idam etti. Meksika'da insan hakları ihlâllerinin sona erdirilmesi için mücadele veren Miguel Agustin Pro Juares İnsan Hakları Merkezi, ordunun, "Eyaletin Ayutla kentindeki bir okulda saklanan 12 gerillanın 6 saat süren çatışmanın sonunda öldüğü ve askerler arasında can kaybı olmadığı" yolundaki açıklamasının doğru olmadığını belirtti. Grup tarafından, düzenlenen basın toplantısında, bu konuda araştırma yapan üyelerinin, çatışmada ölen gerillaların bazılarının başlarında idam edildiklerini gösteren kurşun yaraları belirledikleri bildirildi. BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri Mary Robinson'a, Ayutla olayına müdahale etmesini isteyen bir mektup gönderdiğini belirten grup üyeleri, Meksika güvenlik güçleri ile milislerce yapılan insan hakları ihlâllerinde büyük bir artış olduğunu da kaydetti.

6. Latin Amerikan subayların eğitildiği askeri okul.

7. Bölgedeki gözlemcilerin tahminine göre de, Chiapas'ta yaklaşık 50 bin asker bulunduruluyor. Askerlerin sayısı, geçen yılın son günlerinde Chiapas'ta 45 köylünün katledilmesinin ardından arttırılmıştı. Hükümet yetkilileri ise asker sayısının bölgede barışı tesis etmeyi amaçlamak ve bölgede dehşet saçan kontrgerilla gruplarının varlığını ortadan kaldırmak amacıyla arttırıldığı söylüyor.

8. Zapatista gerillalarının 1994 yılında Chiapas'ta gerçekleştirdikleri ayaklanmada Temmuz-1998'e kadar, iktidar partisi PRI destekli kontralar tarafından öldürülen yerli sayısının yüzleri geçtiği bildiriliyor.

9. Aralık-1997'de Chiapas bölgesinde gerçekleşen ve 45 köylünün ölümü ile sonuçlanan katilamda, kontrgerillanın sorumlu olduğu devlet tarafından kabul edilmek zorunda kalınmıştı. Katliamın ardından Chiapas, birçok yabancı gözlemcinin akınına uğramış, hükümet de bu yabancıları sınırdışı etmişti. Katliamın ardından 100 kişi tutuklanmış, aralarında önemli bir askeri yetkili, belediye başkanı ve yerel üst düzey birçok yetkili katliama bizzat karışmak ve ya görevlerini ihmal ettikleri gerekçesi ile görevden alınmış ve istifa etmek zorunda kalmışlardı.

10. Meksika ordusunun Chiapas'ta harekâtları arttırmasının ardından, Zapatista gerillaları 1 Ocak 1994 tarihinde bir

ayaklanma başlatmış, 10 gün süren çatışmaların ardından 150 kişi hayatını kaybetmişti. Çatışmaların ardından ilan edilen ateşkesden sonra görüşme masasına ise kiliseyi temsilen CONAİ, parlementoyu temsilen COCOPA, hükümet ve gerilla adına da temsilciler oturmuşlardı. Ruiz'in liderliğini yaptığı CONAİ, bu görüşmelerde önemli bir rol oynamıştı. Zapatista gerillaları, 1996 yılında da hükümetin yerli haklarını ihlâl ettiğini belirterek görüşmelerden çekilmişlerdi. Gerilla ve ordu arasındaki direkt çatışmların sona ermesinden sonra da yerlilerin yaşadığı Chiapas ve çevresinde kontraların düzenledikleri saldırılarda yüzlerce sivil hayatını kaybetti.

11 Konsey oluşturmak amacıyla faaliyet gösteren El Basque köyüne baskın düzenleyen güvenlik güçleri 6 Zapatista sempatizanını öldürdü. Zapatista sempatizanlarının kendilerini savunmak amacıyla girdikleri çatışmada 1 polisin öldürüldüğü belirtiliyor. Chiapas eyaleti başsavcısı Rodolfo Soto Monzon, EZLN'yi destekleyen yerliler ile güvenlik güçleri arasında çıkan çatışmada 6 EZLN sempatizanı ve 1 güvenlik görevlisinin öldüğünü söyledi. Monzon, başkent Mexico City'nin 430 kilometre güneydoğusundaki Chavajeval köyünde meydana gelen çatışmadan sonra 56 kişinin gözaltına alındığını kaydetti. Ölen kişilerden 5'inin EZLN üniforması giydiğini söyleyen Manzon, çatışmada 9 kişinin yaralandığını ve yapılan aramada molotofkokteylleri, tüfekler, şarjörler ve tabancalar ele geçirildiğini belirtti. Chavajeval köyünde iktidardaki Kurumsal Devrimci Parti yanlıları ile Zapatista yanlıları arasında çıkan çatışmada da bir kişi ölmüştü.

12. Ocak-1998'den Temmuz-1998'e kadar bölgede ordunun gerçekleştirdiği harekâtlarda çoğu yerli olmak üzere 50 kişi hayatını kaybederken, 28 kişi yaralandı ve 200 kişi de tutuklandı.

13. "Futbol sevdası hangi iklimin ürünüdür?" sorusunu yanıtlarken "Peşinden Koşulan Top"un kapitalist "Gösteri Toplumu"nun ayini olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu konuya değinmiştim (Temel Demirer, "Top yuvarlak, kasalar dört köşe", Ekgündem, 20 Haziran 1998, No: 49 ve Ekpolitika, 22 Haziran 1998, No: 42) Bu bağlamda "Yakından ve Uzaktan Futbol" adlı yazısında (kendi deyişiyle, "Hani şu hasta Beşiktaşlı!") Adnan Bostancı'nın, "Toplumsal hayatımızı zehirleyen bir yığın şey, futbolu da tehdit ediyor. (...) Başka sorunlar da var: Söz gelimi özellikle milli maçların ya da kulüp takımlarının Avrupa kupalarında oynadığı maçların, kaba bir şövenizmin yeniden üretilmesinin vesilesi haline gelmesi gibi... Tabii bu arada, saydığımız ve daha da çoğaltılabilecek sorunları futbolun kendisine fatura etmenin anlamsızlığını belirtmeye herhalde gerek yok. Kaldı ki, tribünde yerinizi aldığınızda, işin bu yanıyla zaten alakanız kalmaz" (V-Özgürlük, 1 Mayıs 1998, No:1, s.22) demesine aldırmayın! Çünkü "Hani şu hasta Beşiktaşlı!" Bostancı; futbolun da sınıf atladığını veya övgüler düzülen futbol sevdasının nasıl bir politik iklimin ürünü olduğu sorusunun yanıtını avuta atıyor! Manchester ve Liverpool gibi eski tür sanayi kentlerinde boyveren ve fabrikalardaki üretim düzenine uygun düşen bir biçimde "kolektif" özellikler taşıyan futbol da sınıf atladı! Başlangıçta bir "proleter sporu" iken, daha sonra sınıf atlatılarak önce burjuvalaştırılan, ardından da "yuppie"leştirilen futboluyla kapitalizm; dünyayı bir kez daha fethederek, "YDD" mamulatı "Gösteri Toplumu"na dönüştürüyor! "YDD" mamulatı küreselleşme, tüm küreyi benzeşik temalardan "küçük bir köye" dönüştürürken; Clinton'ın danışmanı Benjamin Barber'in deyişiyle, dünya 'Mc World' diyebileceğimiz ekonomik-siyasal küreselleşmeye mahkum edilmektedir. Hollywood patentli Mc World' kültür(süzlüğ)ünün "Gösteri Toplumu"nun kısır döngüsünde görüntü sözcüklere, basit karmaşığa, sınıflar-üstü sınıfsala yeğlemektedir. Yani televizyona bakmak, maç seyretmek; kitap okumaktan, düşünmekten, araştırmaktan daha kolaydır. Hollywood patentli "Gösteri Toplumu"ndaki Mc World' kültür(süzlüğ)ünün manipülasyonlarda ifadesini bulan "düş fabrikası", insan(lar)a; anlık (ya da 90 dakikalık!) heyecanları ve eğlenceleri taşır.

14. Marcos'un, uzun süredir hiçbir açıklama yapmaması, Marcos'un öldüğü ya da sıtmaya yakalandığı yolunda söylentilerin yayılmasına yol açmıştı. Marcos hakkında, eski Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterrand'ın eşi Danielle Mitterrand'ın davetlisi olarak Fransa'da düzenlenen dünya kupası maçlarını izlediği, Guetemala ordusu tarafından ele geçirildiği ya da başkent Mexico City'in lüks mahallesi Polanco'da tedavi görmeye çalıştığı şeklinde söylentiler de çıkmıştı.

15. V-Özgürlük Dergisi, 25 Temmuz 1998, No:7, s.18

16. S. Feza Arslan, Mürekkep Dergisi, No:9, s.57-58-59-60

17. Fikret Başkaya, Temel Demirer, Sibel Özbudun, Dünyanın Balkonundaki İsyancılar-Zapatistalar, "YDD", Enternasyonalizm, Öteki Yayınları, 1996

18. yage, s.303-304

19. James Petras, Mürekkep Dergisi, No:9, s.99-100-101

20. Temel Demirer, Sibel Özbudun, Mayaların Dönüşü, Anahtar Kitabevi, 1998

21. yage, s.54

22. "GuÈrilla: guerre de harcÉlement menÈe par des partisans, des groupes, pour une cause politique, sociale, religieuse, nationale (Nouveau Petit Robert, 1993). Exemples: La guÈrilla de Che Guevara en Bolivie au les Zapatistes au Mexique." (Jacques Tarnero, Les Terrorismes, Les Essentiels Milan, Paris-1998)

23. Temel Demirer, "Zapata'nın Torunları ve 'YDD'nin Meksika'sı", Global Rapor Dergisi, No:1, Haziran-1998, s.23-28 ve No:2, Temmuz-1998, s.36-42

24. Bu konuda görüşlerimizi aynı netlikte 25 Temmuz-3 Ağustos 1997'deki İspanya'daki II. Kıtalararası Buluşma"ya da iletmiştik: Göksel N. Demirer, Temel Demirer, Metin Duran, Özgür Orhangazi, İspanya'daki II. Kıtalararası Buluşma İçin "YDD" ve Ekolojik Kıyamet Tezleri, Özgür Üniversite Yayınları, 1997

25. Rosa Luxembourg, Sosyal Reform ya da Devrim, Maya Yayınları-1975, s.91

26. Henri Léfebvre, De L'état, C: 2, Paris-1976, s.198

27. Bu konuda bak: Nezih Tavlaş, "Terörü Tanımlamak" Strateji Dergisi, 1995/2, s.125-132

Temel Eğitimde Müziğin ve Sanatın Yeri

Server ACİM

Temel eğitim önce ailede başlar. Bebek olan insan evde dinlenen radyodan veya televizyondan gelen müziklerle büyür. Ailenin sosyo-kültürel yapısı bu aşamada çok önemli bir rol oynar. Evde dinlenen müziğin bebek üzerindeki etkisinin bilincinde olan bir aile, müzik seçimini de buna göre yapar. Ancak bu bilinç henüz ülkemizde gelişmediğinden bir önceki cümlelerde yapılan saptama daha çok Avrupa ülkelerindeki aileleri kapsamakta; ülkemiz için ise oldukça ütopik bir saptamadır. Çünkü toplumumuz için müzik, hâlâ eğlence unsurudur ve insanımız müziği eğlenmek veya zaman geçirmek için dinler çoğunlukla. Müziğin bir felsefesinin olup olmadığı; ya da bir anlatım unsuru olup olmadığı gibi düşünceler ancak müziği belli bir bilinç ile dinlemeye çalışan nadir insanların aklına gelebilecek nadide düşüncelerdir. Bir düğün salonunda çalınan bir parçada orgu çalan kişi ile bası çalan kişilerin veya piyanist şantör denen ucubenin ezgiye ait olan doğru akorları ve sesleri basıp basmadığını duyacak denli iyi eğitilmiş bir kulağı olmadığı için, ona göre önemli olan şey sadece tanıdığı melodiler ve ritmlerdir.

Avrupalıya baktığımızda ise onların hayatında müzik çok önemli bir yer tutar. Avrupalı bir bebek, vaftiz töreninde dört sesli koro eşliğinde vaftiz edilir. Ailede aldığı ilk eğitimler içinde müzik de önemlidir. Çünkü ailesi kulağı iyi müzikle ne kadar çok dolar ise, bu onun ruh eğitimindeki gelişimine o kadar katkısı olur düşüncesindedir. Bunun sonucunda Avrupa'ya gittiğinizde arabasındaki teybinde veya radyosunda klasik müzik dinleyen bir taksi veya otobüs şoförüyle karşılaşmanız o denli doğaldır. Avrupanın temel eğitimi içinde müzik eğitimi önemli bir yer tutmakta ve tüm temel eğitimi kapsamaktadır.

Ülkemize gelince, temel eğitim sorunumuzu daha henüz tam olarak çözememiş iken müziğin yerini sorgulamak ilk anda garip gelebilir. Ancak temel eğitimimizdeki temel yapı bozukluklarına baktığımızda karşımıza çıkan en önemli noktalardan biri şudur: Yetiştirilen çocuklara önce düşünme, değerlendirme ve sonuca varma gibi temel ilkeleri öğretmek yerine, sadece ezberledikten sonra hayatı boyunca işine hiç yaramayacak gereksiz tüm bilgileri ezberleterek beyin gücünü israf eden bir eğitim modeli ile karşılaşmaktayız. Kuralları öğretirken bu kuralların nedenlerini; bu kurallara neden uyulması gerektiğini anlatmayıp sadece ezberletirseniz, bu çocuk hayatın içinde öğrendiği bilgiler ile bir bağlantı kuramayacak, okul; onun için sadece birtakım rakamların başarıyı belirlediği bir zaman süreci olarak iz bırakacaktır yaşamında.

İlkokul ve ortaokul öğretmeni yetiştiren eğitim fakülteleri veya benzeri kurumlarda yetişen öğretmenlere **Genel Sanat Bilgisi** türünde bir dersin verilip verilmediğini bilmiyorum. Ancak gözlemlediğim kadarıyla şunu söyleyebilirim: Temel eğitimde verilen dersler içinde **Genel Sanat Bilgisi** gibi ayrık bir ders verilmediğini biliyorum. Bence temel eğitimde çocuğa matematik, hayat bilgisi, türkçe dilbilgisi gibi derslerin yanı sıra; sanatın ne anlama geldiği, güzel sanatlar teriminin neyi ve neleri kapsadığını anlatmamak büyük eksikliktir.

Güzel Sanatların da kendi içinde görsel ve duygusal gibi ayrışmalara gidildiğinden söz etmemek bence en büyük ayıbımızdır.

Okula yeni başlayan bir çocuğa edebiyat, resim, şiir, müzik, bale, opera, tiyatro gibi sanatın bin bir kolunu anlatsanız, hatta bu sanatlardan herbirinin de kendi içinde pek çok tür, form içerdiğini söyleseniz ve

örneklerle anlattıklarınızı geliştirseniz ne kaybedersiniz? Ama böylesi bir iş çaba gerektirir. Uğraşmak lazım gelir. Üşenmeden, yılmadan ders kitaplarını doğru kişilere yazdırmak gerekir. **Genel Sanat Bilgisi** gibi bir kitabı hazırlayacak kişilerin seslendikleri kitlenin ilkokul öğrencileri olduğunu bilmeleri, kitapta kuracakları dili bu kitleye göre belirlemeleri gerekir. Ayrıca bu kitabı denetleyecek ve onaylayacak olan kişilerin de neyi, neye göre, hangi ölçütlere göre denetleyecekleri; bu işlemler sırasında tarafsız bir gözle bakmaları gerektiğini bilecek kadar duyarlı ve sağduyu olmaları gerekmektedir. Böylesi bir ders sadece sınıfta anlatılarak tamamlanamaz. Örneğin bir derste resimden, çeşitli yabancı ve yerli ressamlardan bahsettikten ve birkaç küçük örnek gösterdikten sonra o sırada süren bir resim sergisini gezdirir ve gerekli açıklamaları yaparsanız; ya da müzikten, bestecilerden çeşitli dönemlerden bahsedip sınıfı toplu olarak bir konsere götürüp konser öncesi, konser nasıl dinlenir gibi kısa bir açıklamada bulunursanız, çocuğun ruhsal gelişimine de katkı da bulunmuş olursunuz.

Okullarda bir süre sonra seçmeli hale dönüştürülen resim ve müzik dersleri; eğitimcilerin resim ve müziğe, olsa da olur, olmasa da olur gibi bir gözle baktıklarının en somut örneğini oluşturmaktadır. Böylece resim ve müzik gibi herkesin kolaylıkla yapamayacağı çalışmalar giderek esas derslerden uzaklaştırılır ve meraklılar ya akademiye, ya da konservatuarlara yönelirler.

Bu kopma giderek daha da ayrışarak kişinin okuldaki derslerden uzaklaşmasına yol açabilir. Çünkü zamanla insan, seçeceği mesleği üzerine bir arayışa girer. Bu arayış içinde kendilerine doğru rehberler seçerler ise, doğru yöne yönlendirilebilirler. Güzel Sanatlardan birine karşı içinde istek duyan kişinin kararını ailesiyle birlikte alması; ya da ailesinin onun bu arayışını desteklemesi böylesi bir aşamada oldukça büyük bir önem kazanır.

Temel eğitimde **Genel Sanat Bilgisi** gibi bir dersin olması zorunluluğu sanata eğilimli kişiler için aydınlatıcı ve yol gösterici olmasının yanı sıra, ilerde sanatla uğraşmasa bile gerçek sanatın ne kadar dikenli bir yol olduğunu kavraması ve gerçek sanatçının kolay yetişmediğini anlaması açısından herkes için gereklidir. Böylece kişi temel eğitimde aldığı Genel Sanat Bilgisi gibi bir dersin sonucunda Ludwig van Beethoven ile Cengiz Kurdoğlu arasındaki farkı daha net görebilir inancındayım.

Aşk Bu Aşk

(İlirum'a)

Bu ölü bedeni değil ki
Mezara koyup kapatasın üzerini
Ve iki dünya arasında bir duvar öresin
Topraktan, taştan, ağaçtan ve birde havadan
Aşk bu aşk

Bu baharla gelen leylek değil ki
Taşlar fırlatıp yuvasını bozayım
Ve ürkütücü ıslıklarla çığlık çığlığa
Geldikleri yurtlara ve sıcak kıtalara geri
uçurayım
Aşk bu aşk
Gitmiyor uçurmayla

Bu toprakla ağaç arasında kök değil ki
Koparasın
Koparıp atasın kurumaya yüz tutmuş
bozkırlara
Aşk bu aşk
Gelmiyor koparmaya

Öztürk TATAR

Günler/Kitaplar/Dergiler

Ruşen HAKKI

Yaralı Taş
(26 Haziran Cuma)

Günlerdir bir şiir kitabında gezinip duruyorum. Kitabın adı "Yaralı Taş" Şairi **Kaysın Kuliev**. Şiirleri Türkçeye **Kanşaubiy Miziev** çevirmiş. Miziev, Kitabı "Sn. Ruşen Hakkı'ya kucak dolusu sevgilerle" diye imzalamış. Miziev'le bir tanışıklığımız yok. Bu güzelliği **Cengiz Gündoğdu** yaratmış olabilir, diye düşünüyorum; çünkü kitap **İnsancıl** dergisinin eliyle ulaştı bana.

"Yaralı Taş" (Ahmet Yesevi Yayınları, 1997, 144 sayfa), kitabın sonunda yer alan bölümden öğrendiğime göre, Kaysın Kuliev'in 36 kitabından biri .Kitapta, Türkçesiyle birlikte Malkarcasına da yer verilmiş.

Kitabın önsözü İstanbul Milletvekili, **Ahmet Yesevi** Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı **Namık Kemal Zeybek**'ten. Şairi tanıtan yazı ise Ahmet Yesevi Vakfı Mütevelli Heyet Başkanı **Hürriyet Ersoy**'dan. 1917 yılından Ogarı Çegem'de doğan, 1985 yılında Çeğem köyündeki evinde ölen Kaysın Kuliev için, yazısının başında şöyle diyor Hürriyet Ersoy:

"Kaysın Kuliev, Karaçay-Malkar Türklerinin yetiştirmiş olduğu dünyaca meşhur bir şairdir. Yazdığı şiirler pekçok dile çevrilmiştir. 1966 yılında Rusça yayımlanan "Yaralı Taş" adlı şiir kitabı Maksim Gorki Ödülü'nü, 1974 yılında "Yer Kitabı" adlı şiir kitabı Sovyetler Birliği Devlet Ödülünü kazanmıştır. 1990 yılında ise Kaysın Kulliev'in bütün edebi çalışmaları S.S.C.B'nin en büyük ödülü olan Lenin ödülünü almıştır. (....) Taş isimli kitabı aynı zamanda O'nun halkına olan bağlılığının bir sembolüdür. "Yaralı" olan sadece taş değil, aynı zamanda, savaşlarda ve sürgünlerde büyük acılar ve zorluklar çeken ama bütün bu felaketlere karşı da boyun eğmeyen "Taş" gibi sert ve dayanıklı halkıdır..."

Şiirlerinde Kafkasya'nın doğa güzelliklerini de sergileyen ve bir Kafkas kartalı gibi yaşayan Kaysın Kuliev'in vasiyeti şöyle:

"Dağlı sözüm Hanların kalesinde
Yalancı ozanlar gibi büyümedi
Şiirim o kalelerin gölgesinde
Zulmedenlere övgü dizmedi

Onlarda esir olmayan kuş öter
Hayatım ne çok zorlukla geçse de
Korkak anlamaz özgürlük şarkısını
Korkarsam toprağa bile gömmeyin Dağlılar!..."

Kitapta birkaç kez okuduğum şiirlerden biri de "Genç bir filozofun mektubuna cevap" oldu.

"Hayır, her şey ölümle bitmez
Kesilen ot, inek sütü olur
Benim düştüğüm gün, oğlum düşmez
Kız ölen annesine benzeyip durur.

Hayır, her şey ölümle bitmez
Hayır, her şey ölümle bitmez!
Kış kesilen ağacın yerine bahar
O ağacın çiçek açtığı gibi açar.

Hayır, her şey ölümle bitmez
Gece sönen ateşi sabahleyin
Tutuştururlar, kaya eriyip gitmez
Erise de yamaçtaki kar.

Hayır, her şey ölümle bitmez
Bir nehir kuruyup yok olduğu için
Dünya nehirsiz, susuz kalmaz
Güneşsiz de kalmaz, kar yağsa da.

Hayır, her şey ölümle bitmez
Eskise bile benim sözüm
Bir başka söz ustası gelmeden kalmaz
Yeni sözünü söyler, Benden öğrenip..."

Yıllar Sonra Ankara

(4 Temmuz Cumartesi)

İhsan Topçu, Nejat Gacar ve ben, **Edebiyatçılar Derneği Kurultayı**'na katılmak için Ankara'ya gidecektik. İhsan Topçu, bir süre önce ameliyat olduğundan, doktorunun da uyarısı üzerine yolculuktan vazgeçti. Ama Ankara'ya gene üç kişi gittik. Bizi Ankara'ya uçuran sevgili arkadaşımız **Ömer Kuşkaya** oldu!

Ömer Kuşkaya, işi olduğu için Ankara'da kalacak, biz gece otobüsle İzmit'e dönecektik. **Nejat Gacar**, "bizi otobüs garına biri götürür mü acaba?" diye sorunca gülümsedim!

"Yürürüz yahu ne kadarcık yol Kızılay'la gar arası" dedim. Bu kez **Nejat** gülümsedi; "Ruşen abi, otobüsler artık senin bildiğin gardan kalkmıyor. Yeni gar epey uzak. Sen ne zamandır Ankara'ya gelmiyorsun?" diye sordu...Şöyle bir düşündüm, en az on yıldır Ankara'ya gelmemiştim...Sanırım, 1993'te olacak, **Kemal Bayram Çukurkavaklı**'nın cenazesi için bir arkadaşın arabasıyla Ankara'ya gelmiş, yemek bile yemeden yeniden İzmet'e dönmüştük... **Behçet Aysan**'ı da en son cenazenin kaldırılacağı cami avlusunda görmüştüm. Saçları daha da azalmış ve şişmanlamıştı...

Kurultay bahane, önemli olan dostlar, arkadaşlar...

Adlarını duyduğum, kitaplarını okuduğum, ama yüzlerini görmediğim **Aydoğan Yavaşlı, Ramis Dara, Abdullah Şanal, Betül Tarıman, Mustafa Yıldız, Zeki Oğuz**'la tanıştım, kurultayın yapıldığı Türk Harb-İş'in toplantı salonunda... **Ali Cengizkan, Şükrü Erbaş, Hüseyin Atabaş, Mahzun Doğan, Özgen Seçkin, Hüseyin Şahin, Ahmet Özer, Abdülkadir Budak, Zerrin Taşpınar** ve **Selma Ağabeyoğlu** ile yıllardır görmediğim sevgili **Remzi İnanç**'ı orada yeniden görmek sevincim oldu... Adapazarı'ndan **Necati Mert** ile **Çiğdem Sezer**'i görmek de bir başka güzellikti...

Remzi İnanç'ın tanıştırdığı **Mahmut Turgut**, Harb-İş'in önünde fotoğrafımı çekti. "Sanatçı Portreleri" adlı sergi de açan **Mahmut Turgut**'un arşivi zenginmiş; bugüne kadar 167 yazar ve sanatçının fotoğrafını çekmiş...

Ali Cengizkan yeniden aday olmadı. Seçime, biri İzmirlilerin, öbürü Ankaralıların hazırladığı iki listeyle girildi. Seçimi, Ankara grubu kazandı. Kimin ne olduğunu, **Mahzun Doğan**'ın bizi (**Necati Mert, Nejat Gacar** ve ben) götürdüğü içkili bir lokantada (**Mahzun**, Ankara'da iki ayda bir çıkardığı Pencere dergisinin aylık toplantılarını da burada yapıyormuş), masamızın **Şükrü Erbaş, Aydoğan Yavaşlı, Selma Ağabeyoğlu, Çiğdem Sezer, Ramis Dara, Hüseyin Şahin**'le genişlemesi sırasında öğrendik. **Şükrü Erbaş** başkan, **Hüseyin Atabaş** ikinci başkan, **Özgen Seçkin** genel sekreter, **Hüseyin Şahin** genel sekreter yardımcısı, **Selma Ağabeyoğlu** genel sayman olmuşlar. **Ramis Dara** ile **Çiğdem Sezer**'de yönetim kuruluna girmişler...

Güzel geçen saatlarden sonra, arkadaşları kutlayıp kalktık. **Nejat, Necati** ve ben metroya doğru yürürken, **Nejat**, "Yağmur dinmiş yahu" dedi. Gülüştük...Sonra, her yerde geçen sarı basın kartının Ankara metrosunda geçmediğini öğrenince, ben bir kez daha güldüm!..

Değirmendere'de Bir Akşam

(25 Temmuz Cumartesi)

Yıllar sonra İzmit Körfezi'nde deniz yolculuğu yeniden başladı. İzmit Büyükşehir Belediyesi'nin satın aldığı iki vapur, baştan sona yenilendi ve bunlardan Rumelifeneri, İzmit'le Karamürsel arasında yolcu taşımaya başladı. Ne ki, bu vapur, iskelesi henüz onarılmadığı için Değirmendere'ye uğramıyor. Değirmendere'ye gitmek isteyenler, Büyükşehir Belediyesi'nin kiraladığı teknelerden yararlanıyorlar. Ben de akşam saatlerinde bir tekneyle Değirmendere'ye gittim. Niyetim, dün akşam başlayan **14. Değirmendere Fındık ve Kültür Festivali** çerçevesinde yer alan etkinlikleri izlemek ve belediyenin konuğu olarak bu beldede bulunan **Fakir Baykurt**'a merhaba demekti...

Değirmendere, kimya mühendisi ve müzisyen Belediye Başkanı **Ertuğrul Akalın** ile kültür ve sanat beldesi haline geldi. Bu ay altıncısı gerçekleşen **Uluslararası Zühtü Müridoğlu Ahşap Heykel Sempozyumu** ile de Değirmendere bir heykel müzesine benzedi...

Çınarlık Meydanı'nda buldum **Fakir Baykurt**'u. Çevresinde toplanan insanlarla sohbet ediyordu; sohbetlerine ben de katıldım...İnsanlar ne kadar değişirlerse değişsinler değişmeyen tek şey gözleri oluyor...Şöyle bir soru düşüyor aklıma: Gözlerinde kara gözlükler olsaydı, **Fakir Baykurt**'u tanıyabilir miydim?

Biz sohbet ederken, Değirmendere Belediye Başkan Yardımcısı **Kamil İpek** geldi; beni biriyle tanıştırmak istediğini söyledi; Değirmendere'nin o çok sevdiğim meyhanesine götürdü beni ve **İbrahim Demirel** ile TMMOB eski Genel Başkanı **Bülent Tanık**'la tanıştırdı. Fotoğraf sanatçısı **İbrahim Demirel**'i bir zamanlar Ankara'da AFAD'ın çıkardığı o güzelim Fotoğraf adlı dergiden tanıyordum, ama ismen... **Bülent Tanık**'ı ise bir yerlerden şahsen tanıyordum; ama nereden?

İbrahim Demirel ve birkaç arkadaşı, bu gece Kocaeli Eğlence ve Kültür Sanat Fuarı'nda yakılacak ge-

Ateş, Toprak, Su ve Yel (*)

(Güncel -Siz)

Burnu çirkin maymunun, kedininse en güzel
Şaşmayın, şaşkın kişi "iflah olmaz biri"dir
Çizgiler hep bir örnek, yani sizin neniz var
"Düğün-dernek", giderek onlar yorgun gibidir

Denizde tuz ve balık, "kumunu sere sere"
Han-hamam, tümü tamam, yok'lar niçin izlenir
Çağın ucu bucağı hanidir "aman ey yar"
Dün'de kalan her özlem beni dil dil söyletir

Ateş toprak su ve yel, anladın, dünya "kaç-göç"
Daha ne bekliyoruz, "aslolan sevişmektir"
Düşün gel hadi canım, büyü, zamanımız dar
Güncel'i değiştirme, "gülüm -sen" ne demektir

İsmet Kemal KARADAYI

(*) Yakında çıkacak "Kurtkapanı Şiirleri - Mağma adlı şiir kitabından.

milerin fotoğrafını çekmek için İzmit'e gittiler...

Şu gemi yakma işini biraz açayım. Kocaeli Fuarı'nda bu yıl iki kez **Uluslararası Sokak Tiyatroları** gösterileri düzenlendi. Daha önce de gösteriler yapan Fransızlar, fuar gölü adasında yaptıkları gemileri, bu gece gölde yakarak gösterilerine son vereceklerdi ve **İbrahim Demirel** de bu fırsatı kaçırmak istememişti...

Güzel bir gecede, deniz kıyısında rakı içerek sohbet etmek, geceyi daha bir güzel kılıyordu..Laf lafı açtı, dayandık 12 Eylül'e...işte o zaman **Bülent Tanık**'ı nereden tanıdığımı anımsadım. Mamak'ta, Aydınlar Dilekçesi davasında birlikte yargılanmıştık...

Bir baktık,. Değirmendere Belediye Başkanı **Ertuğrul Akalın**... Bize doğru gülümseyerek yaklaşıyordu ki, birden öbür masalara yöneldi, "Bir dakika" diyerek....Kardeşi **Önder Akalın**, "Biz biliriz onun bir dakikasını; ancak yarım saat sonra gelir buraya" dedi. Gülüştük...Ve Başkan **Akalın**'dan önce masamıza gelen **Hayrettin Uzun**, konuklara kendisini şöyle tanıtıyordu: "ANAP Bağımsız Milletvekili Hayrettin Uzun..."

Ve bu tanım, Kocaeli Milletvekili **Hayrettin Uzun**'a yakışıyordu. Çünkü O ANAP'ta temsil ettiği Kocaeli'nin çıkarlarını ve genelde de kendi doğrularını savunurken partisine ters düşen bir milletvekiliydi...

Kubat'ın konseri başladığında, Başkan **Ertuğrul Akalın** ve bazı arkadaşlar, "Bize gene geleceğiz, siz keyfinize bakın" diyerek Kırıkçatal'dan ayrıldılar...

Biz keyfimize baktık!

Palmiyealtı:

İstanbul, İzmir'in İçinde

Bülent HABORA

Cengiz Gündoğdu, Yıldız Güncesi'nin "23 Mart Pazartesi" bölümünde (İnsancıl, Mayıs 1998) şöyle diyor: "Tüyap'ın Kitap Fuarı... İzmir... Cuma akşamı yola çıktık. Afşar Timuçin, Gülnihal Küken, Ayhan Ergün, ben, Cumartesi sabahı İzmir'deyiz. Yağmurlu İzmir. Bülent Habora düşüyor aklımıza. Habora'nın evini su basmasa..."

Her yağmurda, Nesrin'le ben, yani karı-koca, gözümüz gökyüzünde, yağmurun neler yapacağını düşünüyoruz. Her yağmur yağışta da Süleyman Demirel geliyor aklıma. Birincisi, "Devletin çok güçlü olduğu"nu ve "Yaraların en kısa zamanda sarılacağı"nı söylemesi. Kesinlikle söyleyeyim ben devletin güçlü olduğuna inanmıyorum. Kendimden örnek vereyim: Benim, o rezil 1995 selinde 50 yıllık arşivim gitti. T.C. devleti bunu karşılayamazdı.. Gücü yetmez. Dolmabahçe Sarayı'nın hazinelerini koruyamayan bir devlet, nasıl benim zararımı karşılayabilir? Neyse... İkincisi de şu: Süleyman Bey TOBB'dan Kızılçakçak Patlıcansevenler Derneği'ne dek herkesi kabul ediyor. Ben de her yağmurdan sonra Cengiz Gündoğdu'nun üzüntülerinden, Osman Çobanoğlu'nun telefonlarından, tanımadığım kişilerin "N'oldu, ev yine gitti mi?" sorularına dek birçok şeyle karşılaşıyorum.

Selleri, depremleri Tanrı'ya bağlıyor Büyük Türk Büyükleri. Sen ağaçları kesip, beton yığınlarını dikersen, sen, patates tarlalarına otomobil fabrikaları yaptırırsan daha çok sel görürsün. Yine sen, nükleer hokkabazlıklar yaparsan, deprem de olur, bilmem ne de.

Bir aklıevvel politikacı da, sellerin oluş nedeni olarak, "Meclis'te Kuran kurslarının ve camilerin kapatılması görüşüldüğü için Allah cezalandırıyor Türkiye'yi" diye buyurmuş. Florida'yı da, Honkong'u da bu yüzden cezalandırıyor olmasın Tanrı!...

Yıllarca önce postmodern gerizekalı bir öğretim üyesi, "Kar nasıl yağar?" sorusuna şu yanıtı vermeyen öğrencileri sınıfta bırakıyordu: "Her bir kar tanesi, bir meleğin kanatlarında dünyaya iner."

Neyse... 5 Mayıs 2000"e az kaldı. Herkes, özellikle bizimki gibi geri kalmış ülkelerin insanları görecek bazı şeyleri... 5 Mayıs 2000'de 6 gezegen aynı hizaya geliyormuş. Bilim adamları şimdiden bunu düşünüyorlar. Yerçekimi değişiklikleri, depremler, denizlerin birkaç yüz metre yükselmesi falan...

Bizimkiler ne yapıyor? Örneğin demokratların, yurtseverlerin üzerine saldırıyorlar. Radyoları kapatıyorlar, dergileri yasaklıyorlar, kitapları topluyorlar...

Çevre Radyo

İzmir'de öğrendim. Hazreti RTÜK Çevre Radyo'yu kapatmış. Hem de tam bir ay. Türkiye'de ne denli kaliteli radyo varsa, bir ay, iki ay, üç ay kapatılıyor. Şu "Uçan daire görmüş Türk" çizgisinden bir türlü kurtulamıyor, RTÜK'çü çocuklar. Yahu yapmayın, etmeyin, biraz Yalım Erez"in aradığı "Adam gibi adam" olun.

Çevre Radyo n'apmış? "Demokrasi" istemiş. Bu isteğini de gündeme getirmek için yayınlar yapmış. Ama Türkiye'de demokrasi istemek, "Uçan daire görmüş Türk"ler için "Bölücülük" oluyor.

1950 yılından bu yana, ne denli antidemokratik uygulama varsa, hepsini yürürlüğe soktu bizimkiler. Sonuçta ne oldu? Tüm ileri ülkeler, Türkiye'yi dışladı. Adam yerine koymuyor hiç kimse bizi. Turgut Özal'ın, Süleyman Demirel'in Tansu Çiller'in Mesut Yılmaz'ın ve başka kocamanların kapı komşusu yaptıkları Türksel Cumhuriyetler bile, hala KKTC'yi tanımıyor. Evet, siz kapatın Çevre Radyo'yu. Yakışır sizlere...

Can Şenliği Oyuncuları da mı yasaklandı acaba?

Can Şenliği Oyuncuları

Tatara titiri tiyatrolar bir yanda, öteki yanda da Canşenliği Oyuncuları gibi topluluklar. Tıpkı bir yanda magazin sanat dergileri, öteki yanda da İnsancıl, Evrensel gibi dergiler. Yazarlar da öyle değilmi? Bir yanda Mehmet ve Ahmet Altan'lar, Orhan Pamuk'lar,

Enis Batur'lar (Sahi, şu Enis Batur tavukçuluk üzerine derin devlet fikirlerini ne zaman halkımıza sunacak, fena halde merak ediyorum?) ve öte yanda nesli tükenmek üzere olan gerçek yazarlar...

Can Şenliği Oyuncuları bu halk için, bu toprağın güzel insanları için oynuyorlardı. Yasemin'in penceresi, Fıratpen, Huysuz Virjin, Mükremin çocuk, televole gibi, ha pardon bir de Reha Muhtar'la Savaş Ay var, işte onlar gibilerini izleyerek uyuşanları gıdıklamak için oynuyorlardı.

Ama Süleyman Bey ne diyor: "Bizim milletimiz yüksek vicdanlıdır, hayırseverdir. Dayanışması iyi olan bir halktır. O sayededir ki bir çok sosyal patlama noktasına başka ülkelerde varabilen sorunlar, bizim ülkemizde sorun değildir."

Evet, Canşenliği Oyuncuları'ndan bir ses yok. İzmir'de duyamıyor insan, belki vardır da.

İzmir'de onları öylesine çok izlemek isteyenler var ki...

Onlar kötü tüccar galiba...

Kötü Tüccarlar/Hasta Eşekler

Bundan birkaç ay önce, İstanbul'a geldiğimde, Evrensel Kültür Merkezi'nde bir dergi görmüştüm. Aldım. "Hastaeşekler"di adı. İstanbul Veteriner Hekimler Derneği yayınlamış. Şöyle diyorlardı tanıtım yazılarında: "Hastaeşekler" ismi N.Hikmet'in "Memleketimi Seviyorum" adlı şiirinden alıntı olmasına rağmen bu ismin bir dergi adı olduğunda herkesin farklı algıladığı bir anlamla yüklendiğini gözlüyoruz.

"Hastaeşekler"in ilk sayısı Şubat 1998'de çıkmış, İstanbul'da. İzmir'de de aynı günlerde "Kötü Tüccarlar" adlı bir dergi çıktı Onlar da tanıtım yazılarının bir yerinde şöyle demişler: "Sonra Cevat Çapan'ın Dimitrios Antoniu'dan yaptığı "Kötü Tüccarlar" çevirisine rastladık. Bu şiir içimizi açtı..."

"Kötü Tüccarlar" ve "Hastaeşekler"...Şiirlerden çıkan iki dergi...Tabak-çanaklarıyla bile, 1975'teki satışlarına ulaşamayan magazin gazetelerine, televizyonlardaki ve o kağıtlardaki döneklere karşın çıkıyor, yayınlanıyor böyle dergiler. Eroin kaçakçılarıyla değil, bu dergileri çıkaran kişilerle gurur duyuyor, gerçek Türkiye...

Dönek Türküsü

Tam bu satırları yazarken, Timur Selçuk'un yıllarca önce söylediği "Dönek Türküsü" adlı şarkısını dinliyorum. Timur Selçuk, Oya Baydar gibi değildir, anımsar geçmişi. İşte o geçmişlerde söylediği bir parça bu. Tam bugünkü, "Para uğruna kendini satan dönek çetesi"ni tanıtan nefis şarkı.

Şöyle diyor Timur Selçuk: "Sağcıyla sağcı, solcuyla solcu, çevir kazı yanmasın, çevir de çevir, çevir kazı yanmasın, devir bu devir..."

"Rüzgar nerden esiyor, ona bakalım" diye ekliyor Timur Selçuk, Sonunda da şöyle diyor Timur Selçuk: "Bir parti bulalım da üye olalım, hiçbir şey olmazsak da, Bakan olalım..."

Zülfü Livaneli geldi aklıma. O da eskiden solcuymuş, Ali Kırca gibi, Ertuğrul Özkök gibi, Çetin Altan gibi, Savaş Ay gibi diğer benzerleri gibi...Eskiden solcu çokmuş. Neye iktidar olamadılar acaba, bu kadar elini sallasan solcuya değen bir Türkiye'de.

"Hiçbir şey olmazsak da, Bakan olalım," diyor Timur Selçuk. Ben, 12 Mart zamanlarında Bahattin adlı çok devrimci bir çocukla tanıştım.

Onun yanında, sağcı sayılırdım. Sonunda, DYP'den Bakan oldu, Timur Selçuk'un söylediği Bakan'dan. Yani "Beyefendi" oldu...

İzmir'de, İstanbul'u düşünüyorum. Türkiye'nin onurları, örneğin Müşür Kaya Canpolat'ı, Cengiz Gündoğdu'yu, Osman Çobanoğlu'nu ve arkadaşlarını...

Gerisi mi? "Salla elini, Habora," diyorum...

İpeksi İmge

Usul dökülüşleriyle
başlatıyor akşamı
İpeksi bir hışırtı
göğün seviştiği balkonumuzda

Sonsuz rengi var
kanatılmış yazların
dökülür içimize siyanür
karanlık fiskos küfür

balkonumuz
göğün kalbi
çıtırtısız bir yangın
kalbi göğün
kalbi göğün

Nevruz UĞUR

Sennur Sezer'in Metinleri Üstüne

Y.Mahmut D.GÖSTEREN

Sennur Sezer'in metinlerinin şiir olup olmadığı konusunda başlayan tartışmaya bende katılıp düşüncelerimi söyleyeceğim. Hiç kimse çıkıp da, "Sen ne karışıyorsun, sana ne bu tartışmadan" diyemez.

Biri çıkar da böyle derse ben de ona, "Cengiz Gündoğdu niye bu tartışmaya katıldı, onu ilgilendiren ne" derim. Öyle ya, Veysel Çolak, Sennur Sezer'in metinlerinin antolojilere ve yıllıklara alınmamasını önerdi.

Cengiz Gündoğdu ise Sennur Sezer'i savundu ve Sennur Sezer'in metinlerinin güzel şiirler olduğunu belirtti.

Acaba kim haklı?

Buna yanıt verebilmek için Sennur Sezer'in metinlerini irdelemek gerekiyor ve ben de burda bunu yapacağım.

Bir metnin şiir olup olmadığı nasıl anlaşılır? Büyük üstad Enis Batur'un buyurdukları gibi, bir metnin şiir olup olmadığı metnin trigonometrisiyle anlaşılır. Eğer bir metnin trigonometresi varsa o metin şiirdir. Trigonometrisi yoksa, o metin şiir değildir.

Bir metnin trigonometrisi nasıl çıkarılır? Bilindiği gibi trigonometri özet olarak, yanına varılan bir noktanın, yanına varılmayan bir noktaya uzaklığının bulunmasına yarar. Bir metnin trigonometrisini çıkarmak ise, o metinde oluşan imgelerin, hangi uzak imgeleri imlediğini ortaya koymaktır. Metinde imge oluşmuyorsa, ya da oluşan imgeler, başka imgeleri imlemiyorsa, o metin şiir değildir.

Burda önemli sorun imlerin nerede aranacağıdır. İmler, doğrudan, doğruya imgelerin koyaklarında aranmaz ise yanlış yerden başlanmış olur ki, bu gün ne yazık ki, imler koyak dışı yerlerde arandı. Şiirimizin temel sorunlarından biri budur.

İmgelerin koyakları, herkesin bildiği gibi metnin hem iç yüzeyinde, hem de dış yüzeyinde yer almaktadır. Dikkat edilmesi gereken nokta şudur ki, koyaklar, kenarlarda yer almaz. Burası önemlidir, çünkü koyaklar, bir şiirin doruğa çıkmasına katkı yapar. Üstad Enis Batur'un her şiirinin doruklara kolayca çıkmasının temel nedenlerinden biri, koyakların doğru yerde olmasıdır.

Bir metnin şiir olabilmesi için imgelerin sağlam bir temele oturtulması gerekir. Sağlam temel nedir ve nasıl olmalıdır? Bu konuda değişik görüşler vardır. Fakat ben, Irratoe yöntemini sağlık vermekteyim. Irratoe yöntemine göre imgelerin oturacağı zemin önceden Ex edilmelidir Ex edilmemiş bir zeminde imge sağlam durmaz, imge koyakları devrilir. Bu nedenle şiirde ırratoe yöntemi ile zeminin ex edilmesi son derece önemlidir.

Ex edilen zemin imgeye hazırdır. Ancak bu yeterli değildir. İmgenin imleyeceği göstergenin ex edilmiş zemine açısı doğru saptanmalıdır. Açı saptaması yanlış olursa şiir oluşmaz. Açı saptanırken imgelerin küresel mi, zikzak mı, overlok mu bir çizgi izleyeceği çok dikkatle belirlenmelidir.

Bütün bunlardan sonra imge nasıl olacak buna karar vermeli. Çünkü herkesin kabul etmesi gerekir ki, imge şiirde çok önemlidir. Metin Cengiz bunun önemini kaç kez belirtti, hatta imge bile köpürttü ama, Sabit Kemal Bayıldıran bunu anlamadı.

Bayıldıran'a önerim: İmgenin köpüklüsüne hayır dediniz ama, ayranın köpüklüsü ne kadar güzelse, imgenin köpüklüsü de o kadar güzeldir. Her gün, yemeklerden sonra bir bardak köpüklü ayran içerseniz, imgenin köpüklüsünden anlarsınız.

İmge köpürtülürken ortaya çıkacak sonucu önceden dikkatle hesap etmeli. Köpürtme sürecinin sonunda imge kare mi, yamuk mu, üçgen mi, dörtgen mi olacak? Çünkü şiir vardır imgenin kare olması gerekir, şiir vardır imgenin yamuk olması gerekir. Yamuk olması gereken imge, kare olursa, şiir oluşmaz, ya da tersi.

Bundan sonra imgeler arası bağlantılar gelir. Bağlantılar nerden kurulacak? Alttan mı, üstten mi,

dıştan mı, içten mi? Örnek vermek gerekirse, yamuk imge isteniyorsa, bağlantıların alttan ve üstten bağlanması gerekir.

Bütün bu bilgilerden sonra Sennur Sezer'in metinlerine bakarsak şunları görürüz: Sennur Sezer, Irratoe yöntemini değil, tabocca yöntemini kullanmış. Tabocco yönteminin eski bir yöntem olduğunu ve işlerlikten yavaş yavaş kalktığını söylemek boynumuzun borcudur.

Sennur Sezer, imgelerin oturacağı zemini ex etmemiş ya da etmeyi unutmuş. Tabii ben bunların hangisinin geçerli olduğunu bilemem, ama görünen o ki, zemin ex edilmemiş. Zemin ex edilmediği için imge koyakları sağlam durmuyor, bir bu yana, bir o yana sallanıyor. Bu sallanmalar arasında sağa sola savrulan çakıltaşları insanları rahatsız ediyor.

İmgenin imleyeceği göstergeyle zemin arasındaki açı, 5 derecelik bir sapma yapıyor. Bu sapma yüzünden çakıltaşlarının ivmesi gereksiz yere artıyor. Ayrıca imgeler ok şeklinde yapılmış. Şiirde ok şeklinde imge olmaz. İmge çeşitli biçimlerde olabilir ama içeriği pamuk gibi olmalı. Sennur Sezer'in şiirinin biçimi ok, içeriği taş gibi. Böyle şiir olmaz.

İmgeler arası bağlantılar içten kurulacağına dıştan kurulmuş.

Bu belirlemelerden sonra Sennur Sezer'in şiiri için şunlar söylenebilir:

Sennur Sezer'in şiiri imgenin imlemesindeki göstergenin koyaklarından 5 derece açı sapması yüzünden sola gidiyor. Sola gidiş metni sıkıştırıyor. Sıkışan metinde bağlantı dıştan kurulduğu için içe doğru sızma var. İçe doğru sızma ex yapılmamış zemini çürütüyor. Ayrıca sol sapma yüzünden imgeler çürüyen zemine çakıltaşı gibi düşüyor ve zemin bu yüzden sarsılıyor.

Bu irdelemeden sonra şunu kesinlikle söyleyebiliriz: Bu tartışmada Veysel Çolak haklı, Cengiz Gündoğdu haksız. Sennur Sezer'in metinleri şiir değil. Bundan ötürü Sennur Sezer'in metinleri, şiir yıllıklarına ve şiir antolojilerine alınmamalı. Ayrıca bu metinler gençleri de bozuyor. Bu metinler elden geldiğince gençlerden uzak tutulmalı.

Bitirmeden önce şunu da söylemek isterim ki, Veysel Çolak şiir konuşuyor, Cengiz Gündoğdu şiiri ideolojiye çekiyor. Şiirle ideolojinin ne ilgisi var. İdeoloji başka, şiir başka.

Veysel Çolak şu konuda da haklı. Sosyalizmden proletarya diktatörlüğünden yana olanlar Cengiz Gündoğdu'nun önerisini kabul etmez. Yalnız burda dikkat edilmesi gereken şudur: Proletarya diktatörlüğünde diktatör ben olmalıyım. Yoksa bu Cengiz Gündoğdular, Aydın Çubukçular, "Tevfik Taşlar, ideoloji diye diye bizlere güzel şiir yazdırmazlar, duman ederler bizi.

Yazımı, her zaman olduğu gibi güzel bir şiirimle bitiriyorum.

Güneş düştü, ölüler uyandı
Mahşer
Maça kızı

Yıldızlar söndü, yaşayanlar uyudu
Çürük diş
Kupa kızı

Jüpiterin sakalı çıktı
Kesik el
Vale

Merkürün dudakları parça parça
Kara delik içrek
Banko

Not: Veysel abi, seçici olduğun yıllıklar için beni gör artık. Selam eder, ellerinden öperim, üstadım.

DAMPİNG
Hertürlü felsefe seminerlerine ve açık oturumlara seçkin ve yetkin konuşmacı bulunur.

Not: Konuşmacılar 2 paket 2000 sigarası almayacak, 4 paket 2000 sigarası verecektir. Arzu edenlere 4 paket 2000 sigarası yerine, pirinç, bulgur, yumurta çiğ veya pişmiş sucuk v.s. verilebilir.
Rezervasyonlar başladı fırsatı kaçırmayın.

Yenigün Müzik Grubu;

"Yarattığımız Starlardan Biz Sorumluyuz."

İsmet ALICI

Evrensel Kültür' ün 68. Sayısında "Müzik ve Politika" adı altında bir dosya yayınlandı. Bu dosyayla da olsa ülkemizde ki Devrimci (Alternatif) Müzik tartışıldı. Nuray Sancar'la sohbet ettiğimde dosyanın yayınlanmasından sonra iyi ve kötü dolu eleştiri aldığını söyledi. Dosyanın kapsamı daha çok ülkemizdeki - Devrimci (Alternatif) Müzik'in gelişimini açıklamak ve yerini belirtmeye yönelikti.

Dosyanın kapsamı içinde Müzik ve Yabancılaşma sorunu pek ele alınmamıştı. Fakat röportajlardan çıkan sonuç ise devrimci (Alternatif) müzikin - yabancılaşması sorunuydu. Her konuşan kendine göre bir temellendirmeyle müziğin yabancılaşmasına dair birşeyler söylüyordu. Bugün Devrimci - (Alternatif) müzikte yabancılaşma sorunu var.

Ne yazık ki, ülkemizde Devrimci (Alternatif) müzik yapanlar popülist müzik anlayışından ve piyasaya uygun müzikten hâlâ kopamadılar. Bundan dolayı sol sağ anlayışla müzik yapanlarda aynılaşma yaşanıyor. Gerici ideolojiyle müzik yapan insanların veya faşist hareket dediğimiz M.H.P.lerin müziklerine baktığımızda söylemde farklılık varken ne yazıkki ezgilerde aynılaşma belli oluyor. Bunu der demez bir sokak ilerimizde bulunan Diyanet vakfına ait kitabevini yeniden bir gözlemeye gittim. Bu aynılaşmanın orada gördüğüm kasetlerden dolayı sadece, ezgilerde olmadığını da gördüm. Bazı parça isimlerinde ve kapak resimlerinde de aynılaşmanın olduğunu gördüm. Aşık Sefa-i denilen zatın üstünde Deniz'in giydiği parka, sakalı bıyığı...Ahmet Kaya benzeri ve Pir Sultan heykelindeki gibi bu zatta sazı havaya kaldırmış. Resimin altına doğru kitleler, giyim ve kuşamları yoksul olduklarını gösteriyor. Elleri havada. Burada tek fark bunların kurt işareti yapması. Bizimkiler sıkılı yumruk ve zafer işareti yaparlar. Ha onlarda da sıkılı yumruklar var. İşte Aşık Sefa-i'nin kaset kapağı böyle. Arif Nazım'ın kasetinin ismi halay. Hasan Sağındık'ın kasedinin ismi Dosta Doğru Yürüdük-ırgalanış. Kapak resmide bizim kapak resimlerine benziyor. Farklılık sadece söylemde, ama ben inanıyorum ki bazı sözcüklerle oynanırsa iyi! bir sol parça olabilir.

Bugün kültür ve sanat dergilerinde şiir, roman, öykü sorunu sürekli tartışacak sayfalar bulabiliyor kendine. Müzik ise kültür ve sanat dergilerinde pek yer bulamıyor. Şairler, romancılar, öykücüler sürekli yazılar yazarken, müzikle uğraşan insanların yazıları dergilerde görünmüyor. Fakat böyle bir sonucun nedenini ben kültür ve sanat dergilerini yöneten insanların kabahati olduğunu o kadar sanmıyorum, bu tür müzik üzerine yazılar yazmaya kışkırtıcı olmaları belki kabahatleri olabilir. Ama daha çok müzik üretimi yapan sanatçıların kendi sanatının neliği ve nasıllığı üzerinde yazılarıyla sorunu açmayışları. Müzik kitleleri etkileyen önemli pratiklerden biriyken, kendisini tartıştırmaması olumsuz bence.

İşin öbür yanı ise Devrimci -Alternatif müzik alanındaki kavram kargaşası. Protest müzik, Çağdaş müzik, Öncü müzik, Özgün müzik vs. Bunların farklılıkları, ortaklıkları ne bilinmiyor. Bence Devrimci Alternatif müzik yapanların önündeki en önemli sorun bu. Kısacası Devrimci müziğin kavramlaşmaya ihtiyacı var. Biz, İnsancıl dergisi olarak müziği mücadele alanı olarak seçmiş Devrimci Alternatif müzik yapanlara sayfalarımızın açık olduğunu söylüyoruz. Buyurun arkadaşlar diyoruz, nedir devrimci müzik şunu kavramlaştıralım.

Biz, bu kararla birlikte müziğe ilişkin tartışmaları sayfalarımıza taşımaya başlayacağız. Bu ay "Yenigün Müzik Grubuyla" yaptığımız söyleşi İnsancıl dergisinde yer alacak. 1991 yılında bir araya gelen bu insanlar, şimdiye kadar iki kaset çıkardılar. Bu iki kasette "Yenigün Müzik Grubu" sadece müziklerini kapitalist sistemin eleştirisi üzerinde kurmamışlar. Bunun yanında Devrimci - Alternatif - Müzik yapanların da eleştirisi üzerinden kendi müzik anlayışlarını ortaya koyuyorlar. Eserlerinde bu farklılıklar kendini belli ediyor. Söyleyişideki cevaplara baktığımızda kendi farklılıklarını da ifade edebiliyorlar.

İlk kasetlerini de "Umutsuzluk Kaçar Türkülerimizden" ikinci kasetlerini de "Kendi Dilinden" severek dinledim. İki kasette de emekten ve insandan yana öbür Devrimci Alternatif - Müzik yapanların eleştirisi üzerinden güzel kasetler yapmışlar. Bence "Yenigün Müzik Grubu"nun en önemli özelliği popülist ve feodal müzikten kendilerini ayrıştırmak için gösterdikleri özveridir. Geleceğin müziğini yaratmak için gösterilen bu özveri bence hedefine ulaşacaktır.

Yenigün Müzik Topluluğu'nun kuruluşunu ve bu süreçteki serüvenini anlatır mısınız?

- YENİGÜN: Yenigün Müzik Topluluğu elemanları ilk kez 1991 yılında bir araya geldi ve 1992 yılında kuruluşunun temellerini attı... Topluluğumuz tesadüfi bir buluşmanın yansıması olarak değil de, tamamen hayata bakış açıları ve duruşlarından kaynaklı, ortak paydayı yakalamaları sonucu oluştu... Ve bu perspektifle çalışmalarını sürdürmekte. Evimizin küçük bir odasında başlattığımız çalışmaları, BEKSAV'ın yarattığı olanaklara taşımadan önce, "Umutsuzluk Kaçar Türkülerimizden" adlı ilk albümü çıkarmıştık. Üç yıl gibi uzun bir aradan sonra, "Kendi Dilinden" albümüyle yeniden aranızdayız.

- İlk kasetinizde ve ikinci kasetinizde Türkiye'de alternatif müzik yapanların eleştirisi üzerinden kendinize özgü farklılıklarıyla müziğinizi üretiyorsunuz... Böyle bir eleştiride sizin farklılığınızı ortaya koyan dayanak noktalarınız nelerdir?

YENİGÜN: Yenigün olarak kuruluş aşamasındayken, bizden önce varolan grupların, bizi ileriye çekecek öğelerinden yararlanmayı hedefliyorduk ama türev olmakta istemiyorduk. Bu geniş yelpazenin bir yerindeki kısmi boşluğu doldurmak gibi bir ereğimiz vardı. İncelendiğinde görüleceği üzere, bu yelpazenin bir yerinde kimileri türkü söylüyordu, kimileri türküleri çağdaş yorumlamaya çalışıyordu, kimileri halay ritmini, kimileri en direkt söylemleri öne çıkarıyordu ve böylece yelpazenin belli boşlukları dolduruluyordu.

Biz en çok kabul görecek, en genel beğenilerle örtüşecek, bir çizgi tutturamadık, aksine genel beğenilerle çatışmayı göze alarak, türkü formlarından kaçındık ve melodiyle içeriği sürekli oynama duygusu yaratan ritme boğmadık. Ritmik ezgilerle halaya durmak, devrimci coşkunlanma olarak algılanır çoğu zaman...Halaya olanak yaratan (halay ritmi), devinim ve ritm keyiflenmenin bir aracı olarak değerlendirilebilir belki, ancak, bire bir coşkunun tarifi, hele hele devrimci coşkunlanmanın tarifi de hiç değildir.

Halkoyunları üretim ilişkileri üzerinden şekillenip ortaya çıkmıştır. Sözgelimi feodal üretim ilişkileri üzerinden ortaya çıkan tırpan kullanımını anlatan bir figürün, sanayii işçilerinin bir grevinde, davul - zurna eşliğinde yaşatılması, bizce terkedilmesi gereken bir geriliği ifade eder. Oysa modern sınıfın, 8 saatlik işgünü, sendikalaşma, daha fazla ücret talepleriyle başlattıkları ve siyasal taleplerle bütünleştirerek yürüttükleri mücadele sürecinde, yaratılan kültürel zenginlikler, işçi sınıfının birçok ülkedeki iktidarıyla birlikte, yeni kültürel birikimlere ve mirasa da olanak yaratmıştır. Bu kültürel mirasta, yüzlerce kişilik korolor birbirinden farklı enstrümanların aynı anda, ayrı ayrı ezgilerle ancak büyük bir uyum ahenk içinde çalınmasını sağlayan ÇOK SESLİ müziğin örnekleri de bulunmakta... Bütün bu kazanımlar dururken biz hala tek sesliliği ve bağlamanın başat enstrüman olmasının gerekliliği ve gereksizliği üzerinden sığ tartışmaların içinden çıkabilmiş değiliz...

Peki popüler müzik nasıl oluyorda aygınlaşıyor

YENİGÜN: Burjuvazi gerçekliği çarpıtır ve yerine "eleştirel gerçekliği" savunur. Böylece herkes kendini özgürce ifade edebilir. Oysa ortaya çıkan tablo değişmeyen içeriğin, yeni biçimlerle sürekli ısıtılıp, kitlelere sunulmasıdır. Biçimlerin sürekli yüz değiştirmesiyle birlikte, imajlara dönük yaşama anlayışı ve yaratılan tüketim kültürü, burjuva kültürün pratik yaşamdaki çarpıcı sonuçları olmuştur. Herşeye meta, imaj ve tüketme gözüyle bakılınca, sanatta meta haline gelmiş ve kitleleri manupüle eden, bir araç işlevi görmeye başlamıştır. Ülkemizde popüler müziğe verilebilecek en güzel örneklerden, arabesk, taverna, fantezi pop, v.b. hergün bolca dinlenen değil, tüketilen müziklerdir. İçeriklerinde insana dair gerçek anlamıyla hiçbir şeye rastlamadığımız gibi, kitle kültürünün bir parçası olan popüler müzikte çözümsüzlüğü, bunalımı, kaderciliği, umutsuzluğu buluruz. Alabildiğine ritme boğulan melodinin hissedilmediği çeşitleriyse eğlence kültürümüze "olağanüstü" katkılarda bulunurlar. Danseder, içer, ağlar, böylece "deşarj" olmuş olarak ayrılırız, bu müziklerin tüketildiği alanlardan.

Popüler müziğin ortaya çıkışı, zaten bunalımda olan toplumun isyana dönüşmesi gereken enerjisini sömürme ve onu başka noktalara kanalize etme hedefini taşır. Popüler müzik insanı zenginleştirmez, ona yeni bir pencere açmaz, beğenilerini geliştirmez. Bu fabrikasyon ürünler insanı şiddete sevkeder, saldırganlaştırır, beğenileri köreltir, bilincimizi bulandırır, kulakları kirletir. Geleceğe ışık tutmak gibi bir bakış açısı olmadığından, bu ürünler ve bu ürünleri icra edenler, oluşturulan Pazar içinde pazarlayanlar tarafından kullanılıp, atılırken, dinleyiciler ise, bu müzikleri günü birlik tüketerek bir kenara bırakırlar.

Popüler müziğin çıkış amacını ve işlevlerini irdelemeye çalıştık. Bu çerçevede Yenigün, popüler olmayı radikal bir duruşla reddediyor. Ancak popülerlik kavramı, biraz da tanınmış olmakla eşdeğer tutuluyor. Biz elbette ki müziğimizin, geniş kesimlere ulaşmasını isteriz. Bunun için gerekli araç ve biçimlerden yararla-

nırız. Popülerliğe giden yolda yerleşik beğenilerle uzlaşan, kolaycı yaklaşımlar çıkıyor karşımıza...Örneğin türküler bu topraklarda yaşayan insanlarımızın, üretim ilişkileri üzerinde ortaya çıkardığı ve bütünleştiği ürünlerdir. Bu durumda, bir sanatçının hemen kabul görecek olan türküleri biraz işleyerek, kendini ifade edişi kısa sürede popüler olmasını sağlıyor...Türkü ve arabesk motiflerinin iç içe geçtiği müziklerle, kısa sürede tanınan müzisyenlerde var. Biz böylesi bir müzik anlayışıyla tanınmayı, kolaycı ve kitlelerin beğenilerini geliştirme sorumluluğundan yoksun buluyoruz.

-Peki, sizin tavranız ne?

YENİGÜN: Popüler olmak kaygısı aslında sanatçıyı gericileştiren bir etmendir... Dediğimiz gibi tanınmak için hemen kabul gören ürünler vermek gerekiyor. Oysa geleceğin yeni insanı için bizlerin şimdiden ekilen tohumları, ileriye taşımak ve yeni tohumlar ekmek gibi bir sorumluluğu var.

Nicelik herşeyin önüne geçince, nitelik için yapılacak çok fazla birşey kalmıyor. Sanat emekçileri kitlelerin beğenilerini sistem dışına çıkararak, geliştirmeyi hedeflemelidirler.

Bizlere düşen modern sınıfın hem mücadele süreci içindeki, hem de iktidarı dönemindeki kültürel birikimlerine sahip çıkmak ve ona göre evrilmektir. YENİGÜN olarak bizler son albümümüzdeki farklılıklardan yola çıkarak "YENİ"yi yaratmadık. O zaten bizlerden önce evrensel boyutlarda vardı... Biz sadece yüzümüzü bu değerlere döndük ve evrilmeye çalıştık... Kuşkusuz algılarımız ve kapasitemiz ölçeğinde...

Her sanat eserinin en önemli ölçütlerinden biri, gerçekliği yansıtmasıdır. İnsanı şekillendiren ise, toplumsal olaylar, olgulardır. Bu eksende gerçekçilik müziğinizde nasıl yansımasını buluyor?

YENİGÜN: "İnsanı şekillendiren toplumsal olaylar olgulardır" anlayışından hareketle, yakın geçmişi incelediğimizde, bu ülkede katliamları sürgünleri ve rantçılığıyla, ipliği pazara çıkmış bir kirli savaşın sürüp gittiğini görmekteyiz. Faili meçhuller ve kayıplarla birlikte, en temel insani taleplerini, bedenlerini ölüme yatırarak, siyasi bir karşı koyuşla karşılayan tutsaklara da tanık olduk bu süreçte... Özelleştirme, taşeronlaştırma, işten çıkarma, sendikasızlaştırma çalışmaları da işin çabası... Bu toplumsal olguların müziğe yansıması, bu sürecin tanıkları olarak kaçınılmazdı. İkinci albümümüz, bizim toplumsal olay, olgulara dair duyumsamalarımızın damıtılmasaydı kendi dilimizce...

İnsana özgü duygu ve düşüncelerin bütünsel kavranması açısından ele alınıp, irdelendiğinde, yaşanan sıcak ortamda öncelikler sorunu çıkıyor karşımıza... Hayatın bütününe ilişkin çalışmaların arasında, yukarıda sıralanan olguların dışında, kirletilen aşklar, hızlı yabancılaşma, yağmalanan çevre, v.s. gibi temalarda işlenmeli diye düşünüyoruz. Kapitalizmin gelişimine paralel olarak büyüyen kirlilikte, yaşanılan aşkların, hesaplardan, çıkarlardan bağımsız olmadığını en iyi bizler biliriz... Tam da bu nedenle, en hesapsız, en çıkarsız, en temiz aşkları da en iyi biz anlatırız, anlatmalıyız da... Müzikle, şiirle, romanla, v.s...

Kısaca toparlamak gerekirse, kapitalist sistemin tahrip ettiği değerlere karşın, yeni insanı yaratma mücadelesinde, yukarıda değindiğimiz olguları "toplumcu gerçekçi" bakış açısıyla irdelediğimizde sağlıklı sonuçlar alabiliriz. Geçmişin ilerici, kültürel mirasına sahip çıkarak, günün üretim ilişkileri üzerinde yükselen kültürel değerlerin sağlıklı saptanabilmesi, üretilen sanatın yönünü ve hedefini iyi belirlememize olanak sağlayacaktır. Elbette bütün bunların hayata geçebilmesi için bizlerin her şeyden önce teorik, akademik birikimlerimizi hızla geliştirmeye ihtiyacımız var.

- İlk kasetinizde Kürtçe parça bir taneydi ikinci albümdeyse Kürtçe parça yer almamış. Bunun nedenini nasıl açıklıyorsunuz?

- YENİGÜN Kürt halk kültürünün otantik ezgilerinin demokratik öğeleri, bugün birçok Kürt müzisyen ve gruplarca işleniyor. Bu ezgiler açığa çıkartılmakla kalmadığı gibi, çok sesli işlenmeye de özen gösteriliyor. Caz, rock, denemelerine girişen (etno caz) Ciwan Haco ve Koma Amed'in çalışmaları v.b. örnek olarak gösterilebilinir.

Yenigün ilerde bir albümünde değişik halkların ezgilerini kendi saundu içersinde yorumlayabilir. Ancak bugünkü bileşimimizi de gözönünde bulundurarak Kürt ezgilerini daha iyi yorumlayan dost müzisyenler varken, popülistliğe düşmek istemeyerek, albümde Kürtçe sözlü ezgilere yer vermedik.

Kürt insanının içinde bulunduğu atmosferi bugün Türkçe sözlü müziklerle anlatmayı uygun görüşümüz ise, tamamen bilinçli ve politik bir tercih... Kürtlerin sorunlarını, Türkiye'li işçi ve emekçilere, Türkçe sözlü ulaştırmak, batıya haklı mücadeleyi anlatmak açısından bizce daha anlamlıydı. Nitekim albümda konuyla ilgili "Roza, Orda Bir Köy Artık Uzakta ve Kendi Dilinden" adlı üç ezgimiz bulunmakta. Bu çalışmaları içeren albümümüzün ilk on gün içerisinde Diyarba-

kır'da tükenmiş olmasını mesajımızın öncelikle Kürt Halkı tarafından kavrandığının göstergesi olarak değerlendiriyoruz.

-Yeniden popüler müziğe dönersek

YENİGÜN: Burjuva devrimleri ile birlikte dünyada gelişen aydınlanma hareketi, kültür ve sanat alanında da yansımalarını buldu. Feodal kültürden, burjuva kültüre geçişte gerçekleşen iradi, ilerici kopuş birçok klasik müzik bestecisini yarattı. Ancak burjuva sınıfının ilk ortaya çıkışındaki maddi ve manevi üretimdeki ilericiliği, bir süre sonra, statükosunu korumaya endeksli gerici bir nitelik kazandı. Sanayii ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte, "geleneksel, klasik" müzik türlerine "popüler" müzik türü de eklendi. Sömürünün ve özel mülkiyetin ortaya çıkışıyla başlayan yabancılaşma, insanın kendine, emeğine, doğaya olan yabancılaşması, kapitalizmle birlikte üst boyuta sıçradı. Sanayiinin gelişimi ile birlikte çocuk ve kadın emeğinin de kitlesel, toplumsal sömürünün bir parçası haline gelişi, öte yandan her an yedekte bulunan işsizler ordusu, katmerleşerek artan sınıfsal çelişkileri belirginleştirirken, toplumsal patlamaların ve krizlerin alt yapısını oluşturdu. Gelişmiş kapitalist ülkelerin sömürgelerinde ise ulusal kurtuluş mücadeleleri baş gösterdi.

Böylesi derin çelişkilerin ortasında burjuvazi kitleleri manupüle etmek, sistemden kaynaklanan tepkilerinin isyana, bilinçli bir örgütlülüğe dönüşmesini engellemek için, kültür ve sanat alanında yeni projeleri hayata geçirmeye başladı. Artık ilericiliğini tamamen yitirmiş olan burjuvazi, kitleleri gerçeklikten koparark sorgulama, düşünme yetilerini körelten ideolojik bir bombardımana başladı. Biçimci, yapısalcı, gerçeküstü nitelikler taşıyan ve bombardıman, insanın çözümü mevcut üretim ilişkileri ve kültürel değerler üzerinde araması yerine, gerçek ötesi arayışlara yönelmesine neden olur.

Vakıflar ve Kültür Sanat Merkezlerindeki örgütlenmenin kültür ve sanat cephesine katkısı nedir?

YENİGÜN: Çağımızda emperyalist ülkeler kültür ve sanatı, alınıp satılan bir metaya indirgeyerek, devasa kazançların bir aracı haline getirmiştir. Artık sinema sanatı, edebiyat, müzik, resim, v.b. birer endüstri haline gelmiştir. Büyük bir rant elde edilmesinin ötesinde, dünya işçi ve emekçi sınıflarının neyi dinleyecekleri, neyi okuyacakları belirlenip, dayatılmakta, bu sarmal içinde alıklaştırılan, soru sormayan, bireyci, kendine dönük yaşayan, köşe dönmeci, topluma yabancılaşmış insan tiplemeleri yaratılmıştır. Emperyalist kültür, medyalar ve diğer iletişim araçlarıyla, sınırsız olanaklarla kendini dayatmakta... İnsanlığa yabancılaşmış bu yoz kültüre karşı, işçi ve emekçilerden yana bir kültür ve sanatın oluşturulması, tek tek muhalif sanatçılarla değil, kurumlar aracılığıyla örgütlenerek yaratılabilinir.

Somutlarsak bu kurumlar, yeni insan tiplemelerinin önünü açacak, dayatılan kültüre karşı bir duruşu örgütleyecektir. Burada yetişen, örgütlenen sanatçıların ürünlerinin geliri, onların yabancılaşmasına ve yozlaşmasına hizmet etmeyecek, daha fazla kültür sanat kurumları ve eğitsel kollarının oluşması yönünde tekrar toplumsallaşacaktır. Tam da burada muhalif sanatçıların, ilerici, demokrat, devrimci ve sosyalistlerin, örgütlü sanat ve sanatçıdan yana tavırları berraklaşarak, netleşmelidir. Yani bizler Kürtçe sözlü müziği dinlediğimizde MKM bünyesinde çalışmaların sürdüren grup ve sanatçıların ürünlerini tercih etmeliyiz. BEKSAV, İKM, EKM gibi kurumlarda üretilen ürünlere sahip çıkmanın bir ranta dönüşmeyeceği, bunun kültür - sanat cephesine bir katkı da sağlayacağı bilinciyle hareket edilmelidir diye düşünüyoruz. Aksi takdirde inançlarımızı ve değerlerimizi kazançları için pazarlayan, yeni Ahmet Kaya'lar, yeni Selda'lar yaratılacaktır. Bunun da kültürel yozlaşmaya hizmet edeceği açıktır.

Bu arada olumlu bir örnek olarak İNSANCIL dergisinin ilerici, devrimci edebiyatçıları biraraya getirme çabalarını da anmadan geçemeyeceğiz. Şüphesiz bu çabalar sanatçının kendi yaratımına yabancılaşmanın önüne geçecek, ayrıca yeni bir etik anlayışının yüceltilmesi ve süregenleşmesi anlamına gelecektir. Kültür ve sanat kurumlarında örgütlü çalışmadan koparak, çoğunlukla ün ve para peşinde koşan sözde muhalif sanatçıların ürünlerinin devrimci kamuoyu tarafından hızla tüketilmesi, ülkemizin trajik bir gerçekliğidir. Desteklediğimiz, sahip çıktığımız sanatçılara (ürünlerini almak yoluyla) ödediğimiz paraların arkasına düşüp sorgulamazsak, bu gelirlerin toplumsallaşma değerini etiksel olarak yüceltmezsek, yarattığımız starlardan bizler sorumluyuz demektir...

Cengiz Gündoğdu
YILDIZ GÜNCESİ
600.000

İNSANCIL

Şiddetli Sevgi

Hüseyin BUL

Televizyon seyrediyordu. Dokuz canlı yaratıkların olduğu çizgi filmlerinden birinin içindeydi. Kaptırmıştı kendini. "Gel uçurtma uçurtmaya gidelim" desen umrunda olmazdı. Şiddetle birlikteliği ağaçla su gibiydi. Hangi televizyon kanalını açsa, ne zaman sokağa çıksa şiddetin katmanlarıyla karşılaşıyordu. İzlediği çizgi filimler de, ezici aletten hırsızlığa bütün zararlı davranışlar vardı. Bunlarla büyüyordu. Filimdeki kahramanların ölmemesi, can çekişmesi hoşuna gitmiyor değildi. Kendisi de hep böyle olmak istemişti. Hatta filimdeki yaratığın kafasına yediği balyozu sanki kendisi vurmuş gibi seviniyordu. Kilitlenmişti ekran karşısına. Eylemini gerçekleştirip kaçan yaratıklarla koşuyordu adeta. Bazen oturduğu divanın en yüksek yerine çıkıp, az önce yere serilen canlının sürünmesini zevkle seyrediyordu. Ama aldığı bütün bu zevklere rağmen hep eksik bir şeylerin olduğunu hissediyordu. Çözemediği şey; bu kadar hoşuna gitmesine ve eğlenmesine rağmen içindeki boşluğun doldurulmayışıydı.

Bir ara annesi ekranın önünden geçerken ayak altındaki oyuncak kılıcı almak istedi. Bunu gören ve o an çizgi filim seyreden çocuk elinin altında tuttuğu uzun dipçikli, plastik silahla annesinin kafasına vurdu. Annesi, uykudayken suratına bir tas soğuk su yemiş biri gibi irkildi. Yarı eğilmiş haliyle elini başına götürüp çocuğuna bakan anne, gördüğü çatık kaşlarının sebebinin aldığı oyuncakların türüyle ve seyrettiği çizgi filimlerle bağlantısını kuramadı. Çocuk ayağa kalkarak, avını başarıyla yere sermiş avcı gibi, annesine tepeden baktı. Elindeki plastik dipçikli tüfeği annesinin üstüne doğrultup kıpırtısız durdu. Bu sırada çizgi filim bitmişti ya da bitmeden araya reklam koymuşlardı. Reklamda; küçücük diş fırçasının üstüne parmak kadar macun doldurularak musluğun önüne tutuluyordu. Çocuk, annesi doğrulunca, kendisinin küçüldüğünü/küçük olduğunu anladı. Dışarıda çocuk sesleri gelmeye başlamıştı. Ya da daha önceden vardıysa da çocuk şimdi farkına varmıştı, üstüne çıktığı divandan aşağı atlayarak, elinde oyuncak tüfeğiyle kapıya doğru koştu.

Annesi halen eli kafasında "bir dakika oğlum" demeden kapı sert bir şekilde kapandı.

Çocuk dışarıdaydı, özgürdü, ya da özgürlüğün dışarı çıkmakla eş anlamlı olduğunu düşünüyordu. Bir yıldır dışarı çıkmamış gibi yerinden duramıyordu, sağa sola saldırıyordu. Bildiği oyunlarda sağa sola saldırmak vardı. Bu da bir oyundu ve bildiği bütün oyunlar da şiddet vardı. Şiddet içermeyen oyunları da çocuk bilmiyordu. Ne kadar oyun oynuyorduysa da büyük binaların arasında daralıyordu. Arada sırada oyun alanları olan caddede geçen araçlardan dolayı oynadıkları saha da daralıyor ve oyunları da yarım kalıyordu.

Yine sokakda oynadığı bir gün oyun arkadaşlarının aniden çoğaldığını gördü. Fakat bu defaki arkadaşları oyun çağını çoktan geçmiş büyük büyük insanlardı. Ellerindeyse hiç de plastik gibi durmayan güneş vurdukça parlayan sahici silahlar vardı. Sağa sola telaşla koşuşturuyorlardı Bir an duraksadıktan sonra sevindi. Bu oyunda rol almak istiyordu. Duyguları kabardı. Birden o sevdiği, toz kondurmadığı silahını aşağıladı. Beğenmiyordu, "benimki neden parlamıyor" diye hayıflanmaya başladı. Çevresinde koşuşturanlar neredeyse ezeceklerdi çocuğu. Çocuksa fark edilmediğine hiddetlendi. Elleri silahlı adamların girdiği binanın kapısına doğru küçük adımlarıyla koştu. Kapıya vardığında soluk soluğa kalmıştı. Soluğu yetmiş olsaydı bile kapıda durmak zorunda kalacaktı. Kapının iç tarafında, elinde silahı ve siyah gözlükleriyle duran şapkalı adamın pençesi altında buldu kendisini. Adam, çocuğun yüzüne tükürür gibi "çabuk evine git" dercesine çocuğa baktı. Çocuk adamı daha ilk anda sevmemişti, ama o da bu oyunda rol almak istiyordu. Fakat bu oyunda rol alamayacağını, merdivenlerde inen, eli silahlı, şapkası yana kaymış adamın elllerindeki ve üs-

tüne sıçramış kanı görünce anladı. Adamın yüzü kavgadan yeni çıkmış gibiydi. Telaşlı ve korktuğu her halinden belliydi. Basamakları üçer beşer iniyordu. Çocuk, gittikçe yaklaşan adamın telaşını ve üstündeki sıcak kanı görünce kanı dondu.

Merdivenlerden inen adam, çocuğu pençesiyle ezen adamın yanında durup, kaş göz işareti yaparak çocuğu gösterdi. "Ne bileyim" der gibi işaretle cevabını alınca üstü başı kanlı adamın yüzü garipleşti.

Arkadaşının boynunu koparacakmış gibi bakıyordu. Üstündeki pençenin gevşediğini gören çocuk yavaş yavaş sıvışmaya çalıştı. İki adam birbiriyle tartışırken çocuk, tilki görmüş tavşan gibi, evinin kapısına doğru koşmaya başladı Yol mu kısalmıştı, hızlı mı koşuyordu anlamadan kapının ziline dokunmuştu bile. Onca yolu sanıyelerle ifade edebilecek kertede erken gelen çocuğa, kapının açılması sanki saatler sürüyordu. Hemen açılan kapıdan kimin açtığına bakmadan ayakkabılarıyla içeri girdi. Doğruca odaya giderek kılıcını alıp savunmada durdu. Az sonra annesi odaya geldiğinde çocuğunun göğsünün avcıdan kaçan tavşan gibi şişip indiğini fark etti. Çocuğunun rengi hoşuna gitmedi. Çocuğu, bacaklarını hafif aralamış, annesine karşı kendisini kollayacakmış gibi duruyordu. Annesi ise çocuğunun oyunda yenildiğini ya da dışlandığını düşünerek bir iki adım attıktan sonra yavaş yavaş çocuğuna yaklaşıp, gözlerini çocuğunun gözlerinden ayırmadan bir öpücük kondurdu yanağına, Çocuğun yüzündeki korku anında dağıldı. Yüzündeki sarı yada korkunun rengi, yerini pembemsi bir renge bıraktı. Çocuk, küçücük kollarını annesinin boynuna dolayarak vurduğu dipçikten dolayı özür dilercesine sarıldı. Annesi, kucaklayıp mutfağa götürerek bir bardak su içirtti.

Çocuk sabah uyandığında dudağı uçuklamıştı. Tanık olduğu dünkü olayı hatırladıkça bir kuş gibi titriyor ve hemen annesini arıyordu. O günden sonra altını ıslatmaya başladı. Annesi, durup dururken çocuğunun bu yaştan sonra altını ıslatmasına bir anlam veremedi.

Emek öyküleri

. EKMEK KAVGASI I
. GREV BİLDİRİSİ II
Sennur Sezer-Adnan Özyalçıner

Evrensel Basım Yayım

Onurumuz

İnsanı unutan o akılla yarattığımız
Yüreğe düşen rezilliktir para
Her avuç açana
"Niye çalışmıyorsun gidip de çalışsana..."
"Çalışsınlar be kardeşim..."
Bir kördüğüm nakaratıdır
Bu tükenesi yangınlar
Oysa onursuzluğa düşeni değil
Onursuzluğu kazımak köküyle
En büyük hazinemiz yeryüzünde
Güneş ışıkları karşılık beklemeden
Yaşama yönelen insan cevherinde gizli

Mustafa GÖKSOY

Yıldız Güncesi

Cengiz GÜNDOĞDU

9 Temmuz Perşembe

Pazartesi günü, alışılmışın dışında telefonla bir çağrı geldi. *Emeğin Partisi*'nden bir küme, Malatya, Urfa, Diyarbakır, Elazığ'ı kapsayan bir gezi düzenlemiş. Bu geziyle ilgili bilgi vereceklermiş. "Sizleri Çarşamba günü saat 19.00'da Evrensel Kültür'e bekliyoruz" dendi.

Burda alışılmışın dışında olan şu. Çağrıyı yapan hanımın nezaketi, sorunu anlatışı, recasını dillendirişi. Pek güzeldi hepsi.

Solda çağrı böyle yapılmaz. Ya telefonla, ya faksla "Şu saatte şurdayız. Gelin" sanki babasının uşağı var karşısında. Gitmem tabii.

Bakın ne söyleyeceğim. Cumartesi günü, Dursun hocayla *Kapukaya Köyü Derneği*'nde Sivas'ı konuşuyoruz. Berrin Taş, "Sivas'ta otel yakan, insan öldüren kişilerin psikolojisi incelenmeli" dedikte, dinleyenlerden bir genç, "Psikoloji, bizim işimiz değildir. İnsan psikolojisi bizi ilgilendirmez. Biz sınıfsal bakarız olaya" dedi. Böyle demekle yetkin marksist olduğunu sanıyordu. Neyse, Berrin Taş, gereken yanıtı verdi.

Söylemek istediğim şu. *Emeğin Partisi*'nde insani ilişkilerde belirli bir ilerleme var. Sözgelimi dünkü toplantıda, hiç slogan atılmadı. Bilgi düzeyi son derece yüksek bir toplantı oldu.

Toplantıyı Sennur Sezer yönetti. Emeğin Partisi Genel Başkanı güzel, içerikli, doyurucu konuştu. Konuşmasında gereksiz uzatmalar, gerçeklikten kopuk tanımlamalar yoktu.

Levent Tüzel'in konuşmasını zevkle dinledim.

Adnan Özyalçıner, belirli çelişkileri gösterdiği konuşmasıyla o yörenin gerçeğini pek güzel belirtti.

Fadime Ana'da konuştu. O, artık hepimizin anası.

Dia gösterisi başarılı değildi. O dialarin niye gösterildiğini anlayamadım.

Bana öyle geliyor ki, *Emeğin Partisi*, sosyalist partilerin önemsemediği iki sorunu gündeme almış. Bunlardan biri dışa açılma. Partinin görüşlerini, tasarılarını partili olmayanlara da anlatma. Partili olmayanlar sanatçılarla da ilişki.

Bu, *Emeğin Partisi*'nin kendine güvenini gösteriyor. Kendine güven, düşüncelerine güven başarının ilk koşuludur.

13 Temmuz Pazartesi

Geçen gün başıma gelen bir işten ötürü irkildim. Bir işlem için bir bankada imza atmam gerekti. İmzaları attıktan sonra, yetkili "Şimdi sizden imzanızı noterden tasdik ettirmenizi istiyoruz" dedi. Şaka ediyor sandım çünkü gözünün önünde imzaları atan bendim. Hayır, şaka değilmiş.

Notere giderken, kapitalizmin insanı getirdiği noktayı düşündüm. İnsana kesin güvensizlik. Düşünün, adamın gözü önünde imza atıyorum. "Şimdi bu imzanın sizin olduğunu noterden tasdik ettirin" diyor. İrkildim ama şaşırmadım. Çünkü kapitalizm yalan üstüne kuruludur. Özgürlük, eşitlik, adalet diye tarihe girdi. Ama tutsaklık getirdi, eşitsizliği, adaletsizliği pekiştirdi.

Kapitalizm, kesinlikle güvenmez insana. Güvenmemesi de olağandır. Çünkü hakedilmemiş bir hayatı yaşar. Bunun için güvensizliği kendi sınırları içinde bırakmaz... topluma sızdırır. Nasıl kendisi hakedilmişe el koyuyorsa, birilerin de hiç haketmeden bu gelirin bir bölümüne el koyacağını düşünür. Bunu önlemek için gerekli önlemleri alır.

Arkadan vurmaların temel nedeni de kapitalizmin topluma sızdırdığı bu güvensizliktir. Geçen gün Mehmet Esatoğlu, "Hocam, öldüğünde arkadan kaç bıçak darbesi var, sayacağım" dedi. Güldüm. Çünkü hiç yüksünmedim bundan. Arkadan vursaydım, o zaman yüksünürdüm. Bir insana daha baştan, "Bu insan beni arkadan vurur" diye bakmak, buna göre önlemler almak insana yakışmaz bana göre.

Ama bana öyle geliyor ki, güvenlik önlemlerinin gitgide sıkılaştırıldığı bir döneme giriyoruz. Hani insanlar ilk tanıştıklarında, birbirlerine adlarını söylerler ya, gün gelecek, kimlikler de gösterilecek, "Ben Cengiz Gündoğdu, işte bu da kimliğim" diyeceğim. Öbürü "Memnun oldum, bende filanca, işte kimliğim" diyecek.

Kapitalizmin insanı getirdiği bu nokta, insanı bo-

zuntuya uğratması, hepimizi ciddi bir şekilde düşündürtmeli.

15 Temmuz Çarşamba

Aşklar Yaşatır Aydınlığı... Mehmet Çetinkaya'nın şiirleri. (Özgün Yayınları, Adana) *Aşklar Yaşatır Aydınlığı* diyen Mehmet Çetinkaya'nın şiirleri hayatın içinden çıkıyor... Şiirlerin yüzü dünyaya dönük.

Mehmet Çetinkaya için gecenin şiiri diyebilirim. Gece, o bildiğimiz... alıştığımız gece olmaktan çıkıyor, hayatın içine dal budak salıyor.

Gece bir zaman parçasıdır. Ama devingendir. "Yıldızlar sustukça" büyür gece. Bir şiirde büyüyen gece, bir başka şiirde düşlerin devirdiği, umuda taşıyan bir yatak olur.

Mızıkaların Rüzgarı'nda gecenin rengi "esrik sarıya" çalar. Bu gece, meta pazarıdır. İlişkiler pazarda alıcı bekler. Düzenin gecesidir bu. Şair, "bu düzenin gecesi sürer mi" der.

Soru değil bu.

Düzenin gecesi, bütün insanların hayatını karatmıştır. Böyle bir gece sürmez der şair. Gerçi uluyan kurtlar... faşizm, puslu geceyi uzatır. Ama devingen düş yatağı geceler de vardır, "yeni günün ilk akışı"nda "Kara bulutlar bölünür/ kızıllığı coştukça güneşin/ dağlar denizleşir/ Şiir ışıdıkça teninde"

Duysana adlı şiirde gece başkalaşır. Okşanan bir sevgilidir gece... şafaktan önce... sabaha karşı. *Biz Akdenizliyiz*'de gece sevgiliyle şiirleşir. *Derinliğini Boyayalım Denizler*'de gece, sevgilinin gözleri olur. "Gözlerin/gece güneşi gökyüzünde" der, şair.

Mehmet Çetinkaya, şiirinde gece simgesini başarıyla kurmuş. Duygu düşünce bütünlüğü... simgenin şiirden şiire başkalaşımı başarılı olduğu için, Çetinkaya şiirle insani bir güzellik yaratıyor. Bu söylediklerime bir örnek daha vermek istiyorum. *Vurulmasın İklimlerde Kuşlarım* adlı şiir şöyle başlıyor, "Denizlerimde dalgın yürürken/küçük bir kuş uçar yüreğimden /uzaklarda bekleyen yıldıza doğru"

İlk dizede şair, kıpırtısız, engin, derin yalnızlığı... bu yalnızlıkla dalgın yürüyen bir insanı gösteriyor. Bu gerçekliğin dıştan görünümü. Gerçekliğin iç görünümü son derece devingen. Bu devingenlik, uçan bir kuşla belirtiliyor.

Deniz, aşağı doğru bir derinliktir... yıldız, yukarı doğru bir derinlik. Aşağı doğru dalgın derinlikten, umuda doğru yukarı derinliğe bir uçuş başlıyor.

Bu üçüncü dizeyle gösteriliyor. Şöyle "uzaklarda bekleyen yıldıza doğru"

Gerçekliğin çok yanlı, çelişkili yapısı başarıyla şiirleştirilmiş. "yakasız yangınlarımla/dizelerde dolaşan sancıyım" diyor şair.

Güzel bir sancı *Aşklar Yaşatır Aydınlığı...*

20 Temmuz Pazartesi

Dün *Taranta Babu Kültür Merkezi*'nce *sanat nedir, sanatçı kimdir*'i ele alan bir panel vardı. Konuşmacılar, ben, Dilek Türker, Asaf Güven Aksel'dı. Berrin Taş Konuşmacı değildi ama, o da görüşlerini söyledi Daha sonra herkes konuşmaya katıldı.

Böylesi daha iyi. Bir panelde yalnız konuşmacıların konuşmasını sevmiyorum. Dinleyenler de katılırsa panel daha iyi oluyor. Burdan baktıkta yüzlerce kişinin katılıdığı panelleri başarılı bulmuyorum.

Dün az kişi vardı. Panel başarılı oldu.

Sanat nedir, sanatçı nedir'de herkes aşağı yukarı aynı görüşü savundu. Tartışma partili sanatçı, partisiz sanatçı konusunda çıktı. Bunu Asaf Güven gündeme getirdi.

Sanatçı, sömürüsüz bir dünyayı... güzel bir dünyayı savunuyorsa, böyle bir dünyanın gerçekleşmesi için n'apmalı.

Asaf Güven, sanatçının partili olması gerektiğini söyledi. Ben, sanatçının partili olmasına karşı değilim. İllede partili olması gerektiğine karşıyım. Örgütlenme konusuna geldikte, sömürüsüz bir dünyayı... güzel bir dünyayı savunan sanatçıların, parti dışı bir örgütlenmeye gitmelerini düşünüyorum. Tabii bu örgütlenme yalnız sanatçıları değil, okurları, izleyicileri, dinleyicileri de kapsamalı.

Tartışma dendikte her türlü küçültücü sıfatlarla karşı görüşe saldıranların, dünkü tartışmaları dinlemelerini isterdim. Böylece tartışmanın n'olduğunu öğrenirlerdi.

Taranta Babu "çay içme merkezi" değil. Gerçekten bir kültür evi.

Dün, en çok buna sevindim.

23 Temmuz Perşembe

Bir inancımı söylemek istiyorum. Bir gün insanın tarihi yeniden yazılacak. Bu yazım sırasında birçok kişinin konumu değişecek.

Tarihin yeniden yazımında konumu değişecek kişilerden biri Kristof Kolomb. Kristof Kolomb, bize uygarlık taşıyıcı bir kahraman diye tanıtıldı. Oysa Kolomb, batı emperyalizminin eli kanlı, gözü dönmüş, bütün insani değerlerini yitirmiş bir aygıtıydı. Bugün şu biliniyor. Kolomb'un başlattığı hareketle 70 milyon yerli katledildi.

Batı emperyalistti, 70 milyon insanı katleden bu eli kanlı, soykırımcıyı, bizlere kahraman diye tanıttı.

Daha 1987 *Eleştiri* adlı eserimde şunları yazmışım. "Silahlı birtakım adamlar Amerika'ya gidiyor. "Biz burayı keşfettik" diyor. Oysa olup biten bir kıtanın yağmalanması. Kızılderili denilen insanların yokedilmesi"

Daha sonra *Eleştiri'de* şunları da söylemişim. "İşte ırkçı, emperyalist tarih görüşü. Dünya tarihi sıfırlıyor. Bütün uygarlıkları sıfırlıyor. Herkesi Yunanlı olmaya çağırıyor. Hatta bunun zorunlu olduğunu söylüyor. Doğru tarih bu görüşle mücadele eder"

Şimdi bunlar nerden düştü aklıma. *Hürriyet*'te okudum. Honduraslı bir küme yerli Kristop Kolomb'u yargılayacakmış.

Sevindim.

Batılı emperyalist, Amerika'da, Afrika'da, Asya'da milyonlarca insanı katletti. İnsan kırımının eli kanlı temsilcileri şimdi şurda burda insan hakları diye konuşuyor. Oysa önce bunların hesap vermesi gerekir. Dünya tarihini de bilmeyen, bunların önünde el pence divan duruyor.

Söylemek istediğim şu. Hiçbir zaman, hiçbir biçimde batılının karşısında ezik durmayın. Sözgelimi bir fransızla karşılaştınız, hemen sorun, "Afrika'da, Asya'da, Orta - Doğu'da n'aptınız, anlatın" deyin.

Tabii bugün bu sorular sorulmuyor. Ama bir gün sorulacak. Hesap verecekler. Hesap vermek zorundalar.

27 Temmuz Pazartesi

19 Temmuz *Taranta Babu*'da "Sanat Nedir, Sanatçı Kimdir" i konu alan bir panel vardı ya, panel bittikten sonra Asaf Güven Aksel, "Televizyonda felsefe programı yapar mısınız" dedi. Ben de "Olur, yaparım" dedim.

Yeditepe Televizyonu'nun yöneticiliğini de üstlenen Asaf Güven Aksel'ın önerisine sevinmiştim önce. Felsefenin önemini anlatmak için yıllarca mücadele verdim. Bugün sevinerek görüyorum. Felsefeye ilgi güzel bir noktada. Tabii yeterli değil. Televizyonla daha çok insana ulaşırım diye düşündüm, hemen olur dedim, sevinçle.

Ama sonra korktum. Televizyonda felsefe programı nasıl olmalı... Şöyle böyle derken, ya da başarısız olursam diye yüreğim tutuştu.

Başarısızlık derken kendimi düşünmüyorum. Yanlış bir yöntemle insanları felsefeden soğuturum diye korkuyorum.

Asaf Güven de işin peşini bırakıcı değil. Geçen gün telefonda konuştuk. "Başlayalım" diyor. Tabii başka sorunlar da var. Program hangi gün, gece mi, gündüz mü olacak, televizyona gidişim nasıl sağlanacak. Bu sorunlar çözülürse, her gün kullandığımız kavramların serüvenini anlatmak istiyorum. Sözgelimi erdem... Erdem dendikte ne düşünmüş filozoflar. Yine devlet devlet diyoruz. Devlet nedir filozoflar için.

Bütün bunları anlatırken bugünle dün arasında ilişki kuracağım... Açık oturumlar da düşünüyorum. Felsefecilerimiz günlük sorunlara nasıl bakıyor, sorunların çözümüne felsefenin katkısı...

Bunları düşünüyorum ama, yüreğim de tutuşuyor korkudan.

Şunu kabul etmeliyim. Asaf Güven'in önerisi son derece cesur bir öneri. Bu cesareti karşılamam gerekiyor.

28 Temmuz Salı

Veysel Çolak'ın, *şair kendini çizebilendir* adlı yazısını eleştirmiştim. Veysel Çolak yanıt verdi bana (Yaşasın Çelişki, Veysel Çolak, Ülkede Gündem 2.7.1998) Yanıtı okudukta sevindim. İki nedenden ötürü. Birincisi Veysel Çolak, işi ayağa düşürmemiş. Bunu beklemiyordum. Sövgülü, kişiliğime saldıran bir yazı yazacak diye düşünüyordum. Başkalarıyla yaptığı "tartışmalarda" bunu görmüştüm de ondan. Yanıldım

Yanılınca sevinirim, ben. Veysel Çolak yanılınca sevinir mi, bilmem.

Bu tartışma sürecekse böyle gitmeli. Gerçi arada çimdik atıyor, acıtmak istiyor içimi, ama bir tartışmada bu kadarı olur. Yalnız gözetmemiz gereken bir nokta var. Doğruluğuna baştan inandığımız önermeleri ne pahasına olursa olsun kabul ettirme gayretinde olmamalıyız. Tartışmada yenme yenilme olmaz. Olmamalı. Tartışma bir arayış... dallanıp budaklandıkça yeni yanılgılara, yeni doğrulara hazır olmalıyız. Bu, hem tartışanlar, hem de tartışmayı izleyenler için yararlı olur.

Eleştiriye yanıt verirken bin dereden su getirmemeli. Sözgelimi Veysel Çolak "gerçek şiir", diyor. Bunu, çözümleyerek eleştireceğim. Veysel Çolak buna yanıt verecekse bin dereden su getirmesin.

Ama şimdi beni sevindiren ikinci nedeni söylemeliyim. Türkiye'de yaptığı iş üstüne düşünen insan çok az. Hele şiir dendikte.... Bir şiir yarışmasına binlerce şiir gelir. Yarışmacılara şiir üstüne yazın derseniz, hepsi dona kalır, hık mık ederler. Böyle bir ortamda Veysel Çolak şiir üstüne düşünüyor. Gerçi yanlış düşünüyor. Olsun. Düşünüyor ya. Tartışmaya burdan başlıyorum. Veysel Çolak'ın yanlış düşünmesinin temel nedenini

söylüyorum. Ayrıntılara bütünsel bakamadığı için varlıkları gereksiz yere çoğaltıyor.

Veysel Çolak'ın yazısını, felsefe, düşünme yöntemi dersi verdiğim üç öğrenciye okuttum. "Bu yazının temel yanlışını bulun" dedim. Buldular. "Hocam" dediler, "gereksiz çoğaltma var bu yazıda" dediler.

Şimdi Ockham'ın Usturası'nı kullanmak gerekiyor. Veysel Çolak, ideolojiyi, şiiri, estetik değeri, beğeniyi, güzeli, hayatı... bütün bunları ayrı bir varlık alanı diye görüyor. O zaman ne oluyor. O zaman bu varlık alanlarından birinde doğru... geçerli olan öbür varlık alanında yanlış, geçersiz oluyor. Ama Veysel Çolak "Hayır. Ben varolanı değişik varlık alanlarına ayırmadım. Birinde geçerli, doğru olan, öbüründe de geçerli" diyecekse Platon'un devletinde yaşayacağız demektir.

Görüyorsunuz işte bir şiir tartışması bile gidiyor devlete dayanıyor. Dayanır. Çünkü şiir, Veysel Çolak'ın sandığı gibi, yalnızca bir metnin şiir olabilmesi değil.

Nesimi'nin derisi yüzülmezdi öyle olsaydı.

Veysel Çolak varlık alanlarını ayırıyor dedim ya, bunu örnek veriyorum şimdi. Ben, bir şiiri beğenmesek bile "antolojilere, yıllıklara alınmalı" demeliyiz dedim. Veysel Çolak buna şöyle yanıt veriyor, "Herhangi birinin şiiri için "ben beğenmiyorum ama tabii yıllıklara alınmalı demeliymişim ben. Böyle bir şey olabilir mi hiç? Hem ayrışmadan, hem sınıfsal olandan söz edeceksiniz, hem de 1789 da demokrasiden yana olacaksınız. Sosyalizmden, proletaryadan, proletarya diktatörlüğünden yana olanlar Cengiz Gündoğdu'nun önerdiklerini yapmaz"

Bakın, Sennur Sezer'in şiirine ideolojik bakmadım diyen Veysel Çolak bile, beğeni dendikte proloterya diktatörlüğüne gidiverdi. Doğrudur bu. Peki nerde yanlış düşünüyor Veysel Çolak. Ben, beğenmediğiniz şiiri yıllıklara, antolojilere alın... alınmasını savunun dedim ya, Veysel Çolak bunu, benim burjuva demokratı olmama, hoşgörülü olmama bağlıyor.

Değil.

Şimdi bu işi konuşalım. Veysel Çolak'a göre proletarya diktatörlüğünden yana olan beğenmediği şiiri yıllıklara, antolojilere almaz.

Güzel.

Peki, bu proletarya diktatörlüğünden yana olanlar, beğenmedikleri yemeği, beğenmediği rengi, beğenmediği içkiyi, beğenmediği cigarayı n'apar. Onları da mı sokmaz ülkeye.

"Böyle şey olur mu, beğenmediğim şiirle, beğenmediğim cigaranın ne ilgisi var" denirse, Veysel Çolak böyle diyecekse... aslında böyle demesi gerekiyor, estetik değer hayatın öbür alanlarını kapsamıyor, yalnız sanatla sınırlı kalıyor demektir. O zaman estetik değerimiz sanatta başka, hayatın öbür alanlarında başka olacak.

Bu olmaz. Hiçbir zaman da olmadı.

Oysa beğeni, bir hoş görü, burjuva demokratlığı sorunu değil, doğrudan ideolojik, estetik bir değerdir. Ama öznel değerdir. Güzel değerine geldikte... güzel de ideolojik, estetik değerdir. Ama öznel değil, nesneldir. Beğeniye hoşlanma da denir. Bir nesne hoşumuza gider beğeniriz. O nesneyi herkes beğensin diye diretmeyiz. Ama güzel dedik mi, bu öznel, nesneli taşımak zorundadır.

Beğeniyle güzel böylesine ideolojik, estetik yüzleri birbirine dönük diyalektik ögedir. Bunu iki örnekle açımlıyorum. Ben Enis Batur'un eserlerini beğenmem. Ayrıca Enis Batur'un eserlerini güzel bulmam. Buna karşı, Brecht'in kimi oyunlarını beğenmem. Ama Brecht'in beğenmediğim bu oyunları güzeldir. Ben, beğenmedim diye o oyunlara çirkin, demem.

Çehov'un oyunlarını hem beğenirim hem güzel bulurum.

Beğeni yargısıyla güzel yargısı karıştırılırsa... Türkiye'de yapılan bu... hayat, birbirinden bağımsız varlık alanlarına bölünür... her varlık alanı için ayrı bir ölçüt aranır... yanlış da olsa bulunur. Bir sürü tatsızlık yaşanır. Ankara Belediye Başkanı, kaldırdığı heykelleri beğenmediği için güzel sanmadı .O heykellerden hoşlanmıyordu aslında. Hoşlanmadığı için, beğenmediği için çirkin gördü o heykelleri.

Söylemek istediğim şu. Ben şu eseri beğenmiyorum. Ama bu eser güzel demek demokratlık değil, hayata hem bütünsel, hem diyalektik bakmaktır

Bakın, bence Veysel Çolak'ın düşünceleri güzel değil. Ama düşüncelerini dillendirmesini beğeniyorum.

Veysel Çolak, estetik alanla ideolojik alanı da ayırıyor. Sennur Sezer'in şiirini şiir saymıyormuş. Şöyle diyor. "Sennur Sezer'in şiirini, şiirden saymıyorum. Bu da herhangi bir şiirin gereksindiği estetik öğelerden yoksun olduğunu söylemekten başka bir şey olmasa gerek. Nedense Gündoğdu, bunu anlamak istemiyor. Bir anlasa, tartışmayı ideolojik alana çekmekle yetinmeyecek, görüşlerini estetik açıdan gerekçelendirecek, Sennur Sezer'in yazdığı metni şiir kılan özellikleri belirtemeye çalışacaktı"

İşte varolanları gereksiz çoğaltma yöntemi.

Oysa estetik değer ayrı, ideolojik değer ayrı değil. Estetik değer, ideolojinin içinden çıkar. Güzel tartışması... neyin çirkin, neyin güzel olduğu... doğrudan doğruya ideolojiktir.

İdeolojiyi bırakın, şiiri, estetik açıdan değerlendirin demesini en azından bir dil sürçmesi saymak istiyorum. Bu, mümkün değildir çünkü. Bütün değerlerimiz, bütün seçimlerimiz istesek de istemesek de, bilincinde olsak da olmasak da ideolojiktir, ideolojiden çıkar.

Şimdi "gerçek şiir"e geliyorum. Önce bir alıntı, "Dilin semantik tuzakları'ndan söz etmek amacını güttüğüm bu yazıya "Platon'un kuruntusu" ile başlayışımın asıl gerekçesi, çoğumuzun, Platon'un idea'lar öğretisini bile kabul etmeyenlerin veya yadırgayanların bile Platon'cu dil anlayışını benimsemiş olmamız, farkında olmadan aynı kuruntuya kendimizi kaptırmamızdır. Bu Platon'cu kuruntu, sözcüklerin anlamı üzerinde yaptığımız bütün tartışmalarda kendini açığa vurur, her sözcüğün doğru ve kesin bir anlamı olduğu inancı (biraz da Platon'cu - Aristoteles'ci bir eğitim sonucu olarak) öylesine düşüncemizde yer etmiştir, neredeyse öylesine bilinçaltımıza işlemiştir ki, ikide bir "insanın özü" "gerçek sanat" "gerçek demokrasi" gibi laflar etmekten çekinmeyiz. Dolayısıyla herhangi bir sözcüğü bizim anladığımız anlamda kullanmayanları, o sözcüğün anlamını bilmemekle değil, o sözcüğün gösterdiği nesneyi bilmemekle suçlandırırız" (Hüseyin Batuhan, Dilin Tuzakları, İnsancıl, Sayı 82)

Burda Platon'un ideası da o nesnenin ana tipi, oluyor.

Bakın ne diyor Veysel Çolak "gerçek şiir kendini savunur" Şiir - nesne, şiir idesine uygun olacak. "Gerçek şiir" bu anlama gelir. Veysel Çolak, Platon'cu idealist - metafizik tuzağına düşüyor. Çünkü "gerçek" şiir yoktur. Her şiir kendi gerçekliğini yaratır. Herhangi bir şiir Veysel Çolak'ın "gerçek şiirine göre ölçülmez"

İdealist-metafizik dedim Veysel Çolak için. Pratiğine bakarak söylemiyorum. Pratiğinin n'olduğu bilmiyorum, merak da etmiyorum. Pratiği benden de ileri olabilir. Aydın Çubukçu'ya verdiği yanıtta Metin Göktepe'nin davasına birkaç kez gittiğini söylüyor.

Ben gitmedim.

Düşüncesine bakarak, yazdıklarına bakarak konuşuyorum. Yazdıklarına, düşüncelerine bakarak idealist - metafizik diyorum Veysel Çolak için.

Ben, Sennur Sezer şiirini Damar'da değerlendirirdim. Bakın ne diyor Veysel Çolak "Kendi dergisinde yazdığı yazıyla yetinmeyerek bir uzun yazı da Damar'da yayımlayarak Sennur Sezer'in şiirlerini yüceltiyor"

Burda kısa iki açıklama *İnsancıl* benim dergim değil, birçok kişinin dergisi... birçok insanın emeği var *İnsancıl*'da. Ben, İnsancıl'ı yalnızca yöneten biriyim. İkincisi Veysel Çolak şöyle demeliydi. "Damar'da Sennur Sezer'in şirlerini (!) yücelttiği yetmezmiş gibi, insancıl'da beni eleştirdi" Çünkü Sennur Sezer'in şiiriyle ilgili yazı , Veysel Çolak'ın bugün tartıştığımız yazısından çok önce *Damar*'a gönderildi. Ama Platoncu dünya görüşü Veysel Çolak'ın bilincini milimetresine kadar işlemiş. Bunun için sorup sormuyor, deneye başvurmuyor, tıpkı, hocası Platon gibi oturduğu yerden doğru bulduğunu sanıyor.

Doğru değil işte söylediği.

Veysel Çolak'a göre "gerçek şiir" kendini savunurmuş. Evet, doğru bu. Bu doğruyu şöyle mutlaklaştırıyor, "bu da us'a Sennur Sezer'in yazdıkları kendini savunamıyor mu? sorusuna getiriyor. Oysa bilinen o ki her gerçek şiir kendini savunur"

İyi ama tümel bir doğrudan yapılan bu çıkarsama son derece yanlış. Çünkü güzel eser kendini savunur diye, o eserle ilgili görüşlerimizi söylemeyecek miyiz, susacak mıyız.

Veysel Çolak varlıkları gereksiz yere çoğalttığı için bir yerde geçerli olan öbür yerde geçerli olmuyor. Şöyle. Güzel şiir kendini savunursa, çirkin şiir de kendini savunamaz. O zaman Veysel Çolak niye Sennur Sezer'in "çirkin" şiiri üstüne yazıyor. Yazmasın, düşüncesini söylemesin, "çirkin şiir" savrulup gitsin.

İşe bakın, ben Sennur Sezer'in şiiri için güzel demeyeceğim, susacağım, ama Veysel Çolak konuşacak. Sennur Sezer'in şiiri çirkin, Sennur Sezer'i yıllıklara, antolojilere almayın diyecek.

Veysel Çolak'ın proletarya diktatörlüğü tuhaf bir proletarya diktatörlüğü. Orda yalnız Veysel Çolak konuşacak, yan gelip oturacak "Şu çirkin, şu güzel" diyecek. Ben, "Hayır. Veysel Çolak'ın estetiği yanlış, onun çirkin dediği güzel" dersem. "Sus. Seni gidi burjuva demokratı" denecek.

Sevsinler Veysel Çolak'ın proletarya diktatörlüğünü.

20 Temmuz Çarşamba

Boğucu sıcaklar artarak devam edecekmiş. Bu sıcakta dikkatli davranmak gerekiyor. Oturmak, konuşmak, uyumak bile sorun.

Veysel Çolak'la tartışmamıza devam ediyorum. Dün, beğeniyle güzelin, bu iki değer yargısının diyalektik bir öğe olduğunu söylemiştim. *Estetik* değerlendirmede insanı yanıltan bu. Hoşumuza gidenle güzelin hem ince ayrımını, hem birlikteliğini göremiyoruz. Afşar Timuçin *Estetik*'te şöyle der. "her değer yar-

gısı bir ayağı nesnellikte bir ayağı öznellikte bir yargı olmakla her zaman bir tehlikeyi duyurur"

Öznellik, nesnelliği boğarsa, bir eseri değerlendirirken yanlışa düşeriz. Öznel değer yargımızla ölçeriz eseri. Veysel Çolak bu yanlışa düşüyor işte. Sennur Şezer'in şiirini değerlendirirken nesnel davranamıyor. Bunun çok zor bir iş olduğunu biliyorum. Hele şairler için, her şair, kendi şiirini arar. İşte bu yüzden şairler birbirini pek sevmez. En güzel şiir, kendi şiiridir. Yoksa şiir yazmazdı. Bunu, bir dereceye kadar anlarım. Ama Veysel Çolak o dereceyi aşıyor. Öznelliğin kapanında Sennur Sezer şiiri için şiir değil diyor. Hele benim *Damar*'daki yazımdan sonra. O yazımda Sennur Sezer'in şiirini nesnel ölçütlerle değerlendirdim.

Özene bezene, dikkatle yazılmış bir yazıdır o. Veysel Çolak nasıl oluyor da etkilenmiyor o yazıdan. Şimdi bunu söyleyeceğim. Veysel Çolak, *kopula*'nın ontolojik işlevini yanlış kullanıyor. Bunu dört örnekle göstereceğim.

Birincisi, Veysel Çolak, Sennur Sezer'in şiiri için, "Şiir değildir" diyor. Bilinçte, nesne dil bağlantısı yanlış kurulduğu için, "dir" bağlantısıyla olmayan var kılınıyor. Ama bu varolan gerçeklikte yok. Veysel Çolak'ın idealist bilincin de var. Bundan ötürü, benim Sennur Sezer'in şiiri için yazdığım son derece önemli yazı Veysel Çolak'ı etkilemiyor.

Cin var -dır diyeni, cin yokturu gösteren bilimsel yazılar etkilemez ya, öyle işte.

İkincisi. Benim Sennur Sezer'in şiiriyle ilgi yazıma "Yüceltme- dir" diyor. Oysa o yazı bir değerlendirme.

Üçüncüsü. Veysel Çolak için "ideolojik düşmandır" demişim. Bunu hiç düşünmedim. Ama Veysel Çolak'ın dili, bilincinden dışarı çıkamıyor. Veysel Çolak'ın dili bilincinin içinde. Bu dil, gerçeklikle bağlantı kurmuyor. Gerçeklikle doğru bağlantı kursa benim onu düşman filan saymadığımı, bir konuyu tartıştığımızı... onun bilincini çözümlediğimi görürdü.

Burda bir yöntemsizlik de var. Savruk insanlarızdır çoğunlukla. Kullandığımız kavramların tarihi - ideolojik dal budak salmaz bilincimizde. Bu yüzden dostluğun nasıl bir uğraş, bir emek gerektirdiğini kavramadan ona buna dostum deriz. Veysel Çolak da çoğunluğun içinde. Kavramlar kuş tüyü gibi uçuşuyor bilincinde. Tartışıyorum onla ya, onu düşman filan ettiğimi sanıyor.

Dördüncüsü. Ben, Mehmet H. Doğan'ı yadsımışım. Şöyle diyor, "Hem bir adamı bütünüyle yadsıyacaksın hem de onun hazırladığı yıllığa girmeye çalışacaksın"

Bağlantılar yanlış kuruldu mu, *kopula*'nın ontolojik işlevi yanlış kullanılırsa hep böyle olur. "Cin vardır, şeytan vardır, melek vardır" der, bilincinde ürettiklerini var olan sanırsın. Oysa gerçekle bağlantıya girse şunları görürdü. Ben misket oynamıyorum kültür dünyasında. Mehmet H. Doğan vardır. Mehmet Doğan'ın vardır'lığı benim onu yadsımamla kalkmaz. Benim bilincim gerçeklikle bağıntısını hiç yitirmez. Bu yüzden ben Mehmet H. Doğan'ı, yadsımadım. Mehmet H.Doğan'ın nesnel değil, öznel olduğunu teşhir ettim.

Veysel Çolak yadsımayı Mehmet H. Doğan'a söylesin. İyi anlaşmaları gerekir. Çünkü Mehmet H. Doğan'da Kopula'yı yanlış kullanıyor. *İnsancıl* yoktur diyor. Nerde yok *İnsancıl*. Mehmet H. Doğan'ın bilincinde yok. Sennur Sezer'in şiiri nerde yok. Veysel Çolak'ın bilincinde yok.

İdeler nerde yok. Hayatta. Peki ideler nerde. Platon'un bilincinde. Bağlantı yanlış kurulursa, işte böyle ters işler olur. Veysel Çolak bütün "dir"lı "dır"lı önermelerini gözden geçirsin.

Veysel Çolak bu dediklerimi dikkatle dinlesin. Bu dediklerimden etkilensin. Dilini idealist bilincinin tutsaklığından kurtarsın. Gerçeklikle ilişkiye girsin. O zaman Sennur Sezer'in şiirinin güzelliğiyle kendini zenginleştirir.

Sennur Sezer şiirine çirkin demesi Sennur Sezer'e dokunmaz, zarar vermez Sennur Sezer'e. Bu güzelliği görememek, o güzelliği göremeyene... Veysel Çolak'a zarar verir.

Bu tartışmayı parti sanat ilişkisinde, partili sanatı savunanlar dikkatle izlesin. Ders alsın. Bilirsiniz, hep sanatın parti dışında özerk yapılanması gerektiğini söyledim. Bunu söylerken hep Veysel Çolakları düşündüm.

Veysel Çolak proletarya diktatörlüğünde Sennur Sezer'in şiirini çok çirkin olduğu için yıllıklara, antolojilere aldırmayacakmış. Proletarya diktatörlüğünden yana olanlar böyle yaparmış.

Söylüyorum. Net söylüyorum. Açık söylüyorum. Sennur Sezer'in şiirinin yok sayıldığı bir proletarya diktatörlüğü, proletarya diktatörlüğü değil, proletarya üstünde Platoncu öznelerin diktatörlüğüdür. Ben böyle "proletarya" diktatörlüğüyle çok sert mücadele ederim.

Söylüyorum. Proletarya diktatörlüğünde, sanat-kültür hareketi, sanat komserleriyle yürütülmeyecek. İdeolojisi, sanatı n'olursa olsun, hiçbir sanatçının kılına bile dokunulmayacak.

Sanat komseri olmayacak proletarya diktatörlüğünde. Yoksa o "proletarya" diktatörlüğünü yerle bir ederim.

Söylüyorum. Net söylüyorum. Sonradan "Nedir bu hocam yaptıkların" demesin, kimse.

Sorunu bağlıyorum.

Veysel Çolak varlıkları gereksiz yere çoğaltıyor. Bütünsel bakamıyor. Hocası Platon gibi nesnelerin "gerçeğini" arıyor. Sennur Sezer'in şiiri Veysel Çolak'ın Platoncu idealist - metafizik bilincine... bu bilincin idesine uymadığı için Sennur Sezer'in şiirini, şiir bile saymıyor. Kızıyor Sennur Sezer'e... Gençlerin şiirini bozuyor Sennur Sezer, yıllıklara, antolojilere alamayın diyor.

Çok kızıyor Sennur Sezer'e... Kızması gerekir. Hocası Platon da Heraklietos'a çok kızarmış.

Ben felsefi kategorilerle düşünmüyormuşun. Bu güldürdü beni. Veysel Çolak'ın felsefeye bulaşması iyi olur. Ama burda da başarılı olacağını sanmıyorum. Çünkü felsefe bilen insanın işi değildir. Bilmeyen insanın, bilmediğini bilince çıkarması... neleri bilmiyorum araştırmasıdır felsefe. Anadolu topraklarında felsefenin gelişmemesinin nedenlerinden biri, bizim insanımızın burun büyüklüğüdür. Her şeyi bilir bizim insanımız. Bilgisine toz kondurmaz.

Felsefe, bilmeme eylemine adım adım yürümektir, her adımda neleri bilmiyormuşum diye sevinmektir. *Uzun Yürüyüş*'te yayınlanan söyleşimde de söyledim bunu. Şöyle dedim, "Herkes daha çok bilgili olurken, bilgisinin farkına varırken, ben, bilgisizliğimin farkına varıyorum"

Felsefe her adımda kaygılanmaktır, korkmaktır. "Neler neler bilmiyormuşum da haberim yokmuş... kimbilir neler neler bilmiyorum da haberim yok" diye.

Epiktetos, "Felsefe ne olursa olsun yapmaya zorlandığımız ödevlerde cılızlığımız ve bilgisizliğimizi anlamak ile başlar" der.

Çok güçlü Veysel Çolak. Hiç kuşkulanmıyor bilgisinden. Hiç etkilenmiyor. Felsefe gereksiz Veysel Çolak için. Kendini çok iyi tanımlamış. Bana da buyruk veriyor, Cengiz Gündoğdu kendini tanımlasın diyor. Haklıdır Veysel Çolak... Hocası Platon'un hayatı, onu bunu tanımlamakla geçti. Şimdi Veysel Çolak hocasının izini sürüyor.

Peki, ben n'olacağım böyle tanımsız hayatımla... İşte yine annem. Sözgelimi beni Veysel Çolak gibi yetiştirebilirdi. Bende inançlı bir tanımcı olurdum. Bir tanım yapardım, sözgelimi şiir şudur derdim, tamam akan sular dururdu.

Tanımla... kes, biç... yaşa... Oh, ne güzel bir hayat bu.

Ah anne ah, niye oğulcunu böyle tanımcı yetiştirmedin. Bir tanım yapardım, hayat boyu yaşardım. Bak, şimdi Veysel Çolak kendimi tanımlamamı istiyor. N'apacağım şimdi.

Ama... Veysel Çolak beni tanımladı. Bu yetmez mi... Yeter... yeter. Hem de bu tanım işini hiç bilmem.

Şimdi bunları yazarken *İnsancıl*'ın Ağustos sayısı geldi. Sevindim. *İnsancıl*'a bakıyorum. Sanki ilk sayısı... heyecan.

Heh böyle... *İnsancıl* sevinç getiriyor, heyecan getiriyor.

30 Temmuz Perşembe

Veysel Çolak'ın, Sennur Sezer'le, Aydın Çubukçu'yla benle ilgili üç yazısını bir kez daha okudum. Aydın Çubukçu'ya verdiği yanıtta şöyle diyor. "Metin Göktepe olayının Türkiye koşullarında bir simge olduğunu düşünen, ve dünyayı yorumlamakla yetinmeyip değiştirmek sürecine etki eden bir özne oldum hep. Sırf bu nedenle Metin Göktepe olayına ilişkin, Afyon'da yapılan duruşmalara katıldım"

Bunu niye söylüyor Veysel Çolak. Çünkü bu tartışmanın konusu Metin Göktepe davasına gidip gitmemek değil.

Peki, neden söylüyor. Söyler. Varlıkları gereksiz yere çoğaltıyor da ondan.

Bir de şu var. Çolak genel bir doğru söylüyor. Sonra bu doğrulardan ilişkisiz çıkarmalar yapıyor. Bu nedenle Metin Göktepe davasına gitmeyen, dünyayı değiştirmek istemez anlamı çıkıyor.

Tümden gelimi yanlış kullanıyor burda. Ama tüme varımı da yanlış kullanıyor. Sennur Sezer'in bir şiirinden yola çıkıyor, bütün şiirleri için konuşuyor.

Burda tuhaf bir durum var. Veysel Çolak şiir şiir diyor ama, şiirden hiç söz etmiyor. Veysel Çolak'ın işi gücü kendi şiir idesi. Kendi şiir idesini anlatıyor durmadan.

Yazılarında hayatın kıpırtısı yok. İdenin duraganlığı var. Bütün bunlardan ötürü, Sennur Sezer şiirinin güzelliğini, zenginliğini, insani açılımını göremiyor.

Dün gece... ileri saatte... gece yarısında rakı içerken Veysel Çolak'ı düşündüm. Gazetedeki fotoğrafları geldi aklıma. Güzel bir gülümseyişi var.

Düşünme yöntemi yüzünden... ideleri yüzünden Sennur Sezer'in şiirinin güzelliğini göremediği, bu güzelliği hissetmediği için üzüldüm Veysel Çolak'a.

Eğitim sistemimiz yüzünden bu. Çocuklarımıza düşünme yöntemi öğreteceğimize... araştırma yöntemi öğreteceğimize ezbere... ideye dayalı bir eğitimden geçiriyoruz.

İşte Veysel Çolak... varlıkları gereksiz yere çoğaltıyor...tümevarımı, tümdengelimi yanlış kullanıyor... İdenin kelepçesinden kurtulamıyor.

Kızdım eğitim sistemine...

Geceyarısını çoktan geçmişti... gökte ay vardı. Kalkıp bir koşu aya gitmek istedim.

İNSANCIL'DAN...

Gazete Bayilerinde Satışa Sunulmuştur.

ŞİİRSEVERLERE İKİ YENİ ESER

Afşar TİMUÇİN
SAVAŞÇI TÜRKÜLERİ
Ederi : 750.000 TL.

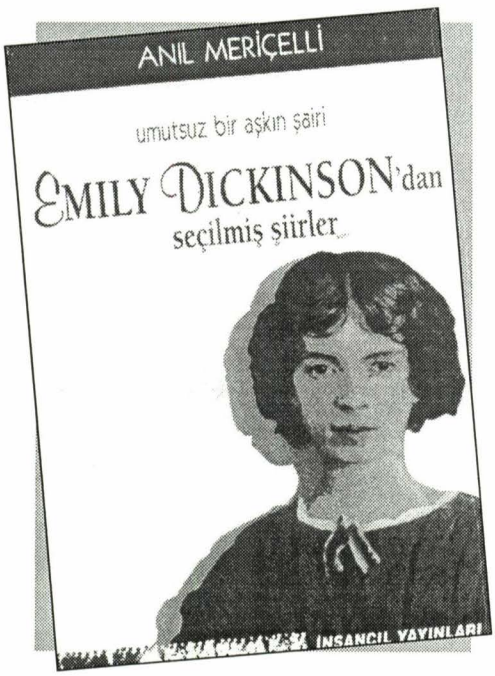

Umutusuz Bir Aşkın Şairi
EMILY DICKINSON'dan
Seçilmiş Şiirler
Derleyen : Anıl MERİÇELLİ
Ederi : 1.000.000 TL.

İNSANCIL YAYINLARI

Dağıtım Bir-Yay

İNSANCIL'DAN
İNSANİ KÜLTÜRE KATKI

FELSEFE SÖZLÜĞÜ

EDERİ : 2.000.000 TL.

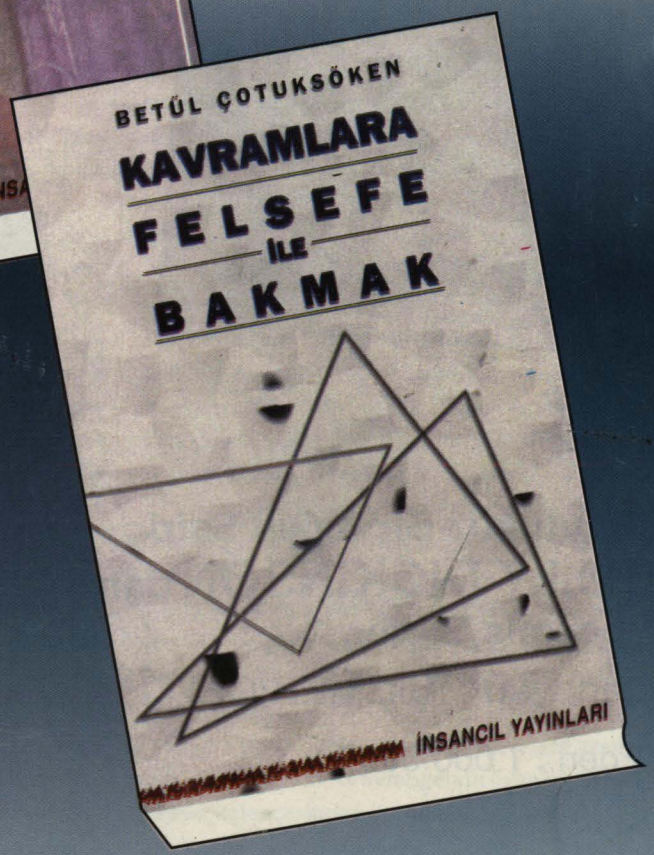

KAVRAMLARA FELSEFE İLE BAKMAK

EDERİ : 1.500.000 TL.

İNSANCIL YAYINLARI